

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra mediálních studií

Martin Hruban

**Proces postupné emancipace českého tisku
v letech 1966 – 1968 na příkladu brněnské
Rovnosti**

Diplomová práce

Praha 2009

Autor práce: **Martin Hruban**

Vedoucí práce: **PhDr. Jan Cebe**

Oponent práce:

Datum obhajoby:

Hodnocení:

Bibliografický záznam

HRUBAN, Martin. *Proces postupné emancipace českého tisku v letech 1966 – 1968 na příkladu brněnské Rovnosti*. Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, Katedra mediálních studií, 2009. 113 s. + 22 s. přílohy. Vedoucí diplomové práce PhDr. Jan Cebe.

Anotace

Diplomová práce „Proces postupné emancipace českého tisku v letech 1966 – 1968 na příkladu brněnské Rovnosti“ se zabývá analýzou deníku Jihomoravského KV KSČ Rovnost v letech 1966 – 1968. Základní časové vymezení tématu diplomové práce je ohraničeno lednem 1966 až lednem 1968. V tomto období, které předcházelo krátkodobému osvobození médií a žurnalistické práce od cenzury a direktivního řízení v roce 1968, lze vysledovat zárodky procesu, jenž vyvrcholil v několika měsících během tzv. Pražského jara. Obnovující se žánrová pestrost a důraz na informační roli tisku, oslabování ideologie, hledání vlastní grafické tváře, spolu se stále stoupajícím významem ekonomické stránky výroby novin, to všechno byly jevy, které provázely postupné osvobozování sdělovacích prostředků ze schematismu a postavení pouhého poslušného nástroje a vykonavatele vůle vládnoucí komunistické strany. Sonda do obsahu a fungování krajského deníku KSČ Rovnost, může rovněž tvořit zajímavé regionální doplnění historického bádání věnujícího se procesům předcházejícím československým událostem roku 1968.

Annotation

The thesis „The Process of the Gradual Emancipation of the Czech Press in the years 1966 – 1968 based upon the Rovnost (The Equality) daily, published in Brno“ deals with the analysis of the Rovnost daily of the South Moravian Regional Committee of the Czechoslovak Communist Party in the years 1966 – 1968. Time boundaries of the thesis issue are limited with January 1966 – January 1968. In this period preceding the short liberation of media and journalist’s work from censorship and command and control in the year 1968, it is possible to trace the germs of a process culminating in the several months of the so called Prague Spring. The reestablished genre variety and the

stress on the informative role of the press, the ideological weakening, the searching for one's own graphic layout, together with the permanently rising importance of economic aspects of the newspaper processing, all these factors went along with the gradual liberation of media from the schematism and their position as a mere obedient instrument and performer of the will of the ruling communist party. The probe into the contents and operation of the regional daily of the Czechoslovak Communist Party Rovnost can also comprise an interesting complement to the historical research devoted to processes preceding the Czechoslovak events in 1968 and to the role of the media in regions.

Klíčová slova

Československo, Brno, 1968, Pražské jaro, regionální deníky, KSČ, Rovnost, Bohumil Marčák, Eduard Milén.

Keywords

Czechoslovakia, Brno, 1968, Prager spring, daily papers, Communist party, Rovnost, Bohumil Marčák, Eduard Milén.

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci *Proces postupné emancipace českého tisku v letech 1966 – 1968 na příkladu brněnské Rovnosti* vypracoval zcela samostatně, použil jsem jen uvedené prameny a literaturu a všechny použité prameny a literatura jsou řádně citovány.
2. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne 20. května 2009

Martin Hruban

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval PhDr. Janu Cebemu za jeho konzultaci a pomoc, věcné připomínky a čas, který mi při sestavování tezí i během samotného psaní této práce věnoval. Dále bych rád poděkoval PhDr. Bohumilu Marčákovi, CSc., bývalému dlouholetému redaktorovi a šéfredaktorovi Rovnosti v letech 1966 – 1969, který mi poskytl cenná vodítka a přiblížil mi tehdejší atmosféru i souvislosti novinářské práce. Cennou radou mi přispěl i historik PhDr. Jiří Pernes, Ph.D., zabývající se dlouhodobě brněnskou minulostí. Dále patří mé poděkování ochotným pracovníkům studovny periodik Národního muzea Na zámečku stejně jako pracovnícům Moravského zemského archivu v Brně a Státního ústředního archivu v Praze.

Obsah

ÚVOD	11
 KAPITOLA PRVNÍ	
Československá společnost v období let 1966 – 1968	18
1.1 Postavení KSČ v Československu	19
1.2 Krize komunistické politiky a ideologie	20
1.3 Mezinárodní situace a souvislosti	23
1.4 Společnost, život a kultura	25
1.5 Brno a Jihomoravský kraj	29
 KAPITOLA DRUHÁ	
Stručný pohled na systém a fungování tisku v ČSSR v letech 1966 – 1968	31
2.1 Postavení médií v Československu	32
2.1.1 Postavení novinářů	34
2.1.2 Média, novináři a rok 1968	35
2.2 Proměny řízení tisku v Československu	36
2.3 Cenzura a její proměny	37
 KAPITOLA TŘETÍ	
Postavení Rovnosti ve struktuře stranického tisku	41
3.1 Stručná historie Rovnosti	42
3.1.1 Večerník Rovnosti	43
3.2 Rovnost v dobové struktuře sdělovacích prostředků	43
3.2.1 Pozice Rudého práva	45
3.3 Struktura tisku v Jihomoravském kraji v 2. polovině 60. let	46
3.3.1 Okresní noviny	47
3.3.2 Závodní noviny	48
3.3.3 Krajská studia rozhlasu a televize a Rovnost.....	49
3.3.4 Host do domu a další kulturní časopisy.....	50

KAPITOLA ČTVRTÁ

Redakce Rovnosti a fungování deníku v letech 1966 – 1967	52
4.1 Redakce Rovnosti a základní podoba deníku	53
4.1.1 Osobnost šéfredaktora Bohumila Marčáka	55
4.2 Technicko-ekonomické aspekty vydávání deníku Rovnost	57
4.2.1 Rovnost a barevný tisk	59
4.3 Zdroje a technická omezení novinářské práce	60

KAPITOLA PÁTÁ

Proměny obsahu Rovnosti v letech 1966 – 1967	62
5.1 Základní obsahová koncepce	63
5.1.1 Rovnost a rok 1966	65
5.1.2 Rovnost a rok 1967	67
5.2 Vybrané sondy do obsahu Rovnosti	68
5.2.1 Kulturní rubrika jako signalizátor společenských reforem	68
5.2.2 Rovnost jako svědek rozmáhajícího se cestovního ruchu	69
5.2.3 Zahraniční zpravodajství na stránkách Rovnosti	70
5.2.4 Brněnské veletrhy a zrod Večerníku Rovnost	71
5.2.5 IV. sjezd Svazu československých spisovatelů na stránkách Rovnosti	72
5.3 Mimořádná čísla Rovnosti při příležitosti významných výročí ...	74
5.3.1 Eduard Milén a typografická podoba Rovnosti	76
5.3.2 Srovnání vybraných titulní stran Rudého práva a Rovnosti	79

KAPITOLA ŠESTÁ

Rovnost a události roku 1968

6.1 Rovnost a Pražské jaro	82
6.2 Rovnost a 21. srpen 1968	84
6.3 Rovnost na cestě k normalizaci	87
6.3.1 Výzkum čtenářů Rovnosti	92
Závěr	94
Resumé	97
English summary	99

Použitá literatura, prameny a zdroje	101
Seznam zkratk.....	111
Seznam příloh.....	113
Přílohy	

Institut komunikačních studií a žurnalistiky UK FSV
Teze MAGISTERSKÉ diplomové práce

TUTO ČÁST VYPLŇUJE STUDENT:

Příjmení a jméno diplomanta:

Hruban Martin

Razítko podatelny

Univerzita Karlova v Praze
 Fakulta sociálních věd

Došlo dne: 10 -06- 2008 -1-

Čj. 11916 Příloh: 6 Skartační heslo:

Přiděleno:

Imatrikulační ročník diplomanta:

2003

E-mail diplomanta:

hrubando@seznam.cz

Studijní program/studijní obor:

Mediální a komunikační studia/
 Mediální studia

katedra mediálních studií IKSŽ UK FSV
 k rukám Doc. PhDr. Jana Jiráka, Ph.D.

Předpokládaný název práce v češtině:

Proces postupné emancipace českého tisku v letech 1966 - 1968 na příkladu brněnské Rovnosti

Předpokládaný název práce v angličtině:

Emancipation of Czech press in years 1966 – 1968 on example of daily paper Rovnost

Předpokládaný termín dokončení (semestr, školní rok – vzor: ZS 2012)

(diplomovou práci je možné odevzdat nejdříve po dvou semestrech od schválení tezí, tedy teze schválené v LS 2010/2011 umožňují obhajovat práci nejdříve v LS 2011/2012):

LS 2009

Pedagog, s nímž byly teze konzultovány (příjmení, jméno, pracoviště – vzor: Mocnár, Karel, KMS IKSŽ UK FSV):

Cebe, Jan, KMS IKSŽ UK FSV

Charakteristika tématu a jeho dosavadní zpracování (rozsah do 1800 znaků):

Události tzv. Pražského jara 1968 se dlouhodobě těší vysoké pozornosti badatelů a historiků. A to i v oblasti médií. V posledních letech v souvislosti s letošním čtyřicetiletým výročím lze zmínit především projekt Ústavu pro soudobé dějiny Akademie věd ČR. K uvedenému období existuje rozsáhlá odborná i memoárová literatura. Události, rozhodnutí a společenský vývoj, který tomuto období předcházely už zůstávají trochu v pozadí. 60. léta, a zejména jejich druhá polovina, jsou všeobecně provázána procesem označovaným jako „tání“. Významným barometrem tohoto uvolňování je oblast kultury. Na proces postupného uvolňování v řadě oblastí společnosti upozorňuje řada autorů. Konkrétní studie toho jakým způsobem se toto uvolňování bezprostředně promítalo do práce v médiích a do jejich podoby by mohla být zajímavým doplněním současného poznání. Příklad Rovnosti jakožto významného regionálního deníku navíc přináší i zajímavý pohled na tehdejší vývoj z hlediska dichotomie centrum - periferie.

Předpokládaný cíl diplomové práce, původní přínos autora diplomové práce ke zpracování tématu, případně formulace problému, výzkumné otázky nebo hypotézy (rozsah do 1800 znaků):

Rád bych zmapoval obsahovou část deníku KV KSČ v Brně Rovnosti v období 1966 – 1968. Soustředit se přitom chci zejména na období 1. 1. 1966 – 1. 1. 1968. Samozřejmě nepomím ani další vývoj, ale svůj hlavní záměr chci směřovat do období před Tzv. Pražským jarem. Prostřednictvím srovnání s dalšími krajskými deníky KSČ i celostátním Rudým právem. Rád bych často používaný termín „tání“ doplnil o konkrétní obsah pokud se týče praktického fungování médií a jejich obsahu. Z předběžného studia materiálu mohu vyslovit hypotézu, že významným v tomto směru byla zejména oblast kultury (kulturní rubrika) a svoji roli hrála i celková podoba novin – grafická úprava. Rád bych blíže upozornil na osobnost grafika Eduarda Miléna a také tehdejšího šéfredaktora Rovnosti Bohumila Marčáka. Vše pojímám v kontextu tehdejších pravidel řízení médií, včetně fungování cenzury. Rovnost je v tomto směru jakožto regionální deník KV KSČ zajímavou výzvou. Chci při analýze Rovnosti uplatnit všechny metody, které lze při výzkumu historických procesů a médií uplatnit. Vedle studia dostupných archivních pramenů, důkladné obsahové analýzy (kvantitativní i kvalitativní) bych rád využil i

informace získané pomocí metody hloubkových rozhovorů (metoda orální historie), které mohou poskytnout vodítko nebo vyplnit prázdný prostor u některých otázek praktického fungování médií.

Předpokládaná struktura práce (rozdělení do jednotlivých kapitol a podkapitol se stručnou charakteristikou jejich obsahu):

1. ÚVOD

Základní vymezení práce, specifikace výzkumných metod a zkoumaného materiálu.

1.1 Struktura práce

1.2 Cíl práce

1.3 Metoda práce

1.4 Stav zpracování tématu a druhotná literatura

2. PROMĚNY ŘÍZENÍ TISKU V ČESKOSLOVENSKU (1966-1968)

Stručný pohled na systém a fungování tisku v Československu v letech 1966 – 1968.

2.1 Otázka cenzury - Jak fungovaly a co v praxi přinášely cenzurní zásahy. Jak se v praxi a na obsahu deníku projevil zákon 81/1966 Sb)

2.2 Postavení Rovnosti jakožto deníku KV KSČ Základní úkoly a povinnosti deníku vyplývající z jeho postavení orgánu Krajského výboru KSČ v Brně.)

2.3 Postavení šéfredaktora a řízení redakce

2.4 Technicko ekonomické aspekty a praktické fungování deníku Rovnost. Rovnost jako ekonomicky výdělečný podnik, který je významným zdrojem financí pro KSČ

3. ROVNOST 1966 - 1968

Obsahová podoba Rovnosti, srovnání s dalšími deníky KSČ. V čem se Rovnost lišila a proč?

3.1 Zpravodajství, žánry a obsahový rámec Rovnosti

3.2 Kulturní rubrika Rovnosti - Jaké postavení měla v Rovnosti kulturní rubrika.

3.3 Osobnosti na stránkách Rovnosti - Jak formovala obsah spolupráce s Janem Skácelem, Oldřichem Mikuláškem Olegem Süsem a dalšími postavami literárního a kulturního Brna.

3.3 Grafická úprava Rovnosti a Eduard Milén - Jak byly graficky zpracována mimořádná čísla (1. máj, výročí Vítězného února apod.) ve srovnání s dalšími krajskými a celostátními deníky KSČ

3.4 Vývo j Rovnosti - jaké změny lze vysledovat v obsahu a způsobu zpracování od roku 1966 do roku 1968

4. ROVNOST A UDÁLOSTI ROKU 1968

4.1 Rovnost a tzv. Pražské jaro - Vztah společenských změn a podoba Rovnosti.

4.2 Rovnost a 21. srpen - Rovnost a její obsah a činnost bezprostředně po invazi

4.3 Rovnost na cestě k normalizaci

5. ZÁVĚR

POUŽITÁ LITERATURA, PRAMENY A ZDROJE

JMENNÝ REJSTŘÍK

ENGLISH SUMMARY

PŘÍLOHY

Vymezení podkladového materiálu (např. analyzované tituly a období, za které budou analyzovány) a metody (techniky) jeho zpracování:

Ve sledovaném období chci analyzovat především obsah deníku Rovnost v dobových a společenských souvislostech. Rád bych přitom uplatnil kvalitativní analýzu obsahovou, která bude podpořena dílčími kvantitativními výzkumy. (např. srovnání určitého typu zpráv nebo užitých grafických prvků v Rovnosti a dalších krajských denících, příp. Rudém právu ve vymezeném období).

Fungování konkrétních mechanismů řízení a organizaci práce v rámci redakce chci přiblížit rovněž prostřednictvím osobních vzpomínek tehdejšího šéfredaktora Rovnosti Bohumila Marčáka. Při tom chci využít metodiku hloubkových rozhovorů orální historie.

Analyzované tituly - primární

Rovnost, deník brněnského KV KSČ 1966 – 1968 (ročník 81- 83)

Analyzované tituly – doplňkové

Rudé právo 1966 – 1968 (ročník 46 – 48)

Mladá fronta 1966 – 1968 (ročník 22 – 24)

Pochodeň (deník východočeského KV KSČ) 1966 - 1968

Pravda (deník KV KSC v Plzni). 1966 – 1968

Nová Svoboda (deník KV KSČ Ostrava)

Host do domu: měsíčník pro literaturu, umění a kritiku 1966 - 1968

Státní ústřední archiv

Archiv ústředního výboru KSČ (SÚA- A ÚV KSČ) Praha

- Fond Zasedání ÚV KSČ – 01

- Fond Předsednictvo ÚV KSČ – 02/1

- Fond Ústřední kontrolní a revizní komise ÚV KSČ

Archiv KSČ členská evidence, spis. materiál č. 3794

Moravský zemský archiv v Brně

KSČ - jihomoravský krajský výbor, Brno 1960 - 1989

Archiv města Brna - Sbírká výstřížků z brněnských regionálních novin Rovnost

Archiv syndikátu novinářů

ASYN – Marčák, Bohumil – členská evidence vyřazených

Základní literatura (nejméně 10 nejdůležitějších titulů k tématu a metodě jeho zpracování; u všech titulů je nutné uvést stručnou anotaci na 2-5 řádků):

BLODIGOVÁ, A., KOPPLOVÁ, B., SEKERA, M.: Dějiny českého novinářství a českých novinářských spolků. Katalog Výstavy k dějinám českého tisku na území České republiky. SÚA, Praha, 2002, 99 s..

Anot: Publikace poskytuje základní nástin periodizace vývoje českého novinářství. Představuje stručnou osu nejdůležitějších událostí dotýkající se vývoje médií a žurnalistiky v Československu. Události jsou pojímány v souvislosti dobového a společenského kontextu.

GABRIELOVÁ, Bronislava – MARČÁK, Bohumil: Kapitoly z dějin brněnských časopisů I, II. Brno: Nakladatelství Georgetown - FSS MU, 1999, 2003

Anot: První díl se věnuje dějinám brněnských časopisů od jejich počátků až do konce 60.let 20.stol. Druhý svazek postihuje vybrané tituly, které se výrazně zapsaly do kulturních dějin Brna, věnuje se i vztahům mezi jednotlivými tituly a dalšími periodiky v Brně.

HIRŠAL, J. GRÖGEROVÁ, B.: Let let (Pokus o rekapitulaci 1966–1968). MF, Praha, 1994, 440 s.

Anot: Výběr citací z dobových článků (hlavně RP) s komentářem autora, tak jak to vnímal. Tzv. kolážovité memoáry. Autor byl básník a hlavně překladatel, experimentální poezie.

HLADKÝ, Miroslav: Tvorba a působení grafické úpravy novin. Institut osvěty a novinářství UK v Praze, SPN Praha 1965.

Anot.: Vysokoškolská skripta psaná psacím strojem. Text je v mnoha ohledech zastaralý a neplatný, nicméně poskytuje jistý náhled do dobové představy o grafické podobě periodika.

JENSEN, K. B.: A Handbook of media and communication research: qualitative and quantitative methodologies. London: Routledge, 2002

Anot.: Publikace ukazuje různé přístupy k využití kvalitativní a kvantitativní analýzy při interpretaci mediálních obsahů. Vedle historického přehledu a vývoje poskytuje i teoretickou pomůcku pro praktickou aplikaci vlastního výzkumu.

KAPLAN, Karel – VÁCHOVÁ, Jana: Z denních zpráv Hlavní správy tiskového dohledu 1957-1967. Část 1 – 3. Studijní materiály výzkumného projektu Československo 1945-1967. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1995

Anot.: Studijní materiál určený pro interní potřebu Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR poskytuje náhled do praktického fungování cenzury a cenzurních zásahů v Československu v období 1957 – 1967.

KUBÍČEK, Jaromír; VLAŠÍN, Štěpán: 100 let literatury v Rovnosti. Brno : Rovnost : Státní vědecká knihovna : Muzejní a vlastivědná společnost, 1985.

Anot: Průřezová publikace postihuje historii kulturní rubriky Rovnosti. Charakterizuje jednotlivá období, věnuje se významným osobnostem, které s kulturní rubrikou spolupracovaly. Díky soustavnosti, podrobnému zpracování a chronologickému přehledu poskytuje cenná vodítka, celkově je ovšem řada faktů a interpretací ovlivněna dobou publikace knihy.

KUBÍČEK, Jaromír – ŠIMEČEK, Zdeněk: Brněnské noviny a časopisy od doby nejstarší až do roku 1975. Brno: Universitní knihovna v Brně a Archiv města Brna, 1976

Anot: Popis vývoje a soupis nejdůležitějších brněnských novin a časopisů od počátku novinářské činnosti do roku 1975.

PECKA, J. – BELDA, J. – HOPPE, J.: Občanská společnost: Sociální organismy a hnutí Pražského jara 1967-1970. Svazek 2. 1. vyd. Praha: ÚSD, 1998.

Anot.: Kritické vydání dokumentů o společenském vývoji v letech 1967 až 1970. Poskytuje přehled o oficiálních nařízeních a usneseníh orgánů KSČ i o činnosti reformních politických organizací v letech 1967 až 1970.

SCHULZ, W. – HAGEN, L. – SCHERER, H. – REIFOVA, I – KONČELÍK, J.: Analýza obsahu mediálních sdělení. 2. vydání. Praha: Karolinum, 2005

Anot: Kniha poskytuje základní úvod do problematiky politické komunikace a obsahové analýzy masově mediovaných textů. Ukazuje způsoby kvantitativního rozboru masově mediovaných sdělení a vyhodnocování zpravodajství včetně praktického příkladu.

ŠVRČEK, J. B.: Eduard Milén. Praha: Nakladatelství československých výtvarných umělců,

1958.

Monografie o životě a díle malíře a grafika Eduarda Miléna, který spoluvytvářel grafickou podobu předválečných Lidových novin. V 60. letech se Milén podílel i na grafické typografické podobě Rovnosti.

URIANEK, Karel; MICHÁLKOVÁ, Marie: Československo v letech 1966 – 1971. Přehled událostí – chronologie. Komise vlády ČSFR pro analýzu událostí let 1967-1970, Praha, 1991

Anot.: Chronologický přehled událostí let 1966-1971, který v roce 1991 vypracovali Karel Urianek a Marie Michálková v rámci Komise vlády ČSFR pro analýzu událostí let 1967-1970.

VANĚK, Miroslav –MÜCKE, Pavel –PELIKÁNOVÁ, Hana: Naslouchat hlasům paměti: teoretické a praktické aspekty orální historie. Praha, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR v.v.i. – Fakulta humanitních studií UK 2007, 224 stran

Anot.: Publikace přibližuje metodu orální historie, jakožto specifickou výzkumnou metodu společenskovedního a humanitního bádání pro období „blízké“ minulosti. Kromě historického vývoje metody obsahuje i podrobný metodologický návod jak vést orálněhistorický výzkum a jak specifické narativní prameny interpretovat.

Články v časopisech:

Bláhová, Kateřina: Mezi literaturou a politikou. Souvislosti českého literárního života 1958 – 1969. In: soudobé dějiny, roč. 9/2002, č. 3-4, s. 495-520

Slovníky :

Český biografický slovník XX. století I–III. Praha–Litomyšl: Paseka, 1999.

Anot.: Encyklopedie uvádí více než 12 000 biografických hesel. Hesla poskytují základní orientaci o životě osobností, které se v různých oblastech lidské činnosti zapsaly do českých dějin 20. stol.

Další zdroje:

Hlubkové rozhovory s šéfredaktorem Rovnosti v letech 1966 - 1969 Bohumilem Marčákem – metoda orální historie (získané žadatelem o přidělení tezí 2. 12. 2006 a 9. 1. 2007)

Osobní poznámky šéfredaktora Bohumila Marčáka z let 1966 – 1968.

Diplomové a disertační práce k tématu (seznam bakalářských, magisterských a doktorských prací, které byly k tématu obhájeny na UK, případně dalších oborově blízkých fakultách či vysokých školách za posledních pět let)

V uvedeném období jsem nezjistil žádnou práci vztahující se k Rovnosti. Širší otázce mechanismů řízení médií v Československu se věnuje:

KONČELÍK, Jakub: Řízení a kontrola hromadných sdělovacích prostředků v Československu v reformním roce 1968 (Rigorózní práce) Praha: FSV UK, 2000

Starší diplomové práce k tématice Rovnosti ve zkoumaném období:

PODBRANÝ, Jaroslav: Moderní prvky grafické úpravy v krajském deníku Rovnost. Praha: Fakulta sociálních věd a publicistiky UK, 1969

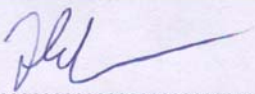
CHMEL, Zdeněk: Anketa v krajském tisku se zaměřením na Anketu v Rovnosti v letech 1963-

1967. Praha: Fakulta sociálních věd a publicistiky UK, 1968

ŠRÁMKOVÁ, Barbora: Vývoj kulturní rubriky Rovnosti a jeho vliv spolu s brněnským kulturním životem na její současný stav. Praha: Fakulta sociálních věd a publicistiky UK, 1968

Datum / Podpis studenta

10.6.2008

.....

TEZE JE NUTNO ODEVZDAT **VYTIŠTĚNÉ** (včetně části, kterou vyplňuje institut!), **PODEPSANÉ** A VE **DVOU** VYHOTOVENÍCH DO TERMÍNU UVEDENÉHO V HARMONOGRAMU PŘÍSLUŠNÉHO AKADEMICKÉHO ROKU, A TO PROSTŘEDNICTVÍM PODATELNY UK FSV. PŘIJATÉ TEZE JE NUTNÉ SI **VYZVEDNOUT** V SEKRETARIÁTU PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY A **NECHAT VEVÁZAT** DO DIPLOMOVÉ PRÁCE.

TUTO ČÁST VYPLŇUJE INSTITUT:			
Vyjádření IKSŽ: Vedení IKSŽ teze projednalo na svém zasedání dne s tímto výsledkem:		Schváleno ☐	
		Neschváleno ☐	
Důvody případného neschválení práce		Téma je již zpracované ☐	
		Špatně formulované téma a cíl ☐	
		Špatně zvolená metoda práce ☐	
		Nedostatečná rešerše literatury ☐	
		Nevhodně zvolené prameny ☐	
		Nedostačující úroveň tezí ☐	
		Jiné	
		
		
Navržený vedoucí práce	Souhlas vedoucího práce navrženého vedením institutu	Příjmení a jméno	Datum /Podpis
	
Návrhy na konzultanty (v případě, že takové návrhy z jednání vedení IKSŽ vyplynou)		Příjmení a jméno	Příjmení a jméno
	
Schválené teze převzal/a student/ka		Příjmení a jméno	Datum /Podpis
	
Návrhy na oponenta: Vedení IKSŽ na svém zasedání dne navrholo, aby předloženou práci oponoval/a:		Příjmení a jméno	
		

ÚVOD

Ve své práci *Proces postupné emancipace českého tisku v letech 1966 – 1968 na příkladu brněnské Rovnosti* se věnuji deníku *Rovnost* v období let 1966 – 1968. Základní časové vymezení tématu diplomové práce je ohraničeno lednem 1966 až lednem 1968. Na příkladu listu, jehož vydavatelem byl Jihomoravský krajský výbor KSČ, chci ukázat procesy a proměny, jimiž procházela společnost a řízení médií bezprostředně před událostmi tzv. Pražského jara 1968¹. Domnívám se, že volba regionálního titulu a posunutí stěžejní oblasti zájmu na dobu před samotnými událostmi roku 1968, může podhalit širší souvislosti celého reformního procesu. Rád bych ukázal, že prudké změny, ke kterým došlo ve společnosti a ve fungování médií po lednu 1968, byly důsledkem dlouhodobého vývoje, k němuž přispěla řada ekonomických, sociologických, politických i mezinárodních faktorů. Ve většině úvah o Pražském jaru a událostech roku 1968 bývá často zaměřena pozornost na centrum (Praha). Pokud k událostem Pražského jara přistoupíme jako ke konkrétnímu vyústění dlouhodobého celospolečenského procesu, otevírá se i pole pro úvahu o roli regionů. Příklad *Rovnosti*, jakožto významného krajského deníku, přináší zajímavý pohled na tehdejší vývoj právě z hlediska dichotomie centrum – periferie.

V 60. letech, a zejména v jejich druhé polovině, procházela československá společnost procesem postupného uvolňování. Na tento proces, všeobecně označovaný jako tání v řadě oblastí společnosti (zejména kultury), upozorňuje množství autorů. Konkrétní studie toho, jakým způsobem se toto uvolňování bezprostředně promítalo do práce v médiích a do jejich podoby, by mohla být zajímavým doplněním současného poznání. Mým záměrem bylo ukázat, jak vývoj situace ovlivňoval podobu stranického deníku *Rovnost*, v jakých podmínkách deník fungoval, jak se postupně proměňoval jeho obsah, co si tento deník jako jeden z nástrojů pro uplatňování stranické politiky mohl a nemohl dovolit.

V souladu s tezemi své práce se zaměřuji podrobně především na obsah a podobu deníku *Rovnost* v letech 1966 a 1967. Pro účely srovnání a širšího kontextu věnuji pozornost i období bezprostředně předcházejícímu a také roku 1968. Podrobnější

¹ Tzv. Pražské jaro je termín, vztahující se k událostem, reformačnímu procesu a změnám v Československu na konci 60. let minulého století. V užším časovém vymezení jde o období leden 1968 až srpen téhož roku, kdy reformní politiku KSČ zastavila vojenská invaze SSSR a dalších států Varšavské smlouvy.

zpracování vývoje *Rovnosti* v této době je ovšem nad rámec této práce. Množství analyzovaného primárního materiálu (*Rovnost*, archivní prameny) mě donutila omezit srovnání s dalšími krajskými deníky a Rudým právem. Soustředil jsem se pouze na srovnání vybraných titulních stran *Rovnosti* a *Rudého práva* při příležitosti mimořádných dnů a výročí komunistického režimu. Srovnávám také zpravodajství *Rovnosti*, *Rudého práva* a *Pochodně* o IV. sjezdu Svazu československých spisovatelů v roce 1967. V souladu s tezemi přitom přibližuji i dvě významné osobnosti, které se na podobě *Rovnosti* ve sledovaném období výrazně podílely – šéfredaktora *Rovnosti* Bohumila Marčáka a grafika a typografa Eduarda Miléna. Původní plán zaměřit se hlavně na kulturní rubriku jsem i vzhledem k existujícímu částečnému zpracování tohoto tématu rozšířil na obsah celých novin.

Rád bych dokázal, že krajský deník *Rovnost* pod vedením šéfredaktora Bohumíra Marčáka, prošel výrazným oživením obsahu už v letech 1966 – 1967. Dělo se tak v obsahové, ale i grafické a typografické rovině. Zároveň bych rád prostřednictvím *Rovnosti* poukázal na to, jak fungovala novinářská práce v období před Pražským jarem, jak se do této práce promítalo například postupné rozšiřování zdrojů novinářské práce, jako roli hrála aktivizace celé společnosti, tedy i veřejnosti a čtenářů, a další jevy.

Při předběžném seznámení s materiálem jsem si stanovil základní cíle:

- 1) Poukázat na to, jakým způsobem ovlivňoval celkové vyznění *Rovnosti* důraz na grafiku. (připomenutí osobnosti Eduarda Miléna)
- 2) Zmapovat proměnu obsahu jako doklad uvolňujících se poměrů (např. stoupající počet materiálů dotýkajících se západních zemí).
- 3) Přiblížit osobnost šéfredaktora Bohumila Marčáka, který vedl *Rovnost* od 3. ledna 1966 a za svoje aktivity a postoje během tzv. Pražského jara byl v době normalizace zbaven funkce, vyloučen z redakce a následně i z KSČ.
- 4) Sledovat další faktory dotýkající se fungování tisku ve sledovaném období (náklad, inzerce, důsledky zavádění Nové soustavy řízení na fungování *Rovnosti*)
- 5) Prostřednictvím analýzy obsahu i archivních materiálů přiblížit proces postupného uvolňování informační politiky, pro jejíž fungování vytvořil nové mantinely tiskový Zákon č. 81/1966 Sb.

Sledováním těchto dílčích aspektů chci zdokumentovat, zda, a případně jakým způsobem se reformní úsilí a společenské změny promítly do způsobu novinářské práce a následně obsahu krajského deníku KSČ. Rád bych přispěl k širšímu chápání souvislostí reformního procesu v Československu 60. let a poukázal na to, že tzv. Pražské jaro někdy může trochu mást svým pojmenováním. Nebylo totiž jen otázkou pražskou, stejně jako proces proměny médií z poslušného vykonavatele oficiální politiky do pozice subjektu přímo ovlivňujícího společenské a politické dění a nebyl jen otázkou kulturních časopisů typu Literárních novin, Tváře apod.

V rámci sledování daných cílů jsem si stanovil několik základních pracovních hypotéz:

- a) Krajský deník *Rovnost* byl pestřejší a tím i přitažlivější než ústřední deník *Rudé právo*. Jedním z výrazných prvků a způsobů, kterými *Rovnost* narušovala tradiční zobrazování skutečnosti, bylo zpracování mimořádných vydání při příležitosti významných výročí režimu.
- b) *Rovnost* byla i díky osobnosti šéfredaktora Bohumila Marčáka odvážnější a statečnější v referování o některých politických událostech.
- c) Kultura byla jedním z hlavních hybatelů a signalizátorů společenských změn před Pražským jarem. *Rovnost* se zvýšeným důrazem na kulturu nepřímo podporovala tyto tendence.
- d) Vydávání *Rovnosti* a příjem z jejího prodeje a inzerce byl významným zdrojem finančních prostředků KSČ. Ekonomická stránka proto byla jedním z důležitých faktorů, které hrály roli při zásazích proti *Rovnosti*.

Moje práce vychází z prostudování dostupné odborné i memoárové literatury vztahující se ke sledovanému období (Národní knihovna ČR, knihovna Ústavu pro soudobé dějiny, knihovna FSV UK v Hollaru). Jádrem práce je zkoumání vlastního obsahu deníku *Rovnost* včetně jeho příloh, které se později vyvinuly do podoby večerníku RT – Moravský večerník především v letech 1966 – 1967. Pozornost věnuji i období předcházejícímu, stejně jako nelze pominout vývoj *Rovnosti* v roce 1968. Dílčí jevy jsem srovnal s obsahem dalších vybraných dobových titulů (*Rudé právo*, *Pochodeň*, *Literární noviny*). Prostor jsem věnoval i prostudování archivních pramenů. Využil jsem přitom především materiálů Moravského zemského muzea v Brně

(především fond KV KSČ), okrajově i Státního ústředního archivu v Praze. Některé archivní prameny dotýkající se především fungování médií byly vydány v rámci knižních výborů, v citacích to uvádím. Významným vodítkem pro moji práci byly i výzkumné rozhovory s Bohumilem Marčákem, šéfredaktorem *Rovnosti* v letech 1966 – 1969, které jsem realizoval v letech 2006 a 2007.

K deníku *Rovnost* a jeho fungování v 60. letech 20. století jsem se dostal v rámci magisterského studia na Katedře mediálních studií Institutu komunikačních studií a žurnalistiky FSV UK v rámci semináře Média a společnost (2006/2007). Pod vedením Mgr. Martina Gromana jsem podle metodiky tzv. orální historie² připravil, provedl a zpracoval rozsáhlý rozhovor s PhDr. Bohumilem Marčákem, CSc., dlouholetým redaktorem *Rovnosti* a jejím šéfredaktorem v letech 1966 – 1969. Poznatky z tohoto rozhovoru i vodítka, které mi Bohumil Marčák poskytl, jsem využil i pro tuto práci. Rovněž jsem zúročil dlouhodobější zájem o danou dobu. Během studia oboru Mediální studia jsem se událostem roku 1968 a *Rovnosti* věnoval v dílčí práci v rámci semináře Média a společnost, v rámci semináře Média 2. poloviny 20. století jsem zase sledoval, jakým způsobem vybraná média informovala o IV. sjezdu Svazu čs. spisovatelů v červnu 1967. Získané poznatky využívám částečně i v této práci.

Velký význam přikládám společenským, sociálním, politickým i mezinárodním souvislostem, které se na vývoji podílely, více či méně se odrážely i v obsahu médií (a tedy i *Rovnosti*) a vytvářely podmínky pro pozdější události Pražského jara. Při zpracovávání úvodní pasáže mé práce (Kapitola I.) mi byly oporou především studie Karla Kaplana *Kořeny československé reformy 1968* (Kaplan 2000 a 2002) a *Kronika komunistického Československa*. Pro hlubší pochopení a orientaci v událostech pak materiály řady *Prameny k dějinám československé krize 1967 – 1970*, která vyšla péčí Ústavu pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky, nebo nedávno česky vydaná monografie Jana Pauera *Praha 1968: vpád Varšavské smlouvy: pozadí, plánování, provedení* (Pauer 2004). Základní orientaci v dobových událostech mi poskytla *Slovníková příručka k československým dějinám 1949-1989*, dostupná na stránkách

² Orální historii můžeme charakterizovat jako metodu, řadu propracovaných (avšak stále se rozvíjejících a dotvářejících) způsobů a postupů, jimiž se badatel v řadě humanitních a společenských oborů dobírá nových informací a poznatků na základě ústního, různě fixovaného sdělení osob, jež byly účastníky či svědky určité události nebo procesu, který badatel zkoumá, nebo osob, jejichž individuální prožitky, postoje a názory mohou obohatit naše poznání jak těchto osob, tak situací a obecně skutečností, k nimž se vyjadřují (Vaněk a kol. 2003: 5).

Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR³. Pokud v některých poznámkách vysvětlují základní historické souvislosti bez příslušné citace, odkazují alespoň z tohoto místa k této publikaci.

Prostor, který věnuji dobovému kontextu a ukotvení jednotlivých událostí, je důležitou součástí pro pochopení obsahu dobových médií, tedy i *Rovnosti*. Pro historické bádání o médiích, o proměnách jejich obsahu a o jejich roli ve společnosti lze v souladu s moderními přístupy oboru tyto souvislosti jen těžko pominout. Snažil jsem se přitom držet myšlenek Asa Briggse a Petera Burka, zdůrazňujících sociální kontext bádání v oblasti historie médií:

„Každá změna je proces, v němž se staré a nové způsoby a formy komunikace prolínají. A každá změna je důsledkem sociálního kontextu a dalších společenských podmínek“. (Briggs – Burke 2002)

Události tzv. Pražského jara 1968 se dlouhodobě těší vysoké pozornosti badatelů a historiků, zvláště v poslední době, kdy zájem znovu zesílil v souvislosti se 40. výročím těchto událostí v roce 2008. Pro svoji práci jsem tak mohl využít elektronicky přístupných podkladů projektu *Pražské jaro 1968* Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, a široké řady další monografií, výborů dokumentů i dílčích studií. Podrobný bibliografický soupis literatury, dokumentů a memoárů vážící se k československým událostem roku 1968 lze nalézt na webových stránkách projektu⁴. Cenné brněnské a moravské souvislosti událostí roku 1968 mi poskytla studie Jiřího Pernese *Okupace Brna v srpnu 1968 a její oběti*. (Pernes 2005)

Pozornost odborníků je dlouhodobě věnována i situaci a roli médií v období Pražského jara. Přimo této oblasti se dotýká např. výběr z dobové publicistiky *Pražské jaro v médiích* (Hoppe 2004), v odborné literatuře lze najít celou řadu dalších dílčích studií a monografií i vzpomínek věnujících se zejména jednotlivým kulturním periodikům. Z hlediska regionálního kontextu pro mě byla velmi užitečná monografie *Kapitoly z dějin brněnských novin a časopisů* (Gabrielová – Marčák 1999) a *Kapitoly z dějin brněnských novin a časopisů II* (Gabrielová – Marčák 2003). Základní funkce a mechanismy cenzury v Československu popisuje publikace *O cenzuře v Československu*

³ *Slovníková příručka k československým dějinám 1948–1989*. [dokument online]. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2006. [cit. 20. 5. 2009] Dostupné z URL: <<http://www.usd.cas.cz/slovnikova-prihrucka-k-ceskoslovenskym-dejinam-1948-1989>>

v letech 1945 – 1956 (Kaplan – Tomášek 1994). Základní bibliografickou orientaci v struktuře jihomoravského tisku mi poskytla publikace *Brněnské noviny a časopisy od doby nejstarší až do roku 1975* (Kubiček – Šimeček 1976), jejíž původ sice spadá do problematického období, ale na svoje komplexní kritické přehodnocení stále čeká stejně jako další citované Kubičkovy bibliografie.

Vedle odborných titulů existuje i řada vysokoškolských kvalifikačních prací věnujících se médiím v daném období. Oporou byla autorovi této práce bádání Jakuba Končelíka, který se zabýval především proměnami řízení médií na konci šedesátých let⁵, v poslední době se na FSV UK věnovala problematice krajských deníků KSČ M. Müllerová, která zaměřila pozornost na deník severočeského KV KSČ *Průboj* (Müllerová 2007). Pražské jaro a role médií v něm je nadále badatelsky stále otevřené téma, o čemž svědčí zájem, který mu věnují akademická pracoviště, například Centrum pro mediální studia FSV UK

Rovnosti ve sledovaném období se nejtěsněji dotýkají tři diplomové práce, která vznikly v krátkém období uvolnění na sklonku šedesátých let na Fakultě sociálních věd a publicistiky UK v Praze. Jde o práce *Anketa v krajském tisku se zaměřením na Anketu v Rovnosti v letech 1963 – 1967* (Chmel 1968), *Moderní grafické prvky v krajském deníku Rovnost* (Podbraný 1969), *Brněnský kulturní život a jeho odraz v krajském denním tisku* (Šrámková 1968). Všechny práce se zaměřují především na obsah (anketa, kulturní rubrika) a neřeší další souvislosti; i v dalších směrech jsou výrazně omezeny dobou vzniku. Práce Zdeňka Chmela a Jaroslava Podbraného, kteří v 60. letech v *Rovnosti* pracovali jako redaktori, měly pro mě cenu především jako osobní dobové svědectví.

Samotná *Rovnost* se těšila poměrně značné pozornosti historiků a badatelů. Dílčí studie věnující se určitým obdobím historie toho dělnického listu se vztahují zejména k jeho počátkům a období před druhou světovou válkou. Vztah literární avantgardy a *Rovnosti* ve 20. letech minulého století zkoumal např. v práci *Čas hledání a sporů. Z literárních zápasů brněnské Rovnosti v letech 1921-1928* Bohumil Marčák (Marčák 1966). Existují i tendenčně zpracované dějiny *Rovnosti* z pera Otakara Fraňka, jehož původní série reportáží *Bojem zvítězila*⁶ vyšla doplněná knižně pod stejným názvem

⁴ *Pražské jaro 1968* – projekt Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR. [databáze online] Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007-. [cit. 20. 5. 2009]. Dostupné z URL: <<http://www.68.usd.cas.cz/>>.

⁵ Dlouhodobý zájem nejuceleněji shrnuje habilitační práce *Média a Pražské jaro; Kontrola a řízení tisku v souvislostech československé krize konce 60. let* (Končelík 2008).

⁶ Série reportáží *Bojem zvítězila* v *Rovnosti* vycházela od 23. července do 23. září 1950 (Fraňek 1975: 7).

v roce 1975 (Franěk 1975). Zde je třeba upozornit na dobu vzniku, která pohled na určité etapy v dějinách *Rovnosti* výrazně poznamenala. Podobně je na tom i katalog *Výstava 80 let Rovnosti*, vydaný při příležitosti výstavy k 80. výročí založení listu (Franěk 1965). Větší hodnotu má studie a bibliograficky hodnotný přehled *100 let literatury v Rovnosti* (Kubíček – Vlašín 1985).

Obraz československých událostí a společnosti z konce 60. let doplňuje rozsáhlá memoárová literatura. Ze vzpomínky politiků, novinářů, spisovatelů a dalších osobností jsem využil především ty, které mají vztah k médiím a výkonu novinářské profese. Zajímavým zdrojem informací o vývoji, historii a fungování *Rovnosti* je mimořádné číslo vydané při příležitosti 80. výročí založení *Rovnosti*, z 21. srpna 1965⁷ (Šik 1972).

Jednotlivé ročníky a vydání *Rovnosti*, *RT – Moravského večerníku* a *Rudého práva* a dalších periodik jsem studoval v knihovně Národního muzea (Studovna oddělení časopisů), pro účely této práce jsem se nezabýval komplikovanou problematikou vydání a mutací.

Pro použitý soupis literatury jsem použil formu danou normou ČSN ISO 690. Odkazy v textu jsou zpracovány způsobem, který používá např. renomovaný oborový časopis *Mediální studia*.

⁷ *Rovnost*, ročník 80, číslo 200, vyšlo 21. 8. 1965, s 11

KAPITOLA PRVNÍ

Československá společnost v období let 1966 – 1968

V této kapitole bych rád poukázal na nejdůležitější procesy, které ovlivňovaly situaci v Československu v druhé polovině 60. let. V průběhu celých 60. let prošla československá společnost významnými sociálními a strukturními změnami. Události druhé poloviny této dekády jsou jejich přímým vyústěním. Věnuji se proto ve stručnosti nástinu postavení KSČ, jejíž vnitřní krize spolu s tlakem mezinárodních okolností a dalšími sociálními proměnami byla hlavním předpokladem pozdějšího vývoje v roce 1968 a jejichž pochopení má význam pro širší souvislosti existence *Rovnosti*. Zvláště věnuji pozornost Jihomoravskému kraji a Brnu, kde tento deník vycházel.

Stupňující se společenský pohyb v průběhu 60. let vyústil v tzv. Pražské jaro, které patří ke klíčovým událostem moderních československých, ale i evropských dějin. Mimořádně důležitou rolí v tomto období sehrála i média. Spolu s válkou ve Vietnamu šlo o jednu z prvních celosvětových masmediálních událostí (Pauer 2004: 9).

1.1 Postavení KSČ v Československu

Komunistická strana byla od převzetí moci v roce 1948 páteří československého režimu. Postavení strany vyplývalo z jejího masového charakteru – v roce 1967 bylo v KSČ organizováno 13,8 % obyvatel v českých zemích a 7,4 % na Slovensku (Kaplan 2002: 94). Členem strany přitom byl zhruba každý šestý dospělý obyvatel ČSSR. (Pauer 2004: 19). Od roku 1948 komunisté prosazovali monopol ve všech důležitých orgánech a organizacích. Vedoucí úloha strany byla zakotvena ve 4. článku nové ústavy, přijaté v roce 1960⁸. Revoluční odborové hnutí (ROH), Československý svaz mládeže (ČSM), umělecké svazy a další společenské, stavovské a zájmové organizace plnily roli „převodové páky“ (Kaplan 2002: 93). Členství ve straně bylo předpokladem pro řadu významných funkcí, včetně novinářských.

Ovládání společnosti fungovalo hierarchicky, bylo uplatňováno z centra, kdy úlohu hlavních mocenských orgánů zastávalo Předsednictvo ÚV KSČ, samotný Ústřední výbor KSČ⁹ a v praktické rovině stranický sekretariát. Na samé špičce hierarchie stál první¹⁰ tajemník ÚV KSČ. Z centra byly pokyny distribuovány příkazy do nižších pater stranické organizace – krajským výborům, dále na okresy a jednotlivým základním stranickým organizacím¹¹. Svůj význam měly i revizní orgány, které dohlížely na hospodaření strany a rozhodovaly ve sporných otázkách například členství.

Dlouhodobá politika strany vycházela z linií schválených nejdůležitějším politickým nástrojem ve vnitřní struktuře strany – sjezdem. Na sjezdu byly voleny nejdůležitější stranické orgány, schvalovaly se programové dokumenty, které se staly závazkem a normou pro následující období. Teze formulované sjezdem a rozpracované později aparátem pro jednotlivé nižší složky měly formu závazných pokynů – týkaly se všech oblastí společnosti a byly tedy i základním nástrojem pro usměrňování role sdělovacích prostředků.

⁸ Ústavní zákon 100/1960 Sb. ze dne 11. července 1960. Sbirka zákonů Československé socialistické republiky [databáze online]. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, 2005. Dostupné z URL: <<http://web.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1960/sb40-60.pdf>>

⁹ Ústřední výbor měl 97 – 110 členů. Schvalovalo je Předsednictvo ÚV KSČ, které tvořilo 11 – 15 členů. Většina míst v předsednictvu byla zajištěna předem z titulu vybrané funkce – měl ji zajištěnu první tajemník, předseda vlády, předseda parlamentu, vedoucí tajemník KSS. Připojoval se jeden vedoucí tajemník KV KSČ (Kaplan 2002: 111).

¹⁰ Faktické pojmenování se v průběhu doby měnilo. Nejmocnější muž nesl označení první tajemník, vedoucí tajemník nebo generální tajemník. Od roku 1953 do 5. ledna 1968 zastával tuto pozici Antonín Novotný, kterého vystřídal Alexander Dubček.

Vedle stranické hierarchie a moci existovala v Československu v 2. polovině šedesátých let ještě standardní ústavní struktura, na jejímž vrcholu byl prezident; dále zákonodárné Národní shromáždění a výkonný orgán – vláda. Na místní úrovni byla správa země realizována prostřednictvím národních výborů.

Tato paralelní struktura byla formálním vyjádřením demokratických principů a zajišťovala praktickou agendu správy země, fakticky ale byla podřízena vůli komunistické strany. Obě struktury moci byly často vzájemně personálně propojeny, jednotliví funkcionáři KSČ zaujímali významné postavení ve vládě apod.¹² Právě snaha oslabit vliv a absolutní kontrolu KSČ v některých oblastech řízení společnosti (státní správa, hospodářství atd.) byla jedním z průvodních jevů druhé poloviny 60. let a naplno se projevila v roce 1968.

1. 2 Krize komunistické politiky a ideologie

Události roku 1968 nebyly živelným výbuchem nespokojenosti a protestu, ale spíše vyústěním dlouhodobých procesů, které ve společnosti probíhaly od druhé poloviny padesátých let a výrazně zesílily v letech šedesátých (Kaplan 2008: 769). Vedle mezinárodních souvislostí tu hrály roli především dva faktory – vnitřní proměna a krize KSČ a hospodářské problémy do kterých se dostala československé ekonomika.

Důležitým aspektem, který přispěl k prohlubování napětí, byla i otázka autonomie Slovenska a uspořádání vztahů v rámci republiky. Pozice KSČ na Slovensku byla slabší, otázka federativního uspořádání se stala jedním z bezprostředních impulzů mocenských konfliktů uvnitř KSČ a přispěla k pádu Antonína Novotného.¹³

Komunistický režim, který v mnoha ohledech přežíval v modelu z 50. let, byl v této formě nadále neudržitelný. Část představitelů KSČ si to uvědomovala a sama se stala iniciátorem hlavních reforem (Pauer 2004: 9).

Hospodářství a ekonomika socialistického Československa se v 60. letech dostala do obrovských problémů. Masové zaměření na hutnictví, těžký průmysl a

¹¹ Jejich počet se v průběhu existence komunistického režimu měnil, bylo jich přibližně 40 – 45 tisíc. Základní organizace existovaly v každém závodě či organizaci. Mohly spolurozhodovat, kontrolovat, mluvit do obsazování funkcí (Kaplan: 2002: 94).

¹² Příkladem propojení, které se stalo ve vrcholících 60. letech terčem kritiky, může být např. Antonín Novotný, který v letech 1953 – 1968 zastával funkci prvního tajemníka strany, zároveň byl v letech 1957 – 1968 i prezidentem.

¹³ Impulzem, který vedl k prohloubení rozporů, bylo nediplomatické vystoupení Antonína Novotného v Martině během oslav Matice slovenské v září 1967 (Československo roku 1968, díl 1. 1993: 35).

strojírenství vytyčené na počátku komunistického režimu, vynucené i postavením a úkoly ČSSR v rámci východního bloku, přinášely stále větší problémy s odbytem a na druhé straně se naopak projevovaly nedostatky v oblasti spotřebního zboží, služeb, speciálních technologií, výzkumu a dalších oblastí (Kaplan 2000: 164).

Sovětský svaz už nemohl zásobovat Československo potřebným množstvím dodávek zejména v zemědělství, bylo nutno nakupovat chybějící produkty a suroviny na Západě, což zase zpětně vyvolávalo potřebu devizových prostředků. Koncepce soběstačnosti a obchodu jen v rámci východního bloku, případně ve spolupráci s rozvojovými zeměmi, se ukázala jako nefunkční. V porovnání se Západem bylo československé zboží málo konkurenceschopné, případně muselo být prodáváno za ceny, které neodpovídaly nákladům. Problémem, který byl stále častěji kritizován i na domácí scéně, je nízká kvalita výrobků (Kaplan 2000: 195).

Direktivní způsob řízení a přerozdělování prostředků, lpění na pětiletém plánu, neschopnost pružně reagovat na měnící se potřeby trhu, to všechno přivedlo hospodářství na práh krize. Krach třetí pětiletky¹⁴, provázený zvyšujícími se rozpory mezi zdroji a potřebami obyvatelstva (zvláště citelný byl nedostatek bytů, výpadky v dodávkách potravin, rozmach podpultového prodeje a další) vedly přes celou řadu snah k pokusu o rozsáhlou ekonomickou reformu. (Kaplan 2002: 52)

Mezi navrhovanými způsoby řešení se postupně, i proto, že dílčí zásahy se ukázaly jako nedostatečné, na první místo dostala radikálnější koncepce Ekonomického ústavu představovaná Otou Šikem (Kaplan 2000: 254).

Nové cíle a další směry československé ekonomiky měly přinést zásadní změny do fungování podniků a obchodu. Důraz byl položen na vývoz a zvýšení konkurenceschopnosti. Součástí změn byla i nová koncepce ekonomického řízení. Zavádění nové soustavy řízení a plánování hospodářství¹⁵ bylo jedním z hlavních společenských úkolů pro roky 1966 a 1967.

Ekonomická reforma si vynutila úvahy o zásadní strukturální přestavbě ekonomiky. Bylo proto rozhodnuto o částečném přechodu socialistického hospodářství k některým kapitalistickým principům. Podniky měly dostat relativní samostatnost. Kritériem jejich činnosti už nemělo být plnění plánu, ale výše hrubého důchodu. Na hrubém důchodu závisela úroveň do té doby nivelizovaných mezd a platů; podniky též

¹⁴ Hospodářský plán pro období 1961 – 1965.

¹⁵ ÚV KSČ schválil dokument Zásady nové soustavy řízení a plánování hospodářství v lednu 1965 (Kaplan 2000: 282).

měly nést důsledky za špatné hospodaření (Kaplan 2000: 284). Svým rozsahem a dopadem šlo o nejrozsáhlejší úpravu řízení v zemích východního bloku. Význam změn se neomezoval jen na ekonomiku, ale i na život celé společnosti včetně politiky.

V roce 1967 se stala ekonomická reforma a zavádění prvků nové soustavy jednou z hlavních propagačních kampaní strany. Podílely se na ní velkou měrou veškeré sdělovací prostředky, tisk referoval o experimentech v jednotlivých závodech. Krajský tisk v tomto směru hrál významnou roli, protože v řadě závodů narážely nové metody na odpor.

Otázka reformy hospodářství otevřela cestu ke změnám i v dalších částech společnosti a bezprostředně obnažila i potřebu reformy samotné vládnoucí komunistické strany. Strana poté, co skončilo revoluční období budování a třídního boje, procházela určitou krizí vlastní ideologie. V Československu byla vybudována „socialistická“ společnost, což bylo oficiálně zakotveno v ústavě z roku 1960 a formálně začleněno i do názvu republiky. Reálný život a stav společnosti ale slibovaný ráj nepředstavoval.

Československá společnost v období od komunistického vítězství v roce 1948 do roku 1968 procházela i řadou zásadních změn sociální a věkové struktury. Generace těch, kteří razili komunismu cestu, je postupně nahrazována lidmi, kteří se narodili už přímo do komunistického režimu, zájem mladých lidí, kteří dospívali a získávali zkušenosti už v poválečném Československu¹⁶, o komunistické ideály je nižší. Změny v sociální struktuře oslabují tradiční opory komunistické ideologie „vesnici“ a „továrnu“, mění se poměr dělníků a inteligence ve struktuře komunistické strany (Kaplan 2002: 18 a 97). Stále větší počet členů cítí potřebu reformovat i komunistické myšlení, revidovat minulost. Na druhé straně stojí dogmatické vedení, reprezentované Antonínem Novotným a dalším funkcionáři svázanými s minulostí.

Komunistický režim prošel v šedesátých letech procesem revize své dosud glorifikované minulosti. Amnestie prezidenta republiky k 9. květnu 1960 osvobodila část politických vězňů odsouzených v nezákonných procesech 50. let¹⁷. Tlak uvnitř strany na pravdivé informace o tomto období a snaha rehabilitovat komunisty postižené čistkami vedla k vytvoření speciálních komisí¹⁸, které se procesy z 50. let zabývaly.

¹⁶ V roce 1965 představovala tato generace 60 % obyvatel v produktivním věku (Kaplan, 2002: 15).

¹⁷ Další část politických vězňů byla osvobozena v rámci amnestie při příležitosti 20. výročí osvobození republiky v roce 1965.

¹⁸ Na činnost tzv. Barákovy komise z poloviny 50. let navázaly v první polovině 60. let tzv. Kolderova komise (1962 – 1963) a komise barnabitská (1963), později v letech 1968 – 1969 na ně navázala komise Pillerova.

Závěry šetření¹⁹ z roku 1963 patřily k významným vnitrostranickým otřesům, které narušily jednotu strany a autoritu představitelů režimu spjatých s obdobím padesátých let. Rostlo volání po kontrole stranické moci a po změně způsobu vládnutí (Kaplan 2002: 201).

S postupujícími společenskými změnami se v 60. letech proměňuje i podoba oficiální ideologické linie režimu. Boj proti třídním nepřátelům, který byl hnacím motorem úvodní fáze komunistického Československa, je v 60. letech nahrazován novými „ideologickými protivníky“. Strana se postupně zaměřuje na boj proti protispolečenským žvlům, proti nešvarům v socialistické společnosti (zásobování, způsob řízení, melouchy atd.) nebo ve vlastní straně (neplodné schůzování, špatná ideologická práce).

1.3 Mezinárodní situace a souvislosti

Československo se převzetím moci komunistickou stranou v roce 1948 definitivně zařadilo do tzv. východního bloku, soustavy států podřízených mocenskému monopolu Sovětského svazu, spojené společnou vojenskou a hospodářskou politikou.²⁰

V průběhu další let se podoba bloku i vazby mezi jednotlivými státy a centrem proměňovaly²¹, ale SSSR se vždy snažil prosazovat v pozici hegemonu²². Pozice jednotlivých států včetně Československa byla dána politikou Sovětského svazu. Pokusy o samostatnou politiku skončily vesměs roztržkou²³, případně mocenským

¹⁹ Kolderova komise revidovala některé parametry procesu s Rudolfem Slánským. Barnabitská komise rehabilitovala oběti, obviněné z buržoazního nacionalismu, mj. Gustava Husáka.

²⁰ Toto spojení bylo realizováno prostřednictvím vojenské organizace *Varšavská smlouva* a hospodářské organizace *Rada vzájemné hospodářské pomoci* (RVHP).

²¹ Kaplan odlišuje tři fáze vývoje tohoto bloku. 1948 – 1956 bylo obdobím formování mezinárodního společenství komunistických států s bezvýhradným podřízením Moskvě. Direktivní systém řízení a minimální míra autonomie poskytovaná sovětským vedením vyvolala v průběhu doby odstředivé tendence. Tak došlo hned na počátku k roztržce s Jugoslávií, nepokojům v Maďarsku (1956). Společně s XX. sjezdem KSSS, na němž došlo k zpochybnění minulosti, znamenaly tyto události první velkou krizi bloku. Druhou etapu 1956 – 1964 charakterizovala snaha Moskvy přizpůsobit politiku změněné mezinárodní situaci (studená válka) a také rozpory vedoucí k drobení komunistického bloku. Třetí etapa začala pádem prvního tajemníka KS SSSR N. Chruščova a nástupem L. Brežněva v roce 1964. SSSR se v této době znovu snaží zabránit další ztrátě autority. Je to provázáno snahou zmírňovat rozpory (dílní ústupky) a zároveň snahou zabránit dalšímu drobení bloku. Tato politika do značné míry předznamenala sovětskou reakci na československý pokus o vlastní cestu k socialismu v roce 1968 (Kaplan 2000: 14-25).

²² Snaha ovlivňovat a revidovat politiku partnerských států v bloku nebyla jen otázkou SSSR. V 60. letech např. vedoucí představitelé NDR opakovaně kritizovaly československou kulturní politiku (Kaplan 2000: 122).

²³ Viz např. případ Jugoslávie, Rumunska nebo Albánie.

zásahem²⁴, jako se stalo i v Československu v roce 1968. Pražské jaro a jeho potlačení bylo v tomto směru pro celý blok důležitou událostí – určilo nová měřítká, pokud jde o reformovatelnost sovětského bloku a také o možnost autonomního vývoje pro jednotlivé státy v něm (Pauer 2004: 322).

Zatímco první léta po únorovém převratu ovládala doktrína studené války, opuštění ideje ozbrojeného konfliktu dvou mocenských bloků, ke které přispěla berlínská krize²⁵ (1961) a kubánská krize²⁶ (1962), došlo v sovětské politice ke změně. Koncepti vítězství socialismu v ozbrojeném střetnutí vystřídala koncepce mírového soužití soutěžení dvou systémů (Kaplan 2008: 265). Tato změna měla velký význam pro všechny oblasti společenského života, včetně sdělovacích prostředků. Nová politika učinila jednou z hlavních front, kde toto měření probíhalo, kulturu, vědu²⁷ a hospodářství.

V praktické rovině se oficiální československá zahraniční politika přísně držela linie vytyčené Sovětským svazem. Hlavní linie převzatá z Moskvy byla vedením KSČ dále šířena do nižších stupňů stranické hierarchie – tak byl např. zahájen boj s revizionismem (Kopeček 2000). V 60. letech rovněž probíhala velká kampaň proti „vietnamské agresi USA“ (Kaplan 2000: 91). Oficiální postoj státu byl podporován sdělovacími prostředky, komunistická propaganda aktivovala masu svých členů, jednotlivé závody a organizace zasílaly protestní dopisy; konaly se další protestní akce.

Československo podporovalo v duchu rozšiřování mocenské pozice Sovětského bloku rozvojové země. Poskytovalo jim půjčky, přijímalo studenty z těchto zemí a dodávalo do nich svoje zboží.²⁸

Vážný rozpor v přijímání oficiální zahraniční politiky v Československu představoval až arabsko-izraelský konflikt v roce 1967²⁹. Komunistický blok v něm stál

²⁴ Sovětská moc vojensky zasáhla v Maďarsku v roce 1956.

²⁵ Tzv. druhá berlínská krize vyvrcholila v roce 1961 izolací hranice Západního Berlína a jeho oddělením betonovou zdí. Na obou stranách konfliktu (SSSR versus USA) toto opatření vyvolalo vojenskou pohotovost.

²⁶ Vypukla v roce 1962, poté co SSSR rozmístil rakety na Kubě, USA vyhlásily blokádu Kuby a oba velmocenské bloky stály blízko vojenskému konfliktu.

²⁷ Mimořádně propagovanou oblastí, která patřila mezi priority SSSR, bylo dobývání kosmu.

²⁸ Československo zaujímal mezi zeměmi RVHP v objemu podpory rozvojových zemí na jednoho obyvatele první místo (Kaplan, 2000: 198).

²⁹ Tzv. Šestidenní válka. 5. června 1967 předešel Izrael chystanému útoku Egypta, Sýrie a Jordánska proti své zemi a zahájil proti nim vojenské operace. Arabské země byly poraženy. Blesková porážka Arabů byla pro socialistický blok i „jeho porážkou“ (Československo roku 1968 1. díl 1995: 18).

na straně arabských států, zatímco odsoudil „izraelskou agresi“³⁰. V Československu tento postoj vyvolal značně rozporuplnou reakci a nakonec vyústil v otevřený odpor proti této politice.³¹

Proměna československé vnitřní politiky v 1. polovině roku 1968 vyvolávala u SSSR a některých dalších států bloku nesouhlasné reakce. Představitelé československého režimu v čele s Alexandrem Duběčkem trvali na možnosti jít k socialismu „vlastní cestou“, ústupky, které slíbili sovětskému vedení, vesměs nebyli schopni ve změněné společenské atmosféře prosadit. Varšavský pakt se situací v Československu opakovaně zabýval³², k poslednímu jednání sovětských a československých představitelů došlo v Čierné nad Tisou a Bratislavě na začátku srpna. Vojenské a mocenské řešení situace bylo přes probíhající jednání připravováno již od jara 1968 (Vondrová – Navrátil 2001). Skutečná invaze začala v noci z 20. na 21. srpna 1968, kdy československé území obsadily vojska SSSR a formálně i dalších států Varšavské smlouvy.

Události Pražského jara a způsob provedení nenásilných reforem do značné míry anticipovaly způsob rozpadu východního bloku, který přišel o dvacet let později. Paradigmaticky tak lze Pražské jaro považovat za předchůdce sovětské perestrojky (Pauer 2004: 322).

1.4 Společnost, život a kultura

Kultura byla oblastí společenského dění, v jejímž postavení se i za komunistického režimu uchovávaly více i méně silné prvky autonomie (Kaplan 2008: 260). Spory mezi kulturou a mocí provázely komunistický režim od počátku a objevovaly se i období, kdy jinak držela moc pevně v rukou.³³ V průběhu 60. let docházelo v souvislosti s dalším vývojem a momentální situací ke sporům stále častěji a jejich intenzita narůstala. Příčinou sporů byla především otázka tvůrčí svobody, počínání cenzury, odmítání socialistického realismu jako jediného uměleckého směru,

³⁰ Země socialistického bloku se sešly 9. června 1967 a vydaly společné prohlášení k situaci na Blízkém východě. Následovalo přerušení diplomatických styků s Izraelem. Československo je přerušilo 10. 6. 1967 (Kaplan 2000: 144).

³¹ Proti oficiální politice protestovali na IV. sjezdu Svazu čs. spisovatelů (27. 6. – 29. 6. 1967) otevřeně někteří umělci, Ladislav Mňačko na protest proti československé protiiizraelské politice v srpnu 1967 emigroval do Izraele.

³² Vybrané státy Varšavské smlouvy se sešly k projednání situace v Československu m. j. 8.5. 1967, výsledkem setkání 15. 7. 1968 byl ostrý protestní dopis Leonida Brežněva československým představitelům. (Československo roku 1968 1. díl)

ale také otázky ekonomické, způsob ohodnocení umělecké práce (Kaplan, 2002: 353). Pozice režimu proti narůstající „revoltě“ kulturní fronty přitom nebyla jednoduchá. Na jedné straně byla možnost represivního zásahu, na druhé straně režim kulturu (spisovatele, umělce, ale i novináře) potřeboval jako oporu svojí existence.

Počáteční jednostranný tlak a dirigování kultury komunistickou mocí se proto v druhé polovině šedesátých letech dostával stále více do pozice obrany vůči aktivitě kulturní fronty. Komunistické vedení si to uvědomovalo, jedním z projevů snahy posílit státní vliv na řízení kulturní politiky a sdělovacích prostředků bylo ustavení Ministerstva kultury a informací, které zahájilo činnost v lednu 1967.

Spory s kulturní frontou však pokračovaly³⁴, aby nakonec vygradovaly v červnu 1967 na IV. sjezdu Svazu spisovatelů prvním otevřeným vystoupením proti oficiální moci. Právě spisovatelé i díky svému historicky danému postavení v české společnosti patřili mezi nejaktivnější spolutvůrce reformního procesu (Bláhová 2002: 495).

Uvolňování poměrů v kulturní sféře v 60. letech se dělo v mnoha oblastech a mělo řadu konkrétních projevů. Ty se pochopitelně odrážely v obsahu médií a vytvářely obraz jiného režimu, než byl ten, který vládl v 50. letech. Tato změněná atmosféra byla charakterizována celou řadou jevů. Byla to zvýšená míra pronikání literárních, filmových a výtvarných zahraničních děl do ČSSR a českých do zahraničí³⁵. Josef Hiršal vzpomíná např. na situaci z přelomu dubna a května 1966 takto:

„V Praze došlo k velikému maléru, jelikož všechny výstavní síně jsou zamluveny pro výstavy zahraničních umělců, naši se proti tomu brání... a tak nemohl jsem přislíbit ani jedinou výstavu, jelikož se výstavní prostory při tomhle bohužel nezvětšily.“ (Hiršal 1994: 48)

Účast na mezinárodních soutěžích a festivalech přinášela československým dílům úspěch. To zpětně ještě více posilovalo celý proces. Průvodním jevem tohoto stavu byl fakt, že se množily i osobní kontakty, českoslovenští kulturní činitelé i novináři přes různá omezení stále častěji navštěvovali západní Evropu. Režim export

³³ Viz např. sjezd Svazu čs. spisovatelů v roce 1956.

³⁴ V polovině května 1967 např. vyvolala velkou diskuzi interpelace 21 poslanců, protestujících proti filmům *Sedmikrásky* a *O slavnosti a hostech*. Rozruch způsobil na jaře i kritický televizní pořad Jindřicha Fairaizla *Malované děti*, který uvedla Česká televize a.j.

³⁵ Rozsah oficiálních kulturních styků se západními státy se v letech 1960 – 1965 ztrojnásobil (Kaplan 2002: 399)

československé kultury do zahraničí částečně podporoval, protože tento export přinášel stále potřebnější devizové prostředky (Kaplan 2002: 209).

V průběhu 60. let se do oficiálního proudu vrací řada zakázaných nebo ignorovaných autorů. Vycházejí jejich díla, je možno o nich diskutovat ve sdělovacích prostředcích. Významným často citovaným mezníkem v tomto směru byla liblická konference³⁶, rehabilitující spisovatele Franze Kafku. Týkalo se to ale i dalších, např. Ladislava Mačka, Josefa Škvoreckého, Bohumila Hrabala, Jaroslava Foglara, katolických autorů a dalších (Bláhová 2002: 503-504). Jejich díla se objevují v literárních časopisech i denním tisku, jejich silicí uveřejňování je terčem kritiky komunistických orgánů jak na ústřední tak i krajské úrovni.³⁷ V roce 1966 dochází k částečnému uvolnění tzv. prohibiční literatury, doposud uzavřené ve zvláštních fondech, pro politické a vědecké pracovníky (Kaplan 2002: 198).

Úzký prostor vymezený lpěním na naplňování estetické koncepce socialistického realismu se rozšiřuje a veřejnost se může oficiálně seznámit s doposud zatracovanými směry, jakými byl např. surrealismus, abstraktní poezie a další (Kubíček 1996). To otevírá prostor pro literární časopisy, ale i kulturní rubriky stranických deníků včetně Rovnosti.³⁸

Oslabující schopnost moci zvládat procesy a události, ke kterým v kultuře docházelo ilustruje marná snaha komunistického vedení dostat situaci pod kontrolu. Projevilo se to např. v měnící se koncepci řízení kultury³⁹ nebo restriktivních zásazích proti kulturním časopisům.

Ve filmu se prosadila nová generace režisérů – nastupující tzv. Novou vlnu reprezentují např. Miloš Forman, Věra Chytilová, Pavel Juráček a další. Podobná situace byla i v divadle, kde získávají prostor noví autoři jako Václav Havel, Josef Topol, Milan Kundera a další.

Významným rysem československé společnosti v letech 1965 – 1967 bylo zrychlující se otevírání Československa západnímu světu. Stoupal počet občanů, kteří

³⁶ Mezinárodní konference u příležitosti 80. narození Franze Kafky se konala 27. a 28. května 1963 na zámku Liblice u Prahy.

³⁷ Předsednictvo Jihomoravského KV KSČ v Brně se zabývalo situací časopisu *Host do domu* na svém zasedání 18. 1. 1967. V materiálu „Hodnocení kulturně politické a ideové linie literárně kritického časopisu *Host do domu*“ se redakci Hosta vytýká „rehabilitační psychologie“, kdy je autorům a uměleckým směrům, které dříve nebyly publikovány, věnován neúměrný prostor na úkor autorům socialistické literatury. Materiál jmenovitě uvádí např. Václava Černého a surrealismus. (MZA v Brně, fond KSČ – Jihomoravský KV KSČ, Brno (G593), Kart. 100, Inv. č. 52, Arch j. 532, č. listu 35 – 40)

³⁸ Více čtvrtá kapitola této práce.

³⁹ Kulturu od ledna 1967 řídí nově vytvořené ministerstvo kultury a informací.

v rámci rozvíjející se turistiky navštívili kapitalistické státy (Kaplan 2008: 598). Všeobecná informovanost lidí o životě na Západě se zvyšovala i díky působení sdělovacích prostředků, a to včetně *Rovnosti*⁴⁰. Západní svět přitom ztrácí charakter nepřítele, v některých případech je i dáván za vzor.

Západní styl života a hodnoty pronikaly do Československa i nenápadně, např. prostřednictvím jazzové, taneční a zábavní hudby, která byla zejména ve 2. polovině 60. let už vesměs všeobecně přijímána⁴¹. Zvyšuje se zájem o zahraniční exilovou literaturu a tiskoviny (Kaplan 2008: 495). Rostoucí počet občanů může kvůli vstřícnějšímu postoji režimu i dovozu kvalitních přístrojů ze západu poslouchat západní rozhlas a televizi, zejména v pohraničních oblastech.

Marxismus sice zůstával oficiální myšlenkovou a vědeckou platformou, ale strohá schémata a dogmatická aplikace pouček byla narušována a zpochybňována. Zřetelným mementem v tomto procesu je kniha Karla Kosíka *Dialektika konkrétního*, která vyšla v roce 1964 a vyvolala velkou diskuzi (Bláhová 2002: 503).

Postupné rehabilitace se dostává i některým oblastem společenských věd. Uznání sociologie⁴² jako rovnocenného vědního oboru, první pokusy a zájem o vědecky podložený výzkum veřejného mínění, to vše otvíralo cestu k reformám.

V souvislosti s proměnami hospodářství a zacílením na „vědeckotechnickou revoluci“⁴³ rostla potřeba kvalifikovaných odborníků. Finanční ohodnocení jako jeden z hlavních pobídek motivace a výkonu lidí bylo v komunistickém režimu potlačováno snahou o důslednou nivelizaci, navíc fungovalo ideologické upřednostňování určitých profesí (dělník). Tento stav se v průběhu zejména 2. poloviny šedesátých let v souvislosti se zaváděním nového způsobu řízení začíná postupně měnit (Kaplan 2002: 15–18). Stoupá snaha do vedoucích funkcí, kde dosud působili v rámci protěžování třídního a kádrového profilu často jedinci bez potřebné kvalifikace, jmenovat lidi na základě odborného kritéria (Kaplan 2002: 88).

Uvolnění a přesun finančních prostředků pro operativní využití do kompetence podniků, zvyšující se pravomoci vedoucích pracovníků, možnost vytváření zvláštních

⁴⁰ Viz čtvrtá kapitola této práce.

⁴¹ Populární britská hudební skupina Beatles se například stala „kmotrem“ nového typu socialistické obuvi. Novému vzoru lehké a ohebné pánské obuvi dali ve Svitlu v Gottwaldově jméno Beatles (Rovnost, ročník 80, číslo 1, vyšlo 1. ledna 1965, s 3).

⁴² V Brně byl obor sociologie na tehdejší Univerzitě J. E. Purkyně obnoven v roce 1965. Sociologie – obnovený obor na UJEP, Rovnost, ročník 80, číslo 65 vyšlo 17. 3. 1965, s 3).

⁴³ Tuto koncepci nastínil projev Antonína Novotného během XII. sjezdu KSČ v roce 1962 (Pauer 2004: 21).

fondů pro odměny a možnosti jejich částečného rozdělování podle svého uvážení, to všechno byly faktory, které v druhé polovině 60. let začaly proměňovat fungování podniků a podmínky pro práci, a to včetně novinářské profese.

1.5 Brno a Jihomoravský kraj

Územněsprávní uspořádání státu doznalo v roce 1960 významných změn. Velký počet krajů v letech 1949 – 1959 (20) byl zredukován, a nově vzniklo deset velkých krajů, samostatně stojí hlavní město Praha. Váha krajů v politickém a hospodářském životě výrazně stoupla (Kaplan 2002: 111). V letech 1962 – 1965 lze vysledovat snahu o opětovné posílení centralizace, ale zavádění Nové soustavy řízení přineslo krajům další posílení jejich autonomie (mj. disponovaly až 40 % prostředků ze státního rozpočtu), takže v určitých oblastech byly vybaveny značnou pravomocí a mohly vystupovat jako rovnocenný partner ústředních institucí (Kaplan 2002: 231).

Jihomoravský kraj, kde vycházela *Rovnost*, patřil z hlediska velikosti a významu mezi nejdůležitější. Pokud jde o počet členů KSČ, v letech 1966 – 1967 byl s 244 675 členy nejpočetnější. (Kaplan 2002: 112). Hlavním centrem Jihomoravského kraje a druhým nejvýznamnějším městem v ČSSR bylo Brno, kde vycházela i *Rovnost*.

V rámci Jihomoravského kraje bylo změnou správního uspořádání zřízeno 14 okresů. Nejvyšším orgánem v kraji byl Krajský výbor KSČ, který zajišťoval provádění rozhodnutí vyšších složek strany, kontroloval a usměrňoval základní organizace, a tuto funkci vykonával i směrem ke státní správě a dalším společenským organizacím v kraji.

Uspořádání krajského výboru do značné míry kopírovalo strukturu ústřední. V čele stál vedoucí tajemník, který disponoval řadou pravomocí. Jeho pozice byla podepřena členstvím v ÚV KSČ, měl přístup k prvnímu tajemníkovi ÚV KSČ. Ve sledovaném období této práce byl vedoucím tajemníkem KV KSČ v Brně Martin Vaculík (od 5.4. 1964), 17. 6. 1966 ho vystřídal Josef Špaček.⁴⁴

Dále zde fungoval krajský výbor a jeho předsednictvo (11 – 13 členů). Krajské výbory byly voleny každé dva roky krajskými konferencemi. Tyto konference byly obdobou celostátního sjezdu, jejich přípravě a průběhu byla věnována mimořádná pozornost, byly organizovány jako manifestace svého druhu (Kaplan 2002: 118).

⁴⁴ Viz *Vedoucí funkcionáři Komunistické strany Československa 1921–1989*. [databáze online] Praha: Ústav pro studium totalitních režimů. 2008-. [cit. 20. 5. 2009] Dostupné z URL <<http://www.ustrcr.cz/cs/vedouci-funkcionari-ksc-1921-1989>>

Krajský výbor měl v průměru 50 – 75 členů, byl jím i šéfredaktor *Rovnosti*.⁴⁵ Sekretariát KV KSČ tvořili tři až čtyři tajemníci KV, kterým podléhala jednotlivá oddělení. Ideologické oddělení a *Rovnost* ve sledovaném období spadala do kompetence Ladislava Manouška.

Osobnosti na jednotlivých mocenských postech v rámci kraje byli mimořádně důležité pro fungování *Rovnosti*. Ta z pozice deníku KV KSČ podléhala jeho kontrole. Z hlediska pozdějších událostí Pražského jara stojí za zmínku především osobnost Josefa Špačka. Ten se z pozice vedoucího tajemníka Jihomoravského KV KSČ posunul 5. ledna 1968 do předsednictva ÚV KSČ a během roku 1968 patřil k aktivním propagátorům reformy. Spolu s ním zaměřily na odpovědná místa i další osoby spojené s *Rovností*.⁴⁶

Jihomoravský kraj měl svá specifika, která vyplývala např. z blízkosti rakouského území. V šedesátých letech procházely česko-rakouské vztahy obdobím vzájemného prohlubování a rozšiřování spolupráce. Určité sblížení a zintenzivnění vztahů mezi oběma zeměmi se odráželo i ve sdělovacích prostředcích, a to jak na celostátní⁴⁷, tak i krajské úrovni.⁴⁸

Ideologické a politické důsledky cestování do zahraničí jsou nejsilnější v okresech sousedících s tehdejší NSR a Rakouskem. Neblahý vliv zahraničních turistů je často kritizován funkcionáři KSČ (Kaplan 2002: 397).

⁴⁵ Bohumil Marčák, šéfredaktor *Rovnosti* od 3. ledna 1966 do 2. července 1969, byl zvolen do krajského výboru na krajské konferenci 17. dubna 1966 (*Rovnost*, ročník 81, vyšlo 19. dubna, s 3).

⁴⁶ Dušan Havlíček, který nastoupil v červnu 1968 jako vedoucí odboru tisku, rozhlasu a televize na sekretariátu ÚV KSČ, zmiňuje, že mezi dvěma pracovníky, kteří nastoupili do odboru po „lednu“, byl i Ivan Kunc přivedený z brněnské *Rovnosti* (Havlíček 1998: 21). Ivan Kunc byl redaktorem *Rovnosti* od roku 1965, v roce 1965 byl vedoucím ekonomické rubriky (*Rovnost*, ročník 80, číslo 200, vyšlo 21. srpna 1965, s 6).

⁴⁷ Lze uvést např. vysílání pořadu *Praha – Vídeň; Vídeň – Praha* (24. 9. 1964), ve kterém mezi sebou diskutovaly známé osobnosti československého a rakouského veřejného života (Kaplan 2008: 376).

⁴⁸ *Rovnost* v letech 1965 -1967 věnuje Rakousku mimořádnou pozornost. Zaměřuje se jak na vztahy, tak především praktické informace o cestování. Více se Rakousku na stránkách *Rovnosti* věnuje ve čtvrté kapitole.

KAPITOLA DRUHÁ

Stručný pohled na systém a fungování tisku v Československu v letech 1966 – 1968

V této kapitole bych rád věnoval pozornost základnímu nastínění postavení médií v Československu v období, které sleduje moje práce. Jde především o otázku jejich řízení a ovlivňování obsahu (cenzura), o základní podmínky pro novinářskou práci. V letech 1966 – 1968 prošla média stejně jako celá československá společnost rozsáhlými změnami. Po období tuhého dozoru a direktivního řízení přinesla druhá polovina šedesátých let uvolnění, které vygradovalo v roce 1968. Srpnová invaze téhož roku přinesla do postavení médií opět zcela nový rozměr. Tyto události vyjádřené i institucionálními a legislativními změnami měly zásadní vliv na postavení médií a ovlivňovaly rovněž novinářskou práci.

2.1 Postavení médií v Československu

Postavení médií v komunistickém Československu bylo dlouhodobě dáno úkoly a významem, kterým jim komunistická strana jako vedoucí síla státu přikládala. Základní role médií byla určena tím, že sloužila komunistické straně a byla nástrojem prosazování její politiky. Jako nástroj ideologického boje byla centrálně řízena a komunistická moc se snažila o jejich maximální kontrolu (Hoppe 2004: 9).

Základním posláním médií bylo vyvolávat masový souhlas veřejnosti. Sloužila k izolaci občanů od „nevhodných“ informací, přitom deformovala kontakt se světovým děním (Končelík 2008: 65). Kontrola obsahu byla zajištěna formou předběžné cenzury. Její forma prošla v průběhu sledovaného období významnými změnami a jejímu fungování se věnuji samostatně v dalším oddíle této kapitoly.

Komunistická strana byla vydavatelem ústředních i krajských deníků, další deníky ovládla pomocí svých „převodových pák“, kterými bylo ROH, ČSM. Z toho vyplývala primární kontrola nad obsahem. Redakce vedly pouze prověřené stranické kádry, které do funkcí schvalovaly stranické orgány. Rovněž další významné pozice v redakci obvykle schvalovali na základě vypracovaných kádrových profilů stranické orgány. V dalších případech stranické orgány vyžadovaly alespoň konzultaci.

Systém stranického tisku doplňovaly v 60. letech okresní noviny a závodní noviny. Komunistická strana rovněž vydávala řadu časopisů. Pokud byl vydavatelem relativně nezávislý subjekt, jako například případě *Literárních novin* nebo *Tváře Svaz československých spisovatelů*, přinášelo to v 2. polovině 60. let problémy⁴⁹. Ty se postupně, jak sílil reformní proces v celé společnosti, rozšířily i do sdělovacích prostředků řízených přímo stranou.

Vedle tisku komunistická strana kontrolovala i televizi, rozhlas a další média, stejně jako další zdroje informací pro novinářskou práci, např. agenturu ČTK. Přístup

⁴⁹ *Tvář* (1964-1966): vyčítala se jí přílišná katoličnost a malá ideovost. Proti administrativnímu zásahu do chodu časopisu se rozhodli „tvářisté“ sbírat v roce 1966 podpisy kulturních pracovníků. Další podpisovou akci rozjeli pro požadavek mimořádného sjezdu Svazu čs. spisovatelů. Nakonec si „tvářisté“ dali šest požadavků – včetně personálních, za jakých podmínek budou *Tvář* dál dělat. To komunistická moc nemohla přijmout. Podmínky přijaty nebyly a od roku 1966 *Tvář* přestala vycházet. Komunistické vedení takto formálně problém *Tváře* vyřešilo, ale „kauza“ žila v pozadí dál a přispěla k událostem IV. sjezdu Svazu čs. spisovatelů v roce 1967 (Špirit 1995: 671-735).

Literární noviny, oficiální týdeník Svazu československých spisovatelů byl jedním z mála periodik, které se mocenskému centru nepodařilo absolutně ovládnout. Vytvořila se zde kvalitní skupina autorů (Ludvík Vaculík, Ivan Klíma, Milan Kundera a další). Proti *Literárním novinám* byl proto vyvíjen soustavný tlak, zatímco i ony si postupně dovoľovaly víc a víc proti režimu. Spory vyvrcholily v roce 1967 na IV. sjezdu

k zahraničním (myšleno západním) sdělovacím prostředkům se v druhé polovině 60. let pomalu zvyšoval.

V rámci redakcí standardně existovala stranická organizace sdružující všechny zaměstnance – členy KSČ. Tato organizace často řešila problémy samostatně, zvala si odpovědné funkcionáře, zavazovala je svými usneseními a svými postoji předznamenávala konečné rozhodnutí. Tento dvojí princip řízení, uplatňovaný v rámci celé společnosti, fungoval i v oblasti médií a výrazně ovlivňoval konkrétní rozhodování. Zajišťoval primární poslušnost a „ideovou pevnost“ sdělovacích prostředků.

Podobně jako v dalších oblastech společnosti fungoval pro média jako ideál sovětský vzor (Končelík 2008: 65). Leninská teze o tisku jako „kolektivním agitátorovi, propagátorovi a organizátorovi“ stranické politiky byla všeobecně přijímána, její dogmatické uplatňování ale v 60. letech ustupuje a sama komunistická strana se snaží v souladu se sovětskými vzory směřovat média v socialistické společnosti k dalším úkolům⁵⁰. Hlavní poslání médií, být oporou vládnoucí strany, je přesto opakovaně zdůrazňováno odpovědnými stranickými představiteli⁵¹.

Prostředků, kterým komunistická strana mohla usměrňovat tisk, byla vzhledem k jejímu postavení ve společnosti celá řada. Vedle cenzury a kádrové politiky to bylo například přidělování papíru (Kaplan 2002: 162).

Šedesátá léta, a zejména jejich druhá polovina, kterou částečně sleduje tato práce, byla v oblasti vývoje médií mimořádně důležitým obdobím. Média se různou formou pokoušela vymanit z přísného stranického řízení. Vnitropolitické uvolnění se projevilo i vznikem řady nových titulů, které mohly poskytovat pestřejší pohled na současnost i minulost. Šlo např. o kulturní časopisy Impuls, Student, Reportér, Zítřek aj. (Rohlíková 1992: 56).

Stupňující se střety postupně vedly až ke krátkodobému osvobození médií a rehabilitaci žurnalistické práce. Právě zápas o svobodu slova, který zahájily kulturní

Svazu čs. spisovatelů otevřeným konfliktem. Komunistické vedení následně Literární noviny převedlo pod Ministerstvo kultury a informací (Kaplan 1997).

⁵⁰ Základní směrnice rozvoje periodického tisku do roku 1965, přijatá politickým byrem ÚV KSČ mj. říká: „Rozhodující převaha socialistického tisku je dána jeho obsahem. Tato převaha může se však projevit ještě účinněji, budou-li vytvořeny podmínky pro zvyšování počtu výtisků, rozšiřování obsahu, lepší grafickou úpravu a větší pohotovost veškerého tisku.“ (Blodigová 2002: 16)

⁵¹ Vedle oficiálních dokumentů přijatých stranickými orgány, byl apel opakovaně zdůrazňován v projevech významných funkcionářů. Stranického tisku a Rovnosti se týkal např. projev tajemníka ÚV KSČ Jiřího Hendrycha při příležitosti 80. výročí Rovnosti, 21. srpna 1965. „Tisk, rozhlas a televize – odpovědní spoluvůrci politiky strany“ (Rovnost, ročník 80, číslo 200, s. 3-4).

časopisy a postupně se přelil i do dalších médií, se stal jedním ze základních symbolů úsilí o československou reformu.

2.1.1 Postavení novinářů

Základním způsobem zajištění poslušnosti médií, byl důsledný výběr a kontrola, těch, kteří vytvářeli jejich obsah – novinářů. Novináři mohli být voláni k odpovědnosti jako členové KSČ (v rámci stranických mechanismů, důtek, postihů apod.), další možnou formu kontroly a nástroj případného nátlaku a ovlivňování jejich práce představovala stavovská organizace *Svaz československých novinářů*. Členství v této organizaci nebylo povinné, stejně jako podmínkou práce v médiích nebylo nutně členství v KSČ. Většinou, a u významných funkcí to bylo striktně vyžadováno (šéfredaktoři, politické zpravodajství), novináři členy strany byli. Členství v těchto institucích nebylo možné získat automaticky, bylo podmíněno čekací lhůtou⁵² a pečlivými schvalovacími procesy.

Obsazení redakcí v 2. polovině 60. let bylo stále ovlivněno zásahy z minulosti, kdy byly vyzdvihovány kádrové předpoklady před odbornou kvalifikací. Přes určitá zlepšení v roce 1967 mezi členy SČSN splňovalo požadavek vysokoškolského vzdělání pouze 38,5 % členů (Jirák – Köpplová 2006: 25). Částečným pokusem vylepšit tento stav bylo zakládání novinářských škol. V Jihomoravském kraji, kde vycházela Rovnost, zorganizoval Krajský výbor SČSN střední školu pro novináře v roce 1962, ale zájem o ní po počátečním zájmu prudce klesal.⁵³

Ve chvílích politického tání, zejména od poloviny 60. let, mohli žurnalisté částečně vykonávat svůj základní úkol, být relativně nezávislí a vyjadřovat se bez obvyklých omezení. Prostor, který si dokázali uchovat nebo vyvzdorovat, mohl být v některých případech relativně široký, ale nebyl součástí systému. Závisel na osobních vlastnostech a individuální schopnosti prosadit si svoje představy, často i díky osobním kontaktům (Jirák – Köpplová 2006: 24).

⁵² Pro členství ve Svazu čs. novinářů tato doba činila tři roky (Kubíček – Šimeček 1976: 193).

⁵³ MZA v Brně, fond KSČ – Jihomoravský krajský výbor, Brno (G593). Protokoly z 25. schůze předsednictva KV KSČ ze dne 5.5. 1967. Činnost krajské organizace Svazu československých novinářů v letech 1966 – 1967 a příprava koncepce na příští období. Kart. 101, inv. č. 52, arch j. 540, č. listu 85.

2.1.2 Média, novináři a rok 1968

Lednové změny ve vedení KSČ⁵⁴ otevřely cestu k postupné emancipaci společnosti i role médií. Zrušení předběžné cenzury, k níž na přelomu února a března přistoupilo předsednictvo ÚV KSČ, bylo nejvýznamnější změnou z hlediska fungování této instituce v komunistickém Československu (Hoppe 2004: 11). Fakticky bylo zrušení cenzury uzákoněno přijetím novely tiskového zákona (Zákon č. 84/1968 Sb.), který Národní shromáždění schválilo 26. 6. 1968.

V řadě případů média využila otevřený prostor pro důslednou realizaci toho, oč se pokoušela v rámci existujících mantinelů částečně už v předchozím období. Rozhodnutí KSČ a institucionální změny v řízení a fungování médií tak často jen doháněly faktický stav a nezávislost médií se vyvinula mimo a nad rámec politických opatření (Končelík, Přelomová témata českého tisku 2008: 109).

Média poskytují prostor veřejnému mínění, které postupně přebírá roli subjektu, kterému se musí odpovědní funkcionáři i vedení státu zodpovídat. Na stránkách tisku se objevují otázky procesů z 50. let i aktuální politické aféry, komunistické vedení už tyto záležitosti není schopno utajit. Proměna tematické agendy je zřejmá. Šlo především o vyrovnávání se s komunistickou minulostí, aktuální politická témata (Akční program KSČ, změny ve vedení strany apod.), vztah k SSSR (Končelík, Přelomová témata českého tisku 2008: 110).

Tento stav byl dán i tím, že reformy podporovaly i někteří představitelé ÚV KSČ, kteří si vynutili přímý a necenzurovaný přístup na stránky deníků, do televize a rozhlasu⁵⁵ (Hoppe 2004: 11). Těžiště moci mezi komunistickým vedením a médii se přesouvalo. V létě 1968 dospěl tento vývoj do stavu, kdy KSČ ztratila svoji vedoucí úlohu. (Končelík, Přelomová témata českého tisku 2008: 109)

Dalším prohloubením požadavků za svobodu slova byl manifest *Dva tisíce slov*, který 27. 6. 1968 publikovaly současně *Literární listy* a deníky *Práce*, *Mladá fronta* a *Zemědělské noviny*.

V období Pražského jara si ztracené renomé začal získávat i Svaz československých novinářů. Už 20. 3. 1968 se v Brně sešlo společné zasedání českého a slovenského ÚV svazu novinářů, na němž skončil ve funkci dosavadní ústřední

⁵⁴ Nejdůležitější změnou byla skutečnost, že Antonína Novotného vystřídal ve funkci prvního tajemníka KSČ Alexander Dubček.

⁵⁵ Průkopníkem byl v tomto směru článek ministra lesního a vodního hospodářství Josefa Smrkovského *Oč dnes jde* v deníku *Práce* z 21. 1. 1968.

tajemník Adolf Hradecký. Řízením předsednictva byl pověřen šéfredaktor Rovnosti Bohumil Marčák (Hoppe 2004: 14). V Praze byla rovněž založena radikální městská organizace Svazu čs. novinářů (Končelík, Média pražského jara; Zrod reformem a demokratizace novinářské práce: 68).

Mimořádný sjezd SČSN se sešel v Praze ve dnech 21. – 22. 6. 1968 a dovršil obrodu novinářské organizace, která se postavila důsledně za obranu svobody slova. Na základě přijatých stanov byl svaz rozdělen a vznikl samostatný Svaz českých novinářů a jeho slovenský protějšek.

Rok 1968 přinesl rehabilitaci novinářské role, kdy se novináři a média stali vyznanými spoluvůrci snahy o liberalizaci společnosti a rehabilitaci demokratických zásad. Srpnová invaze v témže roce tento vývoj přerušila a postupně přijatá restriktivní opatření vytvořila nové mantinely pro novinářskou práci. Vedoucí představitelé jednotlivých médií byli postupně nahrazováni prověřenými kádry. Dubnové plénum ÚV KSČ v roce 1969 definitivně stvrdilo porážku reformních sil, když ve vedení KSČ vystřídal Alexandra Dubčeka Gustáv Husák. Vyjádřením konformity a ochoty spolupracovat s novým režimem se stalo *Slovo do vlastních řad*, které otisklo 17. května 1969 *Rudé právo*. Oficiální normou, která vyjadřovala postoj normalizačního režimu k reformnímu úsilí a polednové politice, se stalo *Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti po XIII. sjezdu KSČ*, které Ústřední výbor KSČ přijal 10. prosince 1970. Žurnalisté, kteří se aktivně podíleli na reformním procesu, museli opustit redakce (Končelík – Trampota 2006: 7). Došlo i ke zrušení řady nepohodlných titulů periodického tisku.⁵⁶ Novináři byli nejružnějším způsobem perzekuováni a pronásledováni, bylo jim mj. znemožněno publikovat.

2.2 Proměny řízení tisku v Československu

V 60. letech prošlo řízení tisku několika reorganizacemi. Vedle poměrně spleť legislativy a existence řady kompetentních orgánů, byla rozhodujícím subjektem řízení stále KSČ. Svoji vedoucí úlohu uplatňovala buď přímo, nebo prostřednictvím orgánu socialistického státu, případně vydavatelů (Rohlíková 1992: 56).

⁵⁶ V roce 1969 došlo ke zrušení 177 titulů periodického tisku (Blodigová at. al. 2002: 18).

Jako další základní závazná obsahová vymezení pro tisk a další média fungovaly dokumenty přijaté na stranických sjezdech, usnesení ÚV KSČ a ostatních orgánů KSČ. Dodržování konkrétní linie u jednotlivých událostí a problémů v praxi představitelé komunistické strany zajišťovali řadou praktických opatření. Patřily k nim různé tiskové besedy⁵⁷, ale také například porady odpovědného vedoucího oddělení nebo tajemníka ÚV KSČ (na krajské úrovni krajského tajemníka KV KSČ) s šéfredaktory (Kaplan 2002: 160).

V 60. letech sílila snaha předat praktickou agendu úseku sdělovacích prostředků státní správě. V tomto směru došlo k některým reorganizačním opatřením. Po XIII. sjezdu KSČ v září 1966 byly otázky řízení tisku částečně svěřeny nově zřízenému ministerstvu kultury a informací⁵⁸. To převzalo i některé další oblasti dotýkající se médií. V rámci ministerstva bylo ustanoveno Ústředí knižní kultury jako orgán pro vydávání knih, hudebnin, periodického tisku a rozšiřování neperiodických publikací (Rohlíková 1992: 55).

Postavení a fungování tisku bylo nově upraveno zákonem 81/1966 Sb., který byl po velmi dlouhé diskusi, probíhající i v odborném tisku, přijat v říjnu 1966 s působností od 1. ledna 1967 pod názvem: *Zákon o periodickém tisku a ostatních hromadných informačních prostředcích*.

Tiskový zákon patřil do série zákonů, které po přijetí Ústavy v roce 1960 upravovaly postavení dalších sdělovacích prostředků. V lednu 1964 začal platit zákon o Československém rozhlasu a televizi (č. 17 a 18), v roce 1962 zákon o filmu a rovněž zákon o ČTK (Kaplan 1983: 467). Zákon 81/1966 Sb. byl průlomem především v otázce cenzury, kterou poprvé veřejně legalizoval. Tiskovým dohledem byl pověřen nově zřízený úřad – Ústřední publikační správa.

2.3 Cenzura a její proměny

Spolu s převzetím moci v roce 1948 komunistický režim zavedl předběžnou cenzuru dotýkající se všech významných sdělovacích prostředků včetně tisku. Podoba a fungování cenzurních procesů procházely v průběhu existence komunistického režimu

⁵⁷ Takto např. o aktuálních politických otázkách pro vybrané komunistické novináře odpovídal na předem připravené otázky týkající se vietnamského konfliktu 28. 10. 1967 předseda vlády VDR Pham Van Dong (Kaplan 2000: 158).

proměnami. V letech 1948 – 1953 se realizovala jako stranická cenzura, v následujících letech jako státně-stranická (Kaplan 1983: 465).

Narůstající konflikty mezi kulturní frontou a cenzurní praxí postupně oslabovaly autoritu této instituce už od poloviny šedesátých let⁵⁹. Formální uzákonění cenzury, kterou přinesl zákon č. 81/1966 Sb. spolu s dalšími změnami, vedly ke stoupající kritice této formy mocenského dohledu nad sdělovacími prostředky a kulturou. Reformy, které přinesl rok 1968, vedly k úplnému zrušení cenzury. Tento již v praxi fakticky existující stav, vyjádřil zákon č. 84/1968 Sb. Krátké období svobody projevu přerušila srpnová invaze vojsk SSSR a pěti států Varšavské smlouvy. Následující období je charakterizováno snahou opětovně získat kontrolu nad sdělovacími prostředky. Cenzura byla formálně obnovena už v září, 3. 9. 1968 přijalo Národní shromáždění zákon č. 127/1968 Sb. o některých opatřeních v oblasti tisku a ostatních hromadných informačních prostředků. Ten uzákonil Úřad pro tisk a informace, který částečně obnovil cenzurní praxi. Od 1. ledna 1969 vykonával cenzuru souběžně Federální výbor pro tisk a informace, Český úřad pro tisk a informace (ČÚTI) a jeho slovenská obdoba.

Předběžná cenzurní praxe v Československu existovala už před první světovou válkou. Po roce 1945 nebyla v předválečné podobě obnovena, zásadní změnu postavení sdělovacích prostředků přinesl komunistický převrat v roce 1948. Roli, kterou při dohledu na ideologické otázky a sdělovací prostředky zpočátku vykonával komunistický aparát, v roce 1953 ji přebral nově vytvořený cenzurní úřad. Vláda svým tajným usnesením č. 17 z 22. dubna 1953 ustavila Úřad státního tiskového dohledu jako „neveřejný úřad vlády“. O rok později přešel tento úřad do resortu ministerstva vnitra, kde fungoval jako Hlavní správa tiskového dohledu (HSTD) (Kaplan 1983: 466).

Podoba cenzurní praxe se postupně ustálila. Všechny tiskoviny, noviny a časopisy i další kulturní výtvořky mohly být tištěny a provozovány pouze po povolení příslušného pracovníka tiskového dohledu, když byly po schválení opatřeny příslušným číslem. Články, které dohled neschválil, musel šéfredaktor nebo jiný odpovědný činitel instituce vypustit. Cenzurní pracovník se rozhodoval na základě seznamu utajovaných skutečností a na základě „karet“ osob, děl a událostí, o nichž se nesmělo psát nebo jejichž díla se nesměla zveřejňovat. Kromě toho dostával směrnice k ochraně obecného,

⁵⁸ Ministerstvo oficiálně vzniklo zákonným opatřením 1/1967 Sb. ze dne 12. ledna 1967.

⁵⁹ Od první poloviny šedesátých let přibývaly cenzurní zásahy vážnějšího politického dosahu v tisku. Jména novin a novinářů se objevovala nejen v denních zprávách cenzurního úřadu, ale také ve stížnostech nižších funkcionářů (Kaplan 2008: 468).

tj. politického zájmu, především od Ministerstva vnitra nebo příslušného oddělení ÚV KSČ (Kaplan – Tomášek 1994: 18 – 20). Cenzurní úřad informoval o svých zásazích příslušné stranické instituce přímo nebo prostřednictvím pravidelně vydávaných zpráv.⁶⁰ Cenzurován nebyl jen obsah tisku a sdělovacích prostředků, dohledu podléhalo i vydávání knih, divadelní inscenace, filmová i další umělecká tvorba. Monitorovány byly i listovní zásilky, byl omezován přísun zahraničního tisku a rušeny zahraniční rozhlasové a televizní stanice.⁶¹

Od XII sjezdu KSČ v roce 1962 začíná uplatňovat režim vůči sdělovacím prostředkům jistou míru tolerance. Periodika pro úzký okruh čtenářů, tedy kulturně-politické týdeníky, vědecké a populárně-vědecké revue, získávaly větší manévrovací prostor. Naopak stranické deníky⁶² a aktuální publicistika zůstávaly pod dohledem nekompromisní cenzurní politiky. Rozdílný přístup vedl k pozvolnému uvolňování cenzurní obruče (Hoppe 2004: 9). Uvolňování poměrů se jako první projevilo na stránkách týdeníku *Kulturní život*, později v *Literárních novinách*, *Tváři* a dalších kulturních časopisech.

Změnu v podobě formy cenzurního dohledu a jejího uzákonění přinesl rok 1966. V říjnu schválil parlament zákon č. 81 o periodickém tisku a ostatních informačních prostředcích. Součástí úpravy bylo vytvoření nového cenzurního úřadu – Ústřední publikační správy (ÚPS). Cenzura v komunistickém Československu tak byla poprvé oficiálně uzákoněna.

Ústřední publikační správa spadala do resortu ministerstva vnitra. Úřad se dělil na úseky a referenty, kteří měli na starost jednotlivé oblasti – tisk, rozhlas, televize, film, divadla, galerie, muzea, výstavy a všechny další nástroje osvěty a propagandy. V krajích fungovala krajská oddělení tiskového dohledu jako součást krajské správy ministerstva vnitra. Po redukci krajů se zvýšil počet pracovníků těchto útvarů na šest až sedm osob (Kaplan 1983: 469). Cenzura kontrolovala veškeré tiskoviny, které produkovaly tiskárny v krajském městě včetně stranických novin, tedy i *Rovnosti*.

⁶⁰ Tzv. *Denní zprávy HSTD* (Kaplan 1983: 471). V krajích sdělovali cenzurní úředníci své zásahy většinou příslušnému tajemníkovi nebo vedoucímu oddělení stranického aparátu. (tamtéž) V případě KV KSČ, pod který spadala *Rovnost*, řešilo tyto především záležitosti ideologické oddělení, jehož vedoucím byl v letech 1966 – 1969 Ladislav Manoušek.

⁶¹ Rušení zahraničních stanic bylo v průběhu 60. let postupně omezováno jak z politických tak technických důvodů (Tomek 2002).

⁶² Stranické deníky se dopouštěly nejméně přestupků (Kaplan 2008: 468). Bylo to dáno jednak dalšími mechanismy kontroly, mezi nimiž lze uvést např. pečlivý výběr pracovníků a zejména šéfredaktora, a jejich průběžné vedení dohled prostřednictvím pravidelných porad na ÚV. (tamtéž)

V okresech cenzuru „výrobků“ tiskárny obstarával pracovník stranického aparátu (Kaplan 1983: 470).

ÚPS zajišťovala, aby ve sdělovacích prostředcích nebyly zveřejňovány informace obsahující skutečnosti, které tvořily předmět státního, hospodářského nebo služebního tajemství. Rozsah těchto utajovaných údajů přesně vymezovala zvláštní vyhláška ministerstva vnitra č. 161/1964 (Rohlíková 1992: 54).

Dosavadní všemocnost cenzurních úředníků byla ustavením ÚPS přeci jen částečně omezena. Status ÚPS obsahoval proti předchozí praxi HSTD změnu v tom, že pokud se nejednalo o zásah kvůli porušení státního, hospodářského nebo služebního tajemství, ale z důvodu, že problematický materiál neodpovídal politické linii komunistického vedení, ÚPS pouze upozornila na tuto skutečnost šéfredaktora, vydavatele, popřípadě provozovatele. Rozhodnutí o zastavení takovýchto materiálů měl nově přezkoumávat soud (Kaplan 1983: 468).

Ještě před přijetím nového zákona Předsednictvo ÚV KSČ ovšem přijalo usnesení „K aktuálním otázkám stranického vedení tisku a ostatních masových prostředků ideového působení“⁶³, které orgánům ÚPS vytyčoval úlohu v podstatě shodnou s předchozí praxí HSTD. KSČ si uchovala roli arbitra v případných sporech (Hoppe 2004: 9). Nová forma cenzury tedy nepřinesla radikální uvolnění svobody slova, podoba cenzurní praxe zůstala v zásadě ve stejné podobě jako v předchozím období. (Kaplan 1983: 468) Přesto šlo o posun, který rozšiřoval šéfredaktorům a vedoucím funkcionářům kulturních institucí možnost samostatně rozhodovat o obsahu a „dohadovat se“ v rámci situace i osobních vztahů. Zákon rovněž obsahoval novinku, od které si řada novinářů hodně slibovala. Ukládal úřadům povinnost poskytovat médiím informace. Naplňování tohoto ustanovení se ale v praxi dělo jen pozvolna, bylo nutné si informace „vynucovat“. Přesto se míra a dosah vnějších zásahů před rokem 1968 částečně snížila. Tichá síla „možného“ postupně narůstala (Pauer 2004: 18).

Role arbitra v případných sporech stále zůstávala na příslušných orgánech nebo funkcionářích komunistické strany, která touto formou mohla vykonávat dohled a nátlak nad svým tiskem. Sporných věcí přibývalo v druhé polovině 60. let, dostávaly se i k vedoucímu oddělení ÚV, případně tajemníkovi. Většina sporů končila kompromisem, což rozhodně nebylo vítězstvím cenzury (Kaplan 2002: 270).

⁶³ Přijato 30. srpna 1968 (Hoppe 2004: 9).

KAPITOLA TŘETÍ

Postavení Rovnosti ve struktuře stranického tisku

V této kapitole bych rád v krátkosti zmínil historii *Rovnosti* a její tradice, z nichž vycházela i ve sledovaném období 1966 – 1968. Vývoj, kterým *Rovnost* v minulosti prošla, tradice a hodnoty, ke kterým se hlásila, se v tom kterém období vždy více či méně odrážely i v její formě a obsahu. Tak se vždy hlásila k dělnictvu a sociálním ideálům, odrážela pochopitelně ideje svého vydavatele, kterým byla po většinu historie KSČ a jako taková naplňovala dlouhodobé i aktuální úkoly, které na ni strana v duchu své ideologie kladla.

Zvláštní oddíl v této kapitole věnuji struktuře tisku v Jihomoravském kraji ve sledovaném období a postavení *Rovnosti* v rámci kraje i na celostátní úrovni. *Rovnost* byla ústředním krajským tiskovým orgánem a změny, ke kterým ve struktuře tisku došlo v průběhu sledovaného období, tuto pozici ještě posílily.

3.1 Stručná historie Rovnosti

Rovnost byla založena v roce 1885 jako orgán Československé strany sociálně demokratické, jejím prvním redaktorem byl Pankrác Krkoška. Původně měla formu čtrnáctideníku, od roku 1905 je deníkem. Od 18. 5. 1921 se stala *Rovnost* zemským a později celostátním deníkem Komunistické strany Československa. V roce 1929 přejmenována na *Dělnickou Rovnost*, pod tímto názvem deník vycházel do roku 1935. Od roku 1935 do roku 1938 vychází jako *Moravská Rovnost*. Za druhé světové války vychází nepravidelně ilegálně. Po válce obnovena pod názvem *Rovnost* jako deník Komunistické strany Československa na Moravě, později jen Komunistické strany Československa. Po komunistickém převratu v roce 1948 se stala krajským deníkem KSČ (od 1. 1. 1949). Důležitým mezníkem v historii byl rok 1952, kdy byla *Rovnost* zrušena jako deník, dále vycházela 2x týdně (3x týdně v roce 1952 a 1956). V roce 1952 tak KSČ reagovala na situaci v redakci, které vytýkala malou ideovost a většinu tehdejších pracovníků vyhodila⁶⁴. Dále pokračovala jako orgán krajského výboru KSČ v Brně, jako deník byla obnovena v roce 1957. V souvislosti s reformou správního uspořádání země je od 29. 3. 1960 orgánem Jihomoravského krajského výboru KSČ, od 1. 4. 1967 nese název deník Jihomoravského krajského výboru KSČ. V šedesátých letech se z původní jednorázové přílohy k Brněnským veletrhům vyvinul samostatný *Večerník Rovnosti*, který začal vycházet v roce 1968. Jako deník KV KSČ vycházela *Rovnost* až do konce komunistické režimu v listopadu 1989.

Po roce 1989 se *Rovnost* transformovala a stala se součástí regionálních deníků společnosti Vltava-Labe-Press. V současnosti vychází pod názvem *Brněnský deník – Rovnost*. Redakce sídlí v Brně na adrese Milady Horákové 9.

V minulosti procházela *Rovnost* různými obdobími, která byla často spjata s mimořádnými osobnostmi spojenými s redakcí. Ve 20. letech se spojením s brněnskou avantgardou a jmény, jako byl Bedřich Václavek, později Ivan Olbracht, vytvořila silná kulturní tradice *Rovnosti* (Marčák 1966). Ta pokračovala po válce vytvořením skupiny redaktorů a spolupracovníků, jakými byli Josef Kainar, Oldřich Mikulášek, Oleg Sus,

⁶⁴ Šéfredaktoři *Rovnosti* od druhé světové války do roku 1969: 1945 – 1947 František Plíšek. Od 12. 10. 1947 (č. 239): Oldřich Syrovátka. Od 22. 10. 1950 (č. 249) redakční rada (Svatopluk Turek), Od 31. 5. 1957 (č. 130) hlavní redaktor Oldřich Jarůšek. Od 7. 6. 1963 (č. 135) Josef Křivánek. Od 4. 1. 1966 (č. 3) Bohumil Marčák. Od 2. 7. 1969 (č. 153) redakční rada. Od 4. 10. 1969 (č. 234) Vlastimil Kříž. (Franěk 1975: 7-11).

Jan Skácel a další. Tito lidé museli *Rovnost* opustit v roce 1952, řada z nich se později vrací jako spolupracovníci v 60. letech (Kubíček – Vlašín 1985).

Období, které sleduje moje práce, se více méně kryje s nástupem šéfredaktora Bohumila Marčáka. Ten se stal vedoucím redaktorem *Rovnosti* 4. 1. 1966, tedy od 3. čísla ročníku 81. *Rovnost* v tomto období byla deníkem Jihomoravského krajského výboru KSČ, jako taková měla hlavní úkol podporovat a propagovat stranickou politiku a stranické pokyny a nařízení. Obsahovou koncepci určuje politika strany, plán krajského výboru a jednotlivá zasedání krajského výboru a předsednictev.⁶⁵

3.1.1 Večerník Rovnosti

Cesta k Brněnskému večerníku začala vydáváním *Večerní Rovnosti* při příležitosti mezinárodního strojírenského veletrhu v roce 1964. Oficiálně šlo o orgán Jihomoravského KV KSČ, vycházel 7. 9. 1964 – 25. 9. 1964, a později vždy ve dnech mezinárodního brněnského veletrhu (Kubíček – Šimeček 1976: 490). Na něj navázal Brněnský večerník (oficiálně orgán městského výboru KSČ). Pravidelně pak začíná vycházet od 1. 10. 1968 jako večerní vydání *Rovnosti RT – Moravský večerník*, od 2. 2. 1970 se stal *Brněnským večerníkem*, vydavatelem byl Městský výbor KSČ v Brně. Náklad se ustálil průměrně okolo 30 000 tisíc, vedle stánků PNS byl jako jediný rozšiřován kolportéry (Kubíček – Šimeček 1976: 192).

3.2 *Rovnost* v dobové struktuře sdělovacích prostředků

Podobně jako v oblasti řízení státu, existovala i v rámci systému a struktury sdělovacích prostředků v Československu pevná hierarchie. Pomineme-li rozhlas a televizi, která se do pozice nejvýznamnějšího masového prostředku vládnoucího režimu dostávala od svého uvedení na scénu v roce 1953 postupně, tvořil hlavní nástroj prosazování stranické ideologie ústřední list KSČ – *Rudé právo*.⁶⁶ Na Slovensku plnil podobnou úlohu list Ústředního výboru KSS – *Pravda*.

⁶⁵ MZA v Brně, fond KSČ – Jihomoravský krajský výbor, Brno (G593). Protokoly z 18. schůze předsednictva KV KSČ v Brně ze dne 26. 1. 1967. Hodnocení *Rovnosti* v uplynulém období a základní rysy koncepce listu v roce 1967. Kart. 100, Inv. č. 52, Arch j. 532, č. listu 53.

⁶⁶ Vycházelo i slovensky (Katalog periodického tisku ČSSR1966).

Jako denní listy vycházely rovněž: *Lidová demokracie*, *Lud*, *Mladá fronta*, *Práce*, *Práca*, *Rolnické noviny*, *Sloboda*, *Smena*, *Svobodné slovo* a *Zemědělské noviny* (Katalog periodického tisku ČSSR 1966).

Po Rudém právu byly nejdůležitější součástí stranické struktury denního tisku krajské deníky. V rámci reorganizace správního uspořádání spojeného s přijetím nové ústavy v roce 1960 byl počet krajů zredukován na deset (navíc samostatná Praha). Krajské deníky byly podřízeny místnímu krajskému výboru KSČ. *Rovnost* byla orgánem Jihomoravského KV KSČ v Brně, na její úrovni existovaly v Severomoravském kraji deník *Nová Svoboda* (se sídlem v Ostravě), v Jihočeském kraji *Jihočeská pravda* (České Budějovice), v Severočeském kraji *Průboj* (Ústí nad Labem), ve Východočeském kraji *Pochodeň* (Hradec Králové), v Západočeském kraji *Západočeská Pravda* (Plzeň), ve Středočeském kraji *Svoboda*. Na Slovensku šlo o *Hlas ludu* (Západoslovenský KV KSS), *Smer* (Středoslovenský KV KSS), *Východoslovenské noviny* (KV KSS Košice). Specifické postavení měl v Bratislavě *Večerník* (MV KSS Bratislava) a v Praze *Večerní Praha* (MV KSČ Praha).⁶⁷

Vedle ústředního listu *Rudého práva* a krajských deníků doplňovaly strukturu tisku KSČ okresní noviny a místní tisk, závodní tisk a také stranické časopisy.

Komunistická strana čelila v 60. letech poklesu zájmu o svoje tiskoviny. V letech 1957 – 1967 klesl prodej deníků komunistické strany a naopak se zvýšil odběr obrázkových časopisů (např. *Květy*, *Mladý svět* a další) (Kaplan: 2002: 397).

Další časopisy – kulturní, zájmové, odborné, vědecké apod. vydávaly vždy odpovědné instituce. Z hlediska společenských změn a konfliktů s mocí v 60. letech nejvýznamněji vystupuje role kulturních časopisů. Právě ty se staly prostorem pro polemiku s oficiální mocí, nositeli prvních konfliktů, terčem prvních zásahů a do jisté míry fungovaly i jako vzor pro další média. Ve sledovaném období vystupují do popředí zejména hlavní orgán Svazu čs. spisovatelů *Literární noviny* a slovenský *Kultúrný život*. Z hlediska *Rovnosti* byl významný literární měsíčník⁶⁸ *Host do domu*, který jako časopis se sídlem v Brně měl k *Rovnosti* nejbližší.

Uvedený výčet je pouze výběrový, s cílem podat základní informaci. Charakteristickým rysem 2. poloviny 60. let a zejména pak let 1968 – 1969 je měnící se

⁶⁷ Struktura krajského tisku se dotvářela v průběhu 1. poloviny 60. let (Křivánková – Vatrál 1989: 141).

⁶⁸ Od dubna 1969 čtrnáctideník, v roce 1970 zastaven. (Slovník české literatury po roce 1945. Projekt Ústavu pro českou literaturu AV ČR. [databáze online]. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR. 2006 – 2008. [cit. 20. 05. 2009]. Dostupné z URL: < <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/> >)

podoba „mediální scény“, která prošla několika radikálními zvraty. Období mocenských zásahů proti kulturním časopisům vystřídal v roce 1968 prudký nárůst nových titulů, aby následná normalizace přinesla jejich podstatnou redukci⁶⁹.

3.2.1 Pozice Rudého práva

Rudé právo bylo ústředním listem Komunistické strany Československa. Svoji pozici a tradici si budovalo z hlediska postavení KSČ ve složitém prvorepublikovém období, jako ilegální tisk vycházelo i během druhé světové války. Bezprostředně po únoru 1948 se stalo díky své přímé vazbě na mocenské pozice na dlouhou dobu hlavním a nejdůležitějším médiem v Československu (Symůnková 1992: 87 – 122).

Byl to celostátní list s nejvyšším nákladem (přes milion výtisků denně), povinně ho odebírali podniky, materiály otištěné v *Rudém právu* měli často charakter jakéhosi kánonu, stanovovaly směr a tón (včetně útočných kampaní), které ostatní sdělovací prostředky přebíraly.

Jako oficiální mluvčí státu ÚV KSČ po celé období vlády zprostředkovávalo a tlumočilo oficiální a povolený náhled na veškeré dění. Takto poskytovalo vodítko všem občanům, fungovalo jako opora i pro veškeré politické a správní elity (Končelík – Trampota 2006: 9).

Dominantní postavení *Rudého práva* bylo posilováno celou řadou prostředků, k nimž patřilo např. výlučné postavení jeho šéfredaktora, který byl členem ÚV a zúčastňoval se i jednání předsednictva ÚV (Končelík – Trampota 2006: 9). Z postavení šéfredaktora a pozice ústředního listu vyplývaly výhody např. týkající se informací, materiálních zdrojů (papír) a další podpory. Jako ústřední list chápáný jako „mluvčí“ komunistického vedení se *Rudé právo* těšilo mimořádné pozornosti a tomu odpovídající kontrole, zvláště pokud jde o kádrové obsazení redakce.

Podobně jako ostatní deníky se *Rudé právo* v průběhu jara 1968 začalo vymaňovat z absolutně podřízeného postavení. V srpnu 1968 se postavilo v souladu s politikou platného vedení KSČ proti intervenci. Během následujících několika měsíců se ale opět vrátilo ke své původní roli. (Končelík – Trampota 2006: 10)

⁶⁹ Ještě ve druhé polovině roku 1968 bylo zrušeno 9, v roce 1969 35 časopisů, celkem v období let 1968-1971 činilo 156 titulů ústředně registrovaných časopisů (Blodigová at. al. 2002: 17).

3.3 Struktura tisku v Jihomoravském kraji v 2. polovině 60. let

Rovnost byla spolu s ústředními listy nejdůležitějším ideologickým nástrojem komunistické strany v Jihomoravském kraji. Byla důležitou pákou politiky KV KSČ, který aplikoval pokyny z ústředí do podmínek kraje. Fungovala jako zastřešující orgán pro celou strukturu komunistického tisku v kraji, mezi něž patřily vedle *Rovnosti* především okresní noviny a závodní noviny.

Ve sledovaném období vycházela *Rovnost* denně ve dvou vydáních (pro město a kraj). V roce 1967 přibýly krajské mutace některých stránek.⁷⁰ V roce 1968 rozšířila *Rovnost* svoje postavení vydáváním večerníku, který vycházel jako *RT – Moravský večerník Rovnosti*.

V Brně rovněž vychází brněnská vydání ústředních listů *Rudé právo*, *Mladá fronta*, *Svobodné slovo*, *Lidová demokracie*, vesměs také ve dvojím vydání (Kubíček – Šimeček 1976: 189). Všechny deníky mají malý tzv. středoevropský formát a pouze mutace *Rudého práva* vychází ve velkém (světovém) formátu. Cena novin je jednotná, byla 30 hal. ve všední den a 50 hal. v neděli. Od zavedení volných sobot v roce 1968 nevychází tisk v neděli a cena se změnila na 50 hal. ve všední den a 1 Kčs v sobotu.

Dohled na stranickost tisku měl na každém KV KSČ na starosti příslušný referent pro tisk (Gabrielová – Marčák 1999: 159).

V Brně fungoval rovněž Krajský výbor Svazu československých novinářů, který byl těsně spjat s redakcí *Rovnosti*.⁷¹ I krajská organizace Svazu novinářů je pod dohledem KSČ. Všech závažných jednání novinářské organizace v kraji se zúčastňuje i pověřený pracovník ideologického oddělení KV KSČ.⁷²

⁷⁰ Návrh na zavedení mutací v *Rovnosti* z května 1967 mj. říká: „Nový systém tisku, který přináší změny v počtu okresních novin vyvolává potřebu mutací v krajském deníku *Rovnost*. *Rovnost* vychází dosud ve dvou vydáních. [...] Bylo rozhodnuto přistoupit k zavedení třetí a čtvrté mutace. Čtvrtá mutace by v plném rozsahu mohla nahradit okresní noviny Brna venkova, Vyškova a Blanenska. Předpokládá se, že by mohlo dojít k mutování páté strany, dosud mutované pro kraj a Brno.“ (MZA v Brně, ond KSČ – Jihomoravský krajský výbor, Brno (G593). Protokoly z 25. schůze předsednictva KV KSČ ze dne 5.5. 1967. Návrh na zavedení mutací v *Rovnosti*. Kart. 101, inv. č. 52, arch j. 540, č. listu 93.)

⁷¹ Brněnská odbočka Národního svazu novinářů byla ustavena už v roce 1945. Později vznikl na základě této organizace Svaz novinářů, který měl podobnou strukturu jako správní uspořádání. V rámci krajského výboru fungovaly podle jednotlivých specializací a zájmů novinářské kluby (Kubíček – Šimeček 1976: 192).

⁷² MZA v Brně, fond KSČ – Jihomoravský krajský výbor, Brno (G593). Protokoly z 25. schůze předsednictva KV KSČ ze dne 5.5. 1967. Činnost krajské organizace Svazu československých novinářů v letech 1966 – 1967 a příprava koncepce na příští období. Kart. 101, inv. č. 52, arch j. 540, č. listu 83.

K 1. únoru 1967 bylo v Jihomoravském kraji členy Svazu čs. novinářů celkem 252 redaktorů, kteří pracovali v celkem 70 redakcích.⁷³ V důsledku omezení okresního tisku a především závodního tisku v roce 1966 (viz dále) došlo i v Jihomoravském kraji k určitým restrikcím. K lednu 1965 bylo v kraji 99 redakcí (z toho 10 redakcí denních listů, rozhlasu a televize, 13 okresních novin, 5 okresních rozhlasových studií, 61 redakcí závodních časopisů a 10 ostatních časopisů).⁷⁴

Samotná krajská novinářská organizace vydávala při zvláštních příležitostech *Hurá – noviny*.⁷⁵

3.3.1 Okresní noviny

Strukturu komunistického tisku doplňoval systém okresních novin. Okresní noviny v Jihomoravském kraji začaly vznikat na počátku 50. let s pomocí *Rovnosti* a dalších ústředních listů zpočátku jako tzv. zemědělské noviny zaměřené na sledování průběhu žňových prací. Z těchto sezónních novin se postupně vyvinuly pravidelné noviny (Kubíček 1974). Podle rozhodnutí ÚV KSČ o místním tisku z dubna roku 1959 se mají stát plně politickým listem, jehož vydavatelem je vedle okresního národního výboru také příslušný okresní výbor KSČ. Z hlediska stranických požadavků mají okresní noviny především:

...soustavně informovat obyvatelstvo okresu o všech důležitých otázkách, mají objasňovat celospolečenské otázky z hlediska zájmů regionů (Kubíček 1974: 74).

Na základě zákona 36/1960 Sb. došlo k novému územněsprávnímu rozdělení Československa. Bylo vytvořeno deset silných krajů a dosavadní počet okresů se snížil na třetinu (Kašík – Holina 1988: 22). Usnesení ÚV KSČ posláni o místního tisku z 29. dubna 1959 stanovilo okresním novinám tyto úkoly:

⁷³ MZA v Brně, fond KSČ – Jihomoravský krajský výbor, Brno (G593). Protokoly z 25. schůze předsednictva KV KSČ ze dne 5.5. 1967. Činnost krajské organizace Svazu československých novinářů v letech 1966 – 1967 a příprava koncepce na příští období. Kart. 101, inv. č. 52, arch j. 540, č. listu 84.

⁷⁴ Tamtéž.

⁷⁵ *Hurá noviny* vycházely 1x – 4x do roka. Obvykle při příležitosti Dne tisku, Silvestra nebo při příležitosti mezinárodních motocyklových závodů. Zisk z vydávání *Hurá novin* tvořil hlavní složku příjmu krajské novinářské organizace. (MZA v Brně, fond KSČ – Jihomoravský krajský výbor, Brno (G593). Protokoly z 25. schůze předsednictva KV KSČ ze dne 5.5. 1967. Činnost krajské organizace Svazu československých novinářů v letech 1966 – 1967 a příprava koncepce na příští období. Kart. 101, inv. č. 52, arch j. 540, č. listu 66.

„Okresní noviny jsou týdeníkem KSČ spolu s okresním národním výborem. Jejich hlavním posláním je soustavně informovat pracující celého okresu o všech důležitých otázkách a konkrétních úkolech, které vyplývají pro okresy z usnesení stranických státních orgánů.“ (KSČ o tisku, rozhlasu a televizi 1976: 114)

Okresní noviny mají v nové formě rozšířit záběr z původně zemědělské problematiky na všechny aspekty politicko-společenské i kulturní s důrazem na okres. Jako takové jsou důležitým partnerem krajského listu. V Jihomoravském kraji k 30. 6. 1966 vycházely tyto okresní noviny: *Jiskra* (Jihlava), *Jiskra* (Třebíč), *Kroměřížská jiskra* (Kroměříž), *Náš život* (Vyškov), *Naše pravda* (Gottwaldov), *Nový život* (Blansko), *Nový život* (Břeclav), *Slovácká jiskra* (Uherské Hradiště), *Slovácko* (Hodonín), *Směr* (Brno – venkov), *Stráž lidu* (Prostějov), *Znojensko* (Znojmo), *Vysočina* (Žďár nad Sázavou) (Katalog periodického tisku ČSSR 1966).

Rozvoj okresního tisku zabrzdilo v polovině 60. let rozhodnutí KSČ okresní tisk znovu omezit. Usnesení předsednictva ÚV KSČ z 14. 12. 1966 vedlo k zániku některých titulů. V důsledku tohoto usnesení zanikly okresní noviny v těch okresech, kde náklad nepřesahoval 8 000 výtisků (Kašík - Holina 1988: 22). Alternativou okresních novin v okresech, kde zanikly, měly být mutační stránky krajských deníků.

Další závěry usnesení ze 14. 12. 1966 (např. zvýšení rozsahu kvalitních titulů) vesměs nebyly realizovány. Zánik okresních novin vyvolal v řadě případů nesouhlasnou reakci. Toto prosincové usnesení bylo zrušeno v roce 1968. V následujících letech se struktura okresních novin opět začala rozšiřovat.

3.3.2 Závodní noviny

Svoji roli měl i závodní tisk⁷⁶, jehož prudký rozmach je spojen s komunistickým převzetím moci v roce 1948. V letech 1948 – 1963 vycházelo v Brně 92 časopisů v různých závodech průmyslového zaměření (Kubíček - Šimeček, 189). Většina z nich měla ovšem jen krátkou životnost a jejich počet byl postupně snižován.

V 60. letech upravilo postavení závodního tisku usnesení ÚV KSČ „K aktuálním otázkám stranického řízení tisku a ostatních hromadných prostředků ideového

působení“ z 30. srpna 1966 – závodní noviny nyní nohou vycházet pouze tehdy, když při týdenní periodicitě a rozsahu čtyř stran dosáhnou nákladu 3 – 5 tisíc výtisků (Kašík 1985: 8). To vedlo k zrušení řady titulů. Jejich obnovu umožnilo zrušení tohoto nařízení z 8. května 1968, kdy ÚV KSČ přijalo nové usnesení.

V Jihomoravském kraji existovaly po úpravě z roku 1966 tyto závodní časopisy: *Švermovák, Budovatel, Gottwaldovský kovák, Jihomoravský dopravák, Jihomoravský železničář, Kovák, Magnetonská jiskra, Nápor, Náš cíl, Naše nafta, Naše práce, naše stavba, Pozemstav buduje, Prostějovský oděvář, Průkopník socialistické práce, Průmyslové stavby, Rudý říjen, Říjnová cíl, Slovácký strojař, Směr, Tep 68, Tep Boroviny, Tryska, Uranit, Vítězná práce a Zbrojovák* (Katalog periodického tisku ČSSR 1968).

Vydavatelem podnikových novin je závodní organizace ROH, stranická a mládežnická organizace závodu spolu s hospodářským vedením. Jim se zodpovídá redakce. Úkoly závodních časopisů definoval stranický dokument *O poslání a úkolech místního tisku* z roku 1959. Tento materiál stanovuje základní politickou a organizátorskou roli závodních novin, které mají sloužit k aktivní podpoře úsilí pracujících při plnění hospodářských úkolů závodu (Kašík 1985: 8).

3.3.3 Krajská studia televize a rozhlasu a Rovnost

Rozhlas a televize měly ve struktuře stranických sdělovacích prostředků velmi významné místo. Umožňovaly nejrychlejší možnost reakce⁷⁷, zasahovaly velkou masu obyvatel. Každoročně rostoucí počet diváků a rozšiřující se program televizi posunul mezi nejvlivnější hromadné sdělovací prostředky (Kaplan 2008: 376). Televize a rozhlas svými publicistickými pořady přispěly k postupnému posouvání hranic autorské svobody i toho, co je možno kritizovat. Rostl počet problémových pořadů, které komunistické vedení muselo řešit.⁷⁸ Významnou roli sehrála i během Pražského

⁷⁶ Používám termín „závodní tisk“, tak jak byl dobově označován ve struktuře tisku KSČ. Později, když roli vydavatele přebírá na základě změny struktury hospodářských jednotek podnik, nese tento tisk označení „podnikové noviny“ (Kašík 1985: 13).

⁷⁷ Tato role nabyla mimořádného významu zvláště v srpnových dnech 1968, během invaze armád Varšavské smlouvy do Československa.

⁷⁸ Např. v dubnu 1967 způsobil rozruch televizní pořad *Malované děti*, velmi kriticky hodnotící nezájem mládeže o společnost a politiku. Spor o svobodu slova se rozhořel i květnu 1967, kdy dvacet jedna poslanců parlamentu označilo filmy *Sedmikrásky* a o *Slavnosti a hostech* za protisocialistická díla a požadovali zákaz jejich promítání (Československo roku 1968 1. díl 1993: 19).

jara a během srpnových událostí, kdy především rozhlas ale i televizní vysílání fungovaly jako klíčový informační prostředek.⁷⁹

Československá televize i Čs. rozhlas měly v Brně své krajské pobočky. Některé pořady těchto studií byly vysoce hodnoceny a měly svůj dopad i na celostátní úrovni. 4. února 1963 byl poprvé vysílán publicistický pořad *Mohu do toho mluvit?*, který vysoce oceňoval⁸⁰ např. i Jindřich Fairaizl. Pořad byl pro svůj kritický a otevřený tón v roce 1965 zastaven. V roce 1967 začalo brněnské studio vysílat cyklus *Noční služby*, v němž reportér zachycoval v přímém přenosu atmosféru záchranky, pekárny apod. (Köpplová a kol. 2003).

S oběma krajskými studii úzce spolupracovala i *Rovnost*. V případě televize byl vzájemný vztah dán personální vazbou, protože řízení programu Čs. televize v Brně převzal v roce 1966 Josef Křivánek, který na toto místo přešel z pozice šéfredaktora *Rovnosti*. Byl to právě on, kdo televizi přivedl soustavně na stránky *Rovnosti*. V roce 1966 vycházela na stránkách *Rovnosti* pravidelně rubrika *Televizní školička*⁸¹, v níž Josef Křivánek přibližoval zpočátku hlavně momenty z historie československé televize, ale přibývalo i aktuálních glos a recenzí televizních pořadů. V průběhu let 1966 – 1968 se vyvinula i forma pravidelného recenzování televizních pořadů.⁸²

Odrzem pozice, kterou televize jako především zábavný prvek získala⁸³, bylo zveřejňování TV programu na stránkách *Rovnosti*. Od roku 1967 vychází navíc v sobotním vydání přehledný televizní program na celý týden.

3.3.4 Host do domu a další kulturní časopisy

Důležitým partnerem *Rovnosti* a spolupracovníkem zejména na poli kultury, literatury a literární kritiky byl v 2. polovině 60. let časopis *Host do domu*. Tento časopis vydával Svaz československých spisovatelů a byl s redakcí *Rovnosti* autorsky

⁷⁹ Bylo tomu tak i v Brně, kde navzdory snaze okupantů, v prvních dnech ilegálně vysílala i krajská redakce televize (Vysílá svobodná televize Brno, *Rovnost*, ročník 83, číslo 217, vyšlo 23. 8. 1968, s 1.).

⁸⁰ Viz rozhovor s Jindřichem Fairaizlem *O televizní publicistice*, *Rovnost*, ročník 83, číslo 145, vyšlo 15. června 1968, s 5.

⁸¹ *Televizní školička* se objevuje od roku 1966. Poprvé vyšla v *Rovnosti*, ročník 81, vyšlo 3. ledna 1966, s 1.

⁸² Televizní recenze začal psát v roce 1967 Ivo Savara, postupně jsou značně kritické. Srovnej např.: *Z Brna jen průměr*, *Rovnost*, ročník 82, číslo 219, vyšlo 12. září, s. 4.; *Zábava pro jeden večer*, ročník 82, číslo 225, vyšlo 23. září, s. 5.

⁸³ podle údajů Jihomoravské krajské správy spojů bylo v kraji v roce 1966 přihlášeno 329 593 majitelů televizorů, 450 741 majitelů rozhlasových přijímačů a 90 633 majitelů rozhlasu po drátě (Malá kronika, *Rovnost*, ročník 82, číslo 5, vyšlo 5. ledna 1967, s. 3).

spřízněn přes řadu osobností. Například šéfredaktor *Hosta* Jan Skácel, byl bývalým redaktorem *Rovnosti*, s *Rovností* spolupracoval i Skácelův nástupce Jan Trefulka. Do obou periodik pravidelně přispívali literární kritik a estetik Oleg Sus nebo básník Oldřich Mikulášek a mnoho dalších.

Host do domu se snažil i ve vypjatém období vystříhat politických témat a otevřeného střetu s oficiální mocí,⁸⁴ pro svoji malou ideovost byl ale terčem kritiky krajského stranického vedení už od poloviny šedesátých let. Hodnotící stanovisko předsednictva KV KSČ z ledna 1967 mj. konstatovalo:

*Zásadní nedostatek časopisu spatřujeme v tom, že nevyslovuje jasná marxistická stanoviska a názory, ať už je to v profilových člancích a nebo v redakčních komentářích ke zveřejňovaným věcem. [...] V roce 1965, v roce osvobození ČSSR Sovětskou armádou, uveřejnil Host diskusi o českém národním charakteru. Hodnocení přitom bylo spíše negativní, rozhodně nebyly vyzdviženy socialistické klady.*⁸⁵

Zástupci *Rovnosti* se, pokud to bylo možné, snažili *Hosta* ze stranických pozic hájit. V roce 1967 například i tím, že stranické hodnocení týkající se *Hosta do domu*, ve zkrácené formě otiskla *Rovnosti*⁸⁶.

V letech 1964 – 1968 doplňoval *Hosta* v Brně bulletin mladé literatury *Dokořán*, vydávaný brněnským nakladatelstvím *Blok*⁸⁷. V roce 1968 doplnil produkci periodik v Brně časopis *Index*⁸⁸ s podtitulem „rozpravy o soudobé kultuře a životním slohu“ (Gabrielová – Marčák 1999: 122)

⁸⁴ Slovník české literatury po roce 1945. Projekt Ústavu pro českou literaturu AV ČR. [databáze online]. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR. 2006 – 2008. [cit. 20. 05. 2009]. Dostupné z URL: <<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/>>

⁸⁵ MZA v Brně, fond KSČ – Jihomoravský krajský výbor, Brno (G593). Protokoly z 18. schůze předsednictva KV KSČ v Brně ze dne 26. 1. 1967. Hodnocení kulturně politické a ideové linie literárně kritického časopisu *Host do domu* a stanovisko redakce a redakční rady. Kart. 100, Inv. č. 52, Arch j. 532, č listu 26 – 32.

⁸⁶ *Stanovisko předsednictva KV KSČ ke kulturně politické a ideové linii časopisu Host do domu*, *Rovnost*, ročník 82, číslo 54, vyšlo 3. března 1967, s. 4).

⁸⁷ Do roku 1965 Krajské nakladatelství v Brně.

⁸⁸ Časopis vycházel 10x ročně. Začal vycházet v roce 1968, v roce 1969 vyšlo šest čísel, pak byl zastaven. Vydavatelem bylo Krajské kulturní středisko v Brně (Gabrielová - Marčák 1999: 123).

KAPITOLA ČTVRTÁ

Redakce Rovnosti a fungování deníku v letech

1966 – 1967

V této kapitole bych rád podal základní informace o fungování *Rovnosti* v letech 1966 – 1967. Věnuji se složení a uspořádání redakce, rád bych přiblížil především osobnost šéfredaktora Bohumila Marčáka, který redakci vedl od začátku roku 1966 a byl tím, kdo nejvíce ovlivnil podobu deníku. Samostatně se věnuji i některým ekonomickým aspektům fungování deníku *Rovnost*. Zisk z prodeje *Rovnosti* tvořil významnou část stranických příjmů. Strana tedy měla zájem na dobrém fungování deníku nejen z důvodů ideologických, ale i důvodů ekonomických. Domnívám se, že tento fakt ve světle klesajícího nákladu komunistického tisku a dalších hospodářských potíží, mohl mít určitý vliv na posouvání obsahových mantinelů, ke kterému ve sledovaném období docházelo.

Věnuji se rovněž charakteristice základních zdrojů novinářské práce a jejím omezením. Ve stručnosti též změny, které přineslo zavedení nové rotačky v roce 1965.

4.1 Redakce Rovnosti a základní podoba deníku

Redakce deníku KV KSČ *Rovnost* sídlila v Brně na náměstí Rudé armády⁸⁹ číslo 13. S budovou v níž sídlila i brněnská redakce *Rudého práva*, sousedila tiskárna Rudé právo n. p., kde se tiskla i *Rovnost*. Struktura redakce i početní složení procházelo ve sledovaném období 1966 – 1968 jen malými změnami. V roce 1965 měla redakce *Rovnosti* včetně administrativních pracovníků a řidičů 40 členů⁹⁰, v roce 1969 má redakce 37 členů.⁹¹ Případné žádosti o rozšíření tohoto počtu byly provázány problémy.⁹² K vynucenému snížení počtu zaměstnanců o čtyři pracovníky došlo v roce 1966 kvůli špatnému hospodaření v roce 1965⁹³. Náprava tohoto stavu byla jedním z úkolů, kterým předsednictvo KV KSČ Bohumila Marčáka zavázalo při jeho jmenování šéfredaktorem v roce 1966⁹⁴. Marčák vystřídal Josefa Křivánka 4. ledna 1966.

Redakce se členila na tato oddělení: oddělení stranické a masové práce, zahraničně politická redakce, zemědělské oddělení, vnitropolitické oddělení a dále samostatnou sportovní, kulturní a průmyslovou rubriku. Bohumil Marčák osamostatnil v roce 1967 ještě oddělení brněnského zpravodajství.

Bohumil Marčák začal namísto kádrových kvalit upřednostňovat v souladu s proměnou stranické linie vzdělání a přehled redaktorů, tak, aby to byli pokud možno mladší lidé s VŠ vzděláním. V rámci možností se mu podařilo dosáhnout určité změny, kterou později konstatovala i hodnotící zpráva KV KSČ⁹⁵.

⁸⁹ Dnes Moravské náměstí.

⁹⁰ Základní představu o podobě redakce podává slavnostní číslo k 80. výročí založení *Rovnosti* z roku 1965 (*Rovnost* roč. 80, č. 200, str. 6).

⁹¹ MZA v Brně, fond KSČ – Jihomoravský krajský výbor, Brno (G593). Protokoly z 24. schůze předsednictva KV KSČ ze dne 16. 4. 1969 Hodnocení *Rovnosti* a její obsahové zaměření v příštím období. 1969. Kart. 109, inv. č. 54, arch j. 706, č. listu 34.

⁹² MZA v Brně, fond KSČ – Jihomoravský krajský výbor, Brno (G593). Protokoly z 25. schůze předsednictva KV KSČ ze dne 5.5. 1967. Návrh na zavedení mutací v *Rovnosti*. Kart. 101, inv. č. 52, arch j. 540, č. listu 93.

⁹³ KV KSČ vadilo především překročení mzdových fondů, nedůsledné dodržování stanovených částek jednak u honorářů a jednak ve všech dalších případech zejména u zahraničních cest (fond KSČ – Jihomoravský krajský výbor, Brno (G593). Protokoly z 18. schůze předsednictva KV KSČ v Brně ze dne 26. 1. 1967. Hodnocení *Rovnosti* v uplynulém období a základní rysy koncepce listu v roce 1967. Kart. 100, Inv. č. 52, Arch j. 532, č listu 33 - 36).

⁹⁴ Tamtéž.

⁹⁵ MZA v Brně, fond KSČ – Jihomoravský krajský výbor, Brno (G593). Protokoly z 24. schůze předsednictva KV KSČ ze dne 16. 4. Hodnocení *Rovnosti* a její obsahové zaměření v příštím období. 1969. Kart. 109, inv. č. 54, arch j. 706, č. listu 37.

Při výběru redaktorů ale pro šéfredaktora stále platila některá omezení. Důležité pozice, např. v politické rubrice, musel schvalovat KV KSČ.⁹⁶

Ve sledovaném období prošla *Rovnost* několika úpravami svého rozsahu a struktury. V roce 1965 (ročník 80) vyšlo 312 čísel po 4 – 8 stranách.⁹⁷ Vycházela přitom od úterý do neděle.⁹⁸ V roce 1966 (ročník 81) je to 314 čísel po 4 – 8 stranách. Od roku 1967 byla *Rovnost* rozšířena, o víkendu mají vydání až 12 stran, když se rozšiřuje především kulturní část a další tematické rubriky. V roce 1967 vyšlo 313 čísel. V roce 1968 vyšlo 332 čísel, stránkový rozsah byl stejný jako v roce 1967 (Kubíček – Vlašín 1985: 12). Vedle nedělí byla rozšířena také některá mimořádná vydání při příležitosti významných výročí, ojediněle v případě, kdy byla součástí vydání tematická inzertní dvoustrana. Jak zhruba vypadal běžný redakční den?

První začínají řidiči. Mnohokrát už v pět ráno odvíjí tachometry první kilometry. Jejich tachometry jsou nasyceny za uplynulý rok počtem 153 000! [...] Sedmá je sudičkový čas sekretářek. [...] Sedmá je svědomí, které denně přináší pošta v podobě stabilní stovky dopisů.

Sedmá je dispečink novin, které přicházejí z domova i ze světa, což sumárně dělá 31 zahraničních a 74 domácích titulů. [...] Devátá je čas prvních povinností u redakčního stolu. V 11 hodin je porada oddělení. Jejich vedoucí do té doby musí 1. přečíst noviny, 2. převzít poštu, 3. vyškrtnout honorářový návrh, jeden z nejtěžších pracovních úkolů, 4. označit materiály pro archiv, 5. odpovědět na dopisy, 6. převzít zprávy a informace, 7. přijímat návštěvy v oddělení, 8. vyslechnout příkazy, (jeden z nejčastějších úkonů), 9. zajistit potřebný podíl oddělení na zítřejším vydání.

Návštěvy, jichž je v redakci nejméně padesát, přiblíží poledne. [...] Poledne také připomene dát štočky tiskárně pro zítřejší vydání. A proto také se všechny události, které si redakce namane fotografovat, odehrají už v dopoledních hodinách. [...] V 15.30 přichází letuška (pozn. hlavní

⁹⁶ Předsednictvo KV KSČ se souhlasem sekretariátu ÚV KSČ schvaluje hlavního redaktora krajského deníku *Rovnost*. Politické redaktory schvaluje ideologické oddělení KV KSČ. (MZA v Brně, fond KSČ – Jihomoravský krajský výbor, Brno (G593). Protokoly z 25. schůze předsednictva KV KSČ ze dne 5.5. 1967. Kádrový pořádek. Kart. 101, inv. č. 52, arch j. 540, č. listu 15 – 22).

⁹⁷ Obvyklé rozvržení bylo středa, čtvrtek, sobota - 4 strany; úterý, pátek - 6 stran; neděle - 8 stran.

⁹⁸ To se změnilo v roce 1968 s definitivním zavedením volných sobot, které ustanovila vyhláška ministerstva práce a sociálních věcí č. 63/1968 s účinností od 10.6.1968. *Rovnost* začíná vycházet i v pondělí.

porada). *Nejdříve se hodnotí číslo, které ráno vyšlo. [...] Pak se plánuje zítřek. [...] V 18 hodin končí většina oddělení. [...] Zůstávají vedoucí vydání, technický redaktor, služba u dálnopisu a telefonu.* Josef Křivánek: *Včera, dnes a zítra, Rovnost* roč. 80, č. 200, 21. 8. 1965, strana 11).

Jednotlivé časy a schéma řízení redakce prošly pod vedením Bohumila Marčáka určitými korekturami.⁹⁹

4.1.1 Osobnost šéfredaktora Bohumila Marčáka

Bohumil Marčák byl stěžejní postavou, která bezprostředně řídila chod redakce v období 4. ledna 1966 – 1. července 1969. Tvůrčí zájmy a působení Bohumila Marčáka se zdaleka neomezovaly pouze na *Rovnost*, pro účely této práce však podávám jen základní fakta, spjatá zejména s jeho činností v tomto deníku.

Budoucí novinář, fotograf a historik literatury, výtvarného umění a médií se narodil v Olomouci 1. 12. 1924. Mládí, 30. léta a druhou světovou válku prožil v Uherském Hradišti, kde žili jeho adoptivní rodiče. V roce 1944 vstoupil ilegálně do Komunistické strany Československa¹⁰⁰. Po válce vystudoval novinářství a češtinu na Karlově univerzitě v Praze, v 50. letech poté na katedře české literatury a literární vědy Filozofické fakulty J. E. Purkyně v Brně obhájil práci věnující se představitelům literární avantgardy v kulturní rubrice *Rovnosti* v období 1920 – 1928¹⁰¹. Od roku 1947 byl členem Svazu československých novinářů, na jaře 1968 byl pověřen řízením jeho předsednictva, které vedl až do červnového sjezdu (Hoppe 2004: 14). S novinářskou prací přišel do styku poprvé po válce, kdy krátce spolupracoval s *Lidovými novinami* a regionálními periodiky v Uherském Hradišti. Do *Rovnosti* Bohumil Marčák nastoupil v roce 1947 jako lokálkář a redaktor denních zpráv, když externě s ní začal spolupracovat už o rok dříve.¹⁰² S výjimkou období 1952 – 1959 a 1962 – 1963, kdy byl

⁹⁹ Hodnotící zpráva KV KSČ z 26. 1. 1967 konstatuje: *V Rovnosti se vytvořil pravidelný pracovní rytmus založený na operativních poradách konaných vždy jednou týdně. Jde o schůze oddělení a vždy v pondělí o schůze redakční rady.* (MZA v Brně, fond KSČ – Jihomoravský krajský výbor, Brno (G593). Protokoly z 18. schůze předsednictva KV KSČ v Brně ze dne 26. 1. 1967. Hodnocení *Rovnosti* v uplynulém období a základní rysy koncepce listu v roce 1967. Kart. 100, Inv. č. 52, Arch. j. 532, č. listu 45.)

¹⁰⁰ Rok 1944 uvádí Bohumil Marčák. Oficiální přijetí do strany nese datum 1. května 1945 viz Příloha 4.

¹⁰¹ Knižně vyšlo mírně upravené pod názvem *Čas hledání a sporů: Z literárních zápasů brněn. Rovnosti v letech 1921 – 1928* (Marčák 1966)..

¹⁰² *Rovnost*, ročník 80, číslo 200, vyšlo 21. srpna 1965, s. 6.

nucen z *Rovnosti* odejít, pracoval v redakci až do června 1969, angažoval se zejména v kulturní rubrice.

Do *Rovnosti* se Bohumil Marčák vrátil v roce 1963, když nastoupil místo Oldřicha Jarůška do funkce šéfredaktora Marčákův přítel Josef Křivánek. Marčák dostal na starost kulturní rubriku. Před tím, než nastoupil na pozici šéfredaktora v roce 1966, byl vedoucím ideologického oddělení a zástupcem hlavního redaktora¹⁰³.

Navzdory obdobím rozchodu s oficiální linií byl Marčák za svoji novinářskou činnost před rokem 1968 několikrát oceněn. V roce 1965 mu při příležitosti 80. výročí založení *Rovnosti* udělil prezident Antonín Novotný vyznamenání Za zásluhy o výstavbu. Již v roce 1960 získal stříbrný odznak Za zásluhy o tisk, v roce 1965 i krajskou cenu Josefa Hybeše¹⁰⁴.

Od 4. 1. 1966¹⁰⁵ do 1. července 1969 byl Bohumil Marčák šéfredaktorem *Rovnosti*. Během této doby podporoval snahu *Rovnosti* o maximální možnou pohotovost a zajímavost informací¹⁰⁶. Inspirací mu byly předválečné *Lidové noviny*¹⁰⁷. Marčák se rovněž významně se podílel na založení *Večerníku Rovnosti*, který samostatně začal vycházet pod názvem *RT Moravský večerník* 1. 10. 1968. Svými postoji i osobním nasazením se postavil za reformní úsilí spojené s polednovou politikou KSČ. Jako šéfredaktor také čelil událostem, které přinesl 21 srpen 1968 a následující období.

Reformní postoje a prostor pro svobodnou práci médií hájil Marčák i ve složité době po okupaci Československa v roce 1968 a to i v době, kdy reformní síly byly definitivně poraženy.

Poté, co byl v červenci 1969 zbaven místa šéfredaktora, mu bylo znemožněno pracovat dál v redakci a jeho publikační činnost byla zcela omezena. Byl vyloučen z komunistické strany¹⁰⁸ a také ze Svazu československých novinářů¹⁰⁹. Právě činnost v období 1966 – 1968, kdy byl šéfredaktorem *Rovnosti*, se později stala jedním

¹⁰³ *Rovnost*, roč. 80 č. 200, vyšlo 21. srpna 1965, s 6

¹⁰⁴ *Vysoká státní vyznamenání redaktorům Rovnosti*, *Rovnost*, ročník 80, číslo 2001, vyšlo 22. srpna 1965, s 5.

¹⁰⁵ od 4. 1. číslo 3 viz Příloha 1

¹⁰⁶ Viz kapitola 4, *Rovnost v letech 1966 – 1968*

¹⁰⁷ K tradici *Lidových novin* se Marčák přihlásil statí *Potřebují Lidové noviny Arnošta Heinricha?* (Gabrielová – Marčák 2003: 117 – 123).

¹⁰⁸ Bohumil Marčák v rozhovoru uvedl, že byl vyloučený ze strany současně s vynuceným odchodem z *Rovnosti*. Toto tvrzení se mi ale nepodařilo doložit. Jediný dostupný dokument (viz Příloha 4) uvádí jako dataci vyloučení rok 1971. Je možné, že Bohumilu Marčákovi bylo oznámeno vyloučení ze strany dříve, fakticky ho však podle stranických pravidel musela potvrdit jeho „domovská“ organizace.

¹⁰⁹ Mezi zářím 1968 a březnem 1970 odešlo mimo novinářskou práci 479 novinářů. V rámci výměny novinářských legitimací bylo pak na přelomu let 1970/71 vyloučeno ze Svazu přes 800 novinářů. (Blodigová et. al. 2002: 78)

z výchozích bodů obžaloby normalizačního režimu. Po vynuceném odchodu z *Rovnosti* Bohumil Marčák obtížně získával další zaměstnání. Jedinou možností zůstalo v prvních měsících normalizace publikování pod pseudonymem. Se všemi důsledky klatby normalizačního režimu se potýkal dalších dvacet let.

V období normalizace se Bohumil Marčák věnuje hlavně fotografii (jeho portréty uměleckých osobností jsou zastoupeny např. v Moravské galerii v Brně). Později spolupracuje s Bulletinem Moravské galerie, kde funguje až do revoluce v roce 1989. V průběhu svého života se Bohumil Marčák zabýval historií literatury, výtvarného umění a médií. Věnoval se zejména dílu Bedřicha Václavka¹¹⁰, po listopadu 1989 vydal spolu se svojí dlouholetou spolupracovnicí Bronislavou Gabrielovou *Kapitoly z dějin brněnských časopisů* (Marčák – Gabrielová, 1999).

4.2 Technicko-ekonomické aspekty vydávání deníku *Rovnost*

Rovnost jako ekonomicky výdělečný podnik, který je významným zdrojem financí pro KSČ. V rozpočtech komunistických stran tvořily hlavní zdroj příjmů stranické příspěvky, na druhém místě figurovaly zisky ze stranického tisku (Kaplan 2000: 138). Průměrná výše příspěvků se každoročně zvyšovala a tím rostl i celkový objem příjmů.

Rovnost v druhé polovině 60. let měla náklad přes sto tisíc výtisků, zisk představoval pro KV KSČ významné prostředky v položce vlastních příjmů.¹¹¹ Zisk pohybující se v řádu milionů korun¹¹² byl zajištěn především díky masovému prodeji deníku, jehož náklad se pohyboval v rozmezí 115 000 – 125 000 výtisků¹¹³.

Nepříznivým jevem, s kterým se musela strana vyrovnávat, byl všeobecný pokles odběru komunistického tisku, zvláště v letech 1965 – 1967. Tento pokles se nepříznivě odrazil v nižších příjmech stranického rozpočtu, zatímco stoupal prodej

¹¹⁰ Viz např. publikace *Bedřich Václavek a Rovnost* (Marčák 1966).

¹¹¹ Viz příloha č. 3.

¹¹² Plánovaný zisk pro rok 1967 byl 3 384 400 Kčs (příloha 3). V roce 1969 měla *Rovnost* vydělat 3 122 000 Kč. (MZA v Brně, fond KSČ – Jihomoravský krajský výbor, Brno (G593). Protokoly z 24. schůze předsednictva KV KSČ ze dne 16. 4. Hodnocení *Rovnosti* a její obsahové zaměření v příštím období. 1969. Kart. 109, inv. č. 54, arch j. 706, č. listu 38).

¹¹³ Náklad byl stanoven dopředu v rámci plánu KV KSČ. Ovlivňovala ho především tíživá situace v oblasti polygrafického průmyslu, zvláště nedostatek papíru a jeho kvalita. Pokud papír byl, deník mohl v některých vydáních dosahovat i vyšších nákladů. Povolena remitenda byla dvě procenta. (MZA v Brně, fond KSČ – Jihomoravský krajský výbor, Brno (G593). Protokoly z 24. schůze předsednictva KV KSČ ze dne 16. 4. Hodnocení *Rovnosti* a její obsahové zaměření v příštím období. 1969. Kart. 109, inv. č. 54, arch j. 706, č. listu 22 – 45).

jiných denních listů a časopisů, jejichž vydavatelem nebyla komunistická strana (Kaplan 2008: 468). Přehled tohoto poklesu v Jihomoravském kraji ukazuje příloha č. 1.

Rovnosti sice poklesl v roce 1968 odběr z roku 1966 (120 050) na 118 790, ale tento pokles byl do značné míry kompenzován tím, že od 1. 10. získala navíc zhruba 30 000 čtenářů svého večerníku.¹¹⁴

KV KSČ se dalšího poklesu odběru *Rovnosti* obával a i z tohoto důvodu nebyl ideologický tlak na redakci tak důsledný. Bohumil Marčák vzpomíná:

Pokud byly nějaké spory, tak i tohle hrálo roli, protože oni nechtěli nějakým radikálním zásahem Rovnost zničit a zdiskreditovat u čtenářů. Ty peníze měly pro ně velký význam.

Jedním z prostředků pro udržení příjmu ze stranického tisku se stalo zvýšení ceny novin a inzerce.¹¹⁵ Právě inzerce¹¹⁶ tvořila vedle příjmů z prodeje část příjmů *Rovnosti* (a tedy jejího vydavatele – KV KSČ). Ve srovnání s příjmem z prodeje se jednalo o zhruba desetinu příjmů (viz příloha č. 3).

Inzerce na stránkách *Rovnosti* měla svoje pravidelné místo v podobě rubriky *Malý oznamovatel*. Tato rubrika se většinou nacházela na předposlední nebo poslední straně, byla vyplněna převážně drobnou řádkovou inzerací, s postupem doby (je to patrné zejména v roce 1967 a 1968) přibývá i menších inzerátů zejména brněnských podniků a restaurací.

Pravidelně inzerujícím podnikem v *Rovnosti* byly Domácí potřeby Brno, obvyklé byly i inzeráty textilních firem. Výjimečnou inzertní událostí byly inzertní dvoustrany. Objem inzerátů v *Rovnosti* stoupal zejména v předvánočním období a také při příležitosti akcí jako byl Mezinárodní strojírenský veletrh v Brně. Výrazně vyšší výskyt inzerce představoval i začátek nového roku¹¹⁷. Veletržní příloha *Večerní*

¹¹⁴ MZA v Brně, fond KSČ – Jihomoravský krajský výbor, Brno (G593). Mimořádná schůze Předsednictva krajského výboru KSČ ze dne 19. 4. 1969. Kart. 109, inv. č. 54, arch j. 707, č. listu 11.

¹¹⁵ MZA v Brně, fond KSČ – Jihomoravský krajský výbor, Brno (G593). Protokoly z 25. schůze předsednictva KV KSČ ze dne 5. 5. 1967. Návrh na zavedení mutací v *Rovnosti*. Kart. 101, inv. č. 52, arch j. 540, č. listu 96.

¹¹⁶ Použití inzerce ve sledovaném období upravovala vyhláška číslo 73 ministerstva školství a kultury z 12. července 1962, o inzeraci v tisku. Ta mj. stanovila, že v denním, krajském a okresním tisku může inzerce dosahovat 1/6 týdenního celkového týdenního rozsahu časopisu. V jednom čísle nesmí přesáhnout ¼ rozsahu čísla. Toto ustanovení platilo i po novelizaci, kterou přinesla vyhláška číslo 105 ministerstva kultury a informací z 1. listopadu 1967. *Sbírka zákonů Československé socialistické republiky* [databáze online]. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, 2005. [cit. 20. 05. 2009]. Dostupné z URL:

<<http://web.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/>>

¹¹⁷ Například v roce 1967: *Rovnost*, ročník 82, číslo 5, s. 4. V témže ročníku číslo 7, s. 4; číslo 9, s. 7; číslo 10, s. 5; číslo 14, s. 7.

Rovnost, v letech 1966 – 1967 vydávaná samostatně jako *Brněnský večerník* byla zpravidla inzertně bohatší, než deník.

4.2.1 Rovnost a barevný tisk

Rovnost je rovněž jeden z prvních deníků v socialistickém Československu, který experimentuje s barvou v tisku. Ta se poprvé pokusně objevuje už v roce 1964, barvy je použito při úpravě mimořádných čísel. Soustavněji pak *Rovnost* vychází barevně zhruba od poloviny roku 1966. Od roku 1967 už je *Rovnost* kompletně v barvě, střídá se modrá, červená a zelená barva.

Barevný tisk i další změny ve výrobě (větší kapacita, rychlejší tisk, a tím i pozdější uzávěrky) přinesla *Rovnosti* nová rotačka, která se rozběhla v roce 1965.

*Stavba nové rotačky je před dokončením. [...] Prvního prosince odevzdali tiskařům Rudého práva v Brně první agregát. Prvního dokončili druhý – a na ten právě čekáme my. Na něm se bude tisknout Rovnost. Poslední agregát bude hotov k prvnímu květnu. Co přinese nová rotačka čtenáři? Především na nové rotačce se může tisknout až čtyřbarevně v jednom zátahu. Navíc se zlepší i kvalita tisku. A – rychlost bude asi nevídanější. Kapacita jednoho agregátu je padesát tisíc čtyřstránkových novin středoevropského formátu. To znamená, že skoro zmizí rozdíl mezi venkovským a brněnským vydáním Rovnosti. Zprávy, které si mohli dosud čtenáři na venkově přečíst až o den později, budou mít zároveň s brněnskými odběrateli (*Rovnost opět v barvě*, *Rovnost*, ročník 80, číslo 46, vyšlo 23. února 1965, s. 2).*

Nová rotačka nebyla jen záležitostí *Rovnosti*, která její tisk představila už 26. 4. 1965, při příležitosti vydání oslavujícího dvacet let od osvobození Brna Rudou armádou. Tisklo se na ní také *Rudé právo*, *Práce*, *Mladá fronta* a další časopisy včetně několika okresních a závodních novin.

4.3 Zdroje a technická omezení novinářské práce

Vedle přímé cenzury byla novinářská práce do určité míry omezená i přístupem ke zdrojům informací především o západních státech. Postupující 60. léta představovala v tomto směru určité uvolnění – do Československa se ve větší míře dostávaly časopisy a noviny z nesocialistických zemí. Sloužily přitom nejen jako zdroj informací, ale i vzor. Tak například zpravodajský magazín *Spiegel* ovlivnil podobu a formu nového časopisu Svazu československých novinářů *Reportér*¹¹⁸, vycházejícího od roku 1966.

Pokud jde o agenturní zpravodajství, jako hlavní zdroj fungovala ČTK, která byla rovněž pod dohledem aparátu KSČ. Její zpravodajství bylo pečlivě monitorováno, rozhodovalo se i o zařazování politicky závažných zpráv ze zahraničních agentur. U politicky závažných zpráv se zároveň rozhodovalo o tom, zda redakce uveřejní pouze text ČTK, nebo jej může upravit a doplnit vlastním komentářem. Příslušní pracovníci oddělení ÚV sdělovali pokyny o způsobu zveřejnění informace a také teze obsahu případného komentáře (Kaplan 2002: 161).

Zvláště na počátku 60. let byly další zahraniční zdroje omezené¹¹⁹. Od poloviny 60. let bylo zastaveno rušení některých stanic, například BBC, Deutsche Welle, Řím, Paříž a Kanada. ČTK byla pověřena úkolem zajistit aktuálnost zpravodajství oficiálních médií. Tímto opatřením měli být posluchači získáni pro oficiální československé zpravodajství. Nerušené informace zahraničních stanic měly být monitorovány a prostřednictvím ČTK předávány k dispozici redakcím (Tomek 2002: 352).

V průběhu vývoje komunistického režimu se konkrétní postavení médií, přístup k informacím a možnosti novinářů měnily. Právě v 60. letech lze vysledovat signály, že sami komunisté se snaží roli a funkci sdělovacích prostředků chápat širěji. Stoupá především důraz na jejich informační roli, žurnalistickou pestrost.¹²⁰

¹¹⁸ ŠMÍD, Milan. Rozhlas, noviny a televize v období Pražského jara. Referát na Mezinárodní konferenci *Pražské jaro 1968: literatura – film – média*. [online]. Praha: Louč, me-zine o médiích, žurnalistice a dalších věcech života. 20.05.2008. Dostupné z URL: <<http://www.louc.cz/08/1960520.html>>

¹¹⁹ Stanislav Budín vzpomíná jak se postupně zlepšovala situace na počátku 60. let: *Některá omezení byla zrušena v Polsku a Maďarsku. Kdežto v Jugoslávii neplatí už vůbec. V ČSSR existují alespoň omezeně překlady – výběr ze zahraničních tisku přináší časopisy ZZ (Zahraniční zprávy) nebo 100+1*.

¹²⁰ Novinář Stanislav Budín ve své knize *Sedmá velmoc*, jejíž vydání spadá do sledovaného období této práce, píše: *Za socialismu se funkce sdělovacích prostředků rozšiřuje [...] Dogmatické lpění na úzkém chápání leninské definice napáchalo nemálo škod, omezovalo všechny tvůrčí aktivity pracovníkům sdělovacích prostředků, vedlo k bezduchému omílání direktiv, k citátománii, umožnilo rozbuzení fráze, naplňovalo stránky časopisů a rozhlasové pořady suchými nezáživnými údaji.* (Budín 1966: 21)

K rozšíření kontaktů bezesporu přispěla otevřenější politika a možnost cestovat, v 60. letech se rozvinula praxe novinářských zájezdů, které vedle socialistických zemí mířily i do Anglie, Itálie nebo Kanady během Světové výstavy v Montrealu.

V roce 1965 se *Rovnost* hlásí k družbě s těmito listy: *Voroněžská Komuna*, sarajevské *Oslobozdenje*, *Otečensteven*, *Glas* v Bulharsku, *Dél-Magyárország* v Maďarsku, *Gazeta poznańska*, *Lepizger Volkszeitung*.¹²¹ To jsou listy s nimiž má *Rovnost* družbu. Článek *Svět v Rovnosti* ze srpna 1965 rovněž uvádí:

Kromě toho má Rovnost mnoho přátel v italské Unitě, řeckém AVGHI, dánském Politikem, rakouské Volksstimme a jinde. Redaktor Rovnosti prošel a prostudoval, jak se dělají noviny v Le Mondu, jak pracuje londýnská BBC [...] Připočteme-li k cestám na Kubu a do Asie ty, které byly absolvovány v letošním roce, dojdeme k číslu většímu než 40 000 kilometrů [...] Krátce před vyjitím tohoto čísla vrátila se naše redaktorka z Dánska a brzo odjede člen redakce do NSR, aby stanul v Hamburku na československém teritoriu v přístavních docích.

Hlavními prostředky komunikace používanými v tisku a *Rovnosti* byl telefon a dálnopis. S postupující dobou bylo možno zaznamenat využití telefonu např. i pro rozhovory ze zahraničí.¹²² Jinak byl základní pomůckou redakční blok a filmy citlivosti 21 DIN¹²³.

Specifické postavení *Rovnosti* vyplývalo z blízkosti rakouských hranic. V prakticky neomezené míře zde proto byl k dispozici západní rozhlas a televize, což v duchu tuhé stranické rétoriky výrazně komplikovalo ideologickou práci¹²⁴. Na druhou stranu je *Rovnost* mohla načerpaných informací částečně využívat pro svoje zahraniční zpravodajství.¹²⁵

¹²¹ *Svět v Rovnosti*, *Rovnost*, ročník 80, číslo 197, vyšlo 18. 8. 1965, s. 1.

¹²² *Telefonát Rovnosti do Francie*, *Rovnost*, ročník 82, číslo 8, vyšlo 8. ledna 1967, s. 1.

¹²³ *Svět v Rovnosti*, *Rovnost*, ročník 80, číslo 197, vyšlo 18. 8. 1965, s. 1.

¹²⁴ Negativní důsledek blízkosti západních hranic se často objevoval např. i v tendenčním normalizačním hodnocení reformního období. *Vysoké ideologické nároky mají svůj význam zvláště v Jihomoravském kraji. Působí zde bezprostředně propaganda západních sdělovacích prostředků včetně televize, která předkládá divákům neustále jako příklad měšťácký spotřebitelský způsob života* (Franěk 1975: 154).

¹²⁵ Materiály do rubriky *Z tisku do tisku* a i některé další zahraniční zprávy jsou získávány zejména soustavným studiem zahraničních časopisů, odposlechem a komentováním zahraničního rozhlasu a exploatací zahraničních novin a časopisů. (MZA v Brně, fond KSC – Jihomoravský krajský výbor, Brno (G593). Protokoly z 18. schůze předsednictva KV KSC v Brně ze dne 26. 1. 1967. Hodnocení *Rovnosti* v uplynulém období a základní rysy koncepce listu v roce 1967. Kart. 100, Inv. č. 52, Arch j. 532, č. listu 47.)

KAPITOLA PÁTÁ

Proměny obsahu *Rovnosti* v letech 1966 – 1967

V této kapitole bych rád představil základní obsahovou náplň *Rovnosti* ve sledovaném období. Soustředím se zejména na jevy, které podle mého názoru souvisí s měnící se atmosférou ve společnosti v 2. polovině 60. let. V jednotlivých letech podávám základní obsahovou charakteristiku *Rovnosti*, věnuji se proměnám, kterými procházely jednotlivé rubriky. V oddílu věnovaném srovnání titulních stran *Rovnosti* a *Rudého práva* při příležitosti významných výročí komunistické ideologie chci ukázat jeden ze způsobů, kterým se krajský deník začal odlišovat od oficiálního standardu.

5.1 Základní obsahová koncepce

Základní rozvržení *Rovnosti* se ve sledovaném období neměnilo. Rozvržení jednotlivých rubrik na stránkách *Rovnosti* je v uvedeném období víceméně shodné. Na titulní straně se ve spodní části, s výjimkou mimořádných čísel, pravidelně objevuje úvodník *Rovnosti* se zářezkou *Myšlenky k dnešku*. Počet fotografií na titulní straně kolísá, bývají 1 – 3.

Strana dvě je pravidelně věnována zprávám ze zahraničí. V rámečku v horní části strany ji doplňuje vlastní reportáž. Tyto reportáže píše jednak redaktoři *Rovnosti*, ale rovněž spolupracovníci mimo redakci. Tematika je široká, od reportáží z jednotlivých výrobních podniků, brněnské dopravy nebo kulturního života až po příspěvky ze zahraničí.¹²⁶ V *Rovnosti* byla uveřejňována řada zahraničních materiálů, a to i z nesocialistických zemí. Stávala se kvůli tomu často terčem kritiky KV KSČ.¹²⁷

Obsah dalších stránek závisí na tom, kolikastránkové vydání *Rovnost* vyrábí a nejvíc se ve sledovaném období proměňoval. Při šestistránkové variantě obvykle stranu tři vyplňují krajské a hospodářské informace, krátké zprávy o dění v Brně apod. Dále následovala kultura, inzertní část *Malý oznamovatel*. Jako poslední byla sportovní stránka.

Základní posláním *Rovnosti*, jakožto deníku Jihomoravského KV KSČ, bylo podporovat politiku tohoto KV KSČ, získávat pro ni občany a předkládat výklad událostí v souladu se zájmem KSČ. Krajský deník, jímž *Rovnost* je, se má soustředit na tato témata především z hlediska regionu, a protože tomu tak vždy není, je to *Rovnosti* vyčítáno.¹²⁸

K úkolům stranického deníku KV KSČ patří poskytování prostoru významným událostem v životě KSČ. Je to zejména krajský sjezd, ale i zpravodajství z okresních sjezdů, jednání krajského výboru strany apod. *Rovnost* tento úkol ve sledovaném období

¹²⁶ Každodenní reportáž je oceňována i vzhledem k tomu, že ostatní krajské deníky ji nemají. (MZA v Brně, fond KSČ – Jihomoravský krajský výbor, Brno (G593). Protokoly z 18. schůze předsednictva KV KSČ v Brně ze dne 26. 1. 1967. Hodnocení *Rovnosti* v uplynulém období a základní rysy koncepce listu v roce 1967. Kart. 100, Inv. č. 52, Arch j. 532, č listu 46.

¹²⁷ Hodnotící zpráva krajského výboru KSČ za rok 1966 konstatuje, že z nesocialistických zemí se zájmová sféra zaměřila nejvíce na Rakousko, Vietnam a NSR. *Rovnost* má tuto politiku přehodnotit a více využívat například své družby s Voroněží. (MZA v Brně, fond KSČ – Jihomoravský krajský výbor, Brno (G593). Protokoly z 18. schůze předsednictva KV KSČ v Brně ze dne 26. 1. 1967. Hodnocení *Rovnosti* v uplynulém období a základní rysy koncepce listu v roce 1967. Kart. 100, Inv. č. 52, Arch j. 532, č listu 35.

plní. Jako deník KV KSČ má poskytovat prostor významným krajským funkcionářům strany, otiskovat jejich projevy a zásadní materiály.

Ve sledovaném období se *Rovnost* snaží dlouhé a nezáživné projevy vedoucích představitelů strany a různá stranická usnesení ze svých stránek vytěšňovat. Děje se tak například prostřednictvím stále častějších odkazů na ústřední tisk. Od roku 1967 je patrná snaha o netradiční zpracování stranických a politických záležitostí i snaha představit vysoké stranické funkcionáře v „lidštější“ podobě, např. formou rozhovoru, který víc akcentuje naléhavost a bezprostřednost:

*Včera v dopoledních hodinách telefonovala redakce do Paříže. Srozumitelnost byla velmi dobrá, dokonce o málo lepší než mezi Brnem a Jihlavou ... Tím se ovšem vůbec nenaráží na témata hokejová, ale čistě spojovací techniky. Pařížský telefon držel ruce vedoucí tajemník jihomoravského KV KSČ a člen ÚV soudruh Josef Špaček....*¹²⁹ (Telefonát Rovnosti do Francie, *Rovnost*, ročník 82, číslo 8, vyšlo 8. ledna 1967, s 1)

Rovnost se stále více odklání od politické agitace směrem k běžnému životu socialistické společnosti a zálibám lidí. Vyjádřením tohoto posunu je postupné zavádění rubrik *Rybářova sobota*, *Rádce zahrádkářů*, *Filatelistické okénko* a *Domácí kutil*, které se v *Rovnosti* objevují v roce 1966.

Komunistický režim naráží v 60. letech stále více na problémy způsobené rozsáhlým zaměřením na těžký průmysl v padesátých letech. Kritika necitlivého přístupu k životnímu prostředí se ve větší míře objevuje i na stránkách stranického tisku (Müllerová 2007). Tématice životního prostředí a kritice neekologického chování některých podniků se věnuje i *Rovnost*, která upozorňuje na stav vody, a zejména na problémy s brněnskou teplárnou¹³⁰.

Otázka zásobování, kvality výrobků a jejich dostupnosti je tématem, kterým se stranická ideologie v 60. letech musela věnovat. Byla to jedna z povolených oblastí kritiky. *Rovnost* byla v tomto směru mimořádně aktivní.¹³¹

¹²⁸ MZA v Brně, fond KSČ – Jihomoravský krajský výbor, Brno (G593). Protokoly z 18. schůze předsednictva KV KSČ v Brně ze dne 26. 1. 1967. Hodnocení *Rovnosti* v uplynulém období a základní rysy koncepce listu v roce 1967. Kart. 100, Inv. č. 52, Arch j. 532, č listu 33 - 54.

¹²⁹ Josef Špaček byl členem delegace ÚV KSČ na sjezdu Francouzské komunistické strany.

¹³⁰ *Prokouřený milion*, *Rovnost*, ročník 82, číslo 36, vyšlo 10. února 1967, s 1.

¹³¹ Srovnej např.: *Prodejny měly dietu*, *Rovnost*, ročník 82, číslo 169, vyšlo 24. 7. 1967, s 1.

Rovnost podporuje stranickou strukturu sdělovacích prostředků, když pravidelně upoutává na vybrané stranické časopisy.¹³²

Rovnost má poskytovat prostor stranické diskuzi. Na jejích stránkách se tak děje prostřednictvím pravidelné páteční rubriky *Zápisník stranického aktivu*.

Ve sledovaném období patří k nejsledovanějším oblastem hospodářství a zavádění nové soustavy ekonomického řízení. *Rovnost* věnuje této tematice odpovídající pozornost, soustřeďuje se zejména na kladné příklady jednotlivých podniků, kde byly reformy experimentálně zaváděny. Na stránkách *Rovnosti* lze najít rozhovory se vedoucími pracovníky těchto podniků.

Samotná komunistická strana si v 60. letech i v souvislosti s vývojem celé společnosti začíná uvědomovat, že sdělovací prostředky nemohou mít jen schematickou agitační roli. Oslabující zájem o politiku především u mladých lidí spolu s určitou krizí komunistické ideologie a hodnot vedl k poklesu zájmu o komunistický tisk a sdělovací prostředky. Strana definovala úkoly tisku na XIII. sjezdu KSČ, kde více akcentuje i informační roli sdělovacích prostředků. V druhé polovině 60. let stoupá zájem o „praktické informace“ pro čtenáře, více než na ideologii se klade důraz na praktický život v socialistické společnosti.

Při informování o postojích a rozhodnutích stranických orgánů, o průběhu důležitých jednání KV KSČ apod., týkajících se např. stranické politiky ve sdělovacích prostředcích, platí ovšem stále i v roce 1967, že stranická stanoviska zůstávají utajena, případně jsou zveřejňována z výrazným zpožděním.¹³³

5.1.1 Rovnost a rok 1966

Hlavní cíle pro rok 1966 vytyčil Bohumil Marčák za redakci *Rovnosti* už na konci roku 1965:

Chceme pro vás dělat přitažlivější noviny. Rozšiřujeme zpravodajství.... Proto se dnes v Rovnosti setkáváme v tak široké míře se jmény vynikajících osobností veřejného, vědeckého a kulturního života. A

¹³² *Rovnost* upozorňuje na první číslo a obsah nového ročníku *Života strany*. *Rovnost*, ročník 81, číslo 6, vyšlo 7. ledna 1966, s 3.; srovnej též: *Vyšly Politické aktuality*, *Rovnost*, ročník 81, číslo 5, vyšlo 6. ledna 1966, s 1.

¹³³ Tak se např. předsednictvo KV KSČ na zasedání 12. ledna 1967 zabývalo kriticky obsahem časopisu *Host do domu*. Zkrácený výstup tohoto hodnocení je v *Rovnosti* uveřejněn až 3. března. (Stanovisko předsednictva KV KSČ *Rovnost* ke kulturně politické a ideové linii časopisu *Host do domu*, ročník 82, číslo 54, vyšlo 3. března 1967, s 4).

to je cesta, kterou chceme prohlubovat dál. ... k stěžejním bodům našeho programu bude i v tomto roce patřit prohlubování pohotovosti. ... proto rozšiřujeme prostor pro zpravodajství z okresů a z Brna, proto přesunujeme část naší práce ještě na pozdější noční hodinu, aby čtenář Rovnosti měl v ještě širší míře každé ráno přehled uplynulého dne o všech událostech doma i za hranicemi a zejména v kraji a v Brně.

(Jaká bude Rovnost v příštím roce?, Rovnost, číslo 312, vyšlo 31. prosince 1965, s 1)

Tuto pohotovost se snaží *Rovnost* zajišťovat prostřednictvím praktických opatření. Patřilo k nim například zavedení večerních služeb v kulturní rubrice¹³⁴, která se začíná více zaměřovat na brněnské dění. Rozšíření nedělních čísel až na osm stran přináší větší prostor pro literaturu a nové rubriky typu *Chvilka nad šachovnicí*.

Vyjádřením snahy o větší pohotovost byla i rubrika *Sleduje vás fotoreportér Rovnosti*, přinášející fotografie občanů města, které reportér nepozorovaně vyfotil...

Velkou událostí roku 1966 byl XIII. sjezd strany. *Rovnost* věnuje pozornost jak sjezdu, tak zejména předsjezdovým přípravám v kraji.

Prvního května přichází *Rovnost* poprvé s graficky ztvárněnou první stranou. Autorem barevné kresby karafiátu je Eduard Milén a *Rovnost* se tímto způsobem odlišuje od ostatní produkce.

V roce 1966 se rovněž rozšiřuje zpravodajství *Rovnosti* o veletržním dění v Brně. Vedle tradičního zářijového Mezinárodního strojírenského veletrhu se na stránky deníku dostává i veletrh spotřebního zboží Brno 66.

Prostor pro diskuzi je uspořádán v nové podobě, v deníku se objevuje více anket a je rozšířena rubrika uveřejňující reakce čtenářů.

¹³⁴ MZA, fond KSČ – Jihomoravský krajský výbor, Brno (G593). Protokoly z 18. schůze předsednictva KV KSČ v Brně ze dne 26. 1. 1967. Hodnocení *Rovnosti* v uplynulém období a základní rysy koncepce listu v roce 1967. Kart. 100, Inv. č. 52, Arch j. 532, č listu 50.

5.1.2 Rovnost a rok 1967

Od začátku roku je možné sledovat, jak stoupá důraz na aktuálnost a větší informační pohotovost zpravodajství¹³⁵. Na stránkách *Rovnosti* se to projevuje například důslednějším zařazováním rubriky *Na poslední chvíli* na titulní straně. Na titulní straně se objevuje větší počet menších zpráv.

Je patrná snaha dostat do novin vše, co se v Brně odehrávalo mimořádného. Akce, jako jsou mezinárodní veletrhy, ale třeba i červencová mezinárodní motocyklová Velká cena, se sledují dopředu a jsou opakovaně připomínány.¹³⁶

Ve zpravodajství *Rovnosti* je stále častěji možno zaznamenat hru se čtenářem, redakce se nebojí do dvojsmyslů vtahovat i aktuální politická témata¹³⁷, což bylo dříve nemyslitelné. O tom, že prudérnost režimu postupně ustupovala, svědčí i založení pláže *Eva* na brněnské *Riviéře*, o které *Rovnost* pohotově informuje.¹³⁸

Rovnost se snažila oživovat titulní stranu informacemi ze světa módy už v polovině 60. let. Zprávy mají obvykle podobu informace o novém výrobku některého z československých textilních podniků (zpravidla brněnských nebo jihomoravských), bývají doplněny i fotografiemi¹³⁹. Snaha zařazovat příležitostně materiály věnující se módě vyústila v roce 1967 ke vzniku pravidelné rubriky. Od ročníku 82 (1967) tak pravidelně vychází vždy v páteční *Rovnosti* sloupek *Pátek s Veronikou*.¹⁴⁰

V *Rovnosti* je patrná snaha přiblížit aktuální dění v Brně a v kraji. Od začátku roku jsou krátké zprávy spojeny v rubrice *Malá kronika*, která se objevuje nejčastěji na druhé nebo třetí straně. *Rovnost* nově přebírá roli zrušených okresních novin. S tím je spojena kritika některých okresů, že je dění v jejich regionu věnována na stránkách *Rovnosti* malá pozornost. Na nutnost zlepšit zpravodajství z okresů opakovaně upozorňuje i KV KSČ. V důsledku ztráty okresních novin musí *Rovnost* posílit zemědělskou tematiku. Od roku 1967 je proto každý čtvrtek pravidelnou součástí listu jedna strana věnovaná zemědělství.

¹³⁵ Posun od tradičního opožděného zpravodajství z vnitropolitických událostí může dokumentovat např. článek „*Zatím neoficiálně*“ (*Rovnost*, ročník 82, číslo 5, vyšlo 5. ledna 1967, s 1), nastiňující přijatou dohodu ÚV, ještě před tím, než byla oficiálně prezentována.

¹³⁶ *Rovnost* upozorňuje na motocyklovou Velkou cenu týden dopředu. Upozorňuje přitom, že z akce chystá mimořádné zpravodajství. (*Za deset dnů na start*, *Rovnost*, ročník 82, číslo 168, vyšlo 23. července 1967, s 1.

¹³⁷ Viz například samostatně stojící fotografie na titulní straně s titulkem „Je doba experimentů“, který ovšem doplňovala textová i obrazová informace popisující jak personál školky vyrobil pro děti v zimě minikluziště. (*Je doba experimentů*, *Rovnost*, ročník 82, číslo 11, vyšlo 11. ledna 1967, s 1.

¹³⁸ *Pláž byla doslova přeplněna*, *Rovnost*, ročník 82, číslo 196, vyšlo 14. července, s 1.

¹³⁹ Srovnej např.: *Tesalex šlágrem Mosilany*, *Rovnost*, ročník 82, číslo 41, vyšlo 15. února 1967, s 1.

V roce 1967 došlo v Rovnosti ke změně hlavičky. Od 4. ledna přestává být *orgánem* KV KSČ a nadále je v hlavičce uváděno *Deník Jihomoravského KV KSČ*. Tato změna není v deníku nijak vysvětlena.¹⁴¹

5.2 Vybrané sondy do obsahu Rovnosti

Měnicí role, kterou začínají sdělovací prostředky v 2. polovině 60. let hrát, lze vysledovat nejlépe na okrajových rubrikách. Uvolnění přišlo nejdříve v kultuře, zatímco v dalších oblastech, jako je zahraniční zpravodajství, zůstává *Rovnost* zcela na oficiálních pozicích. Na druhou stranu, větší možnost cestovat a možnost využívat zahraničních zdrojů – ať už oficiálně povolených, nebo prostě trpěných – otevřela i pro *Rovnost* pole pro uplatnění nové tematické agendy.

5.2.1 Kulturní rubrika jako signalizátor společenských reforem

Kulturní rubrika měla v *Rovnosti* velkou tradici už od předválečného období. S nástupem Bohumila Marčáka, který sám byl vystudovaný literární vědec, se od první třetiny 60. let začíná tento prostor v *Rovnosti* opět profilovat.

Rovnost dala na svých stránkách prostor dosud opomíjeným literárním směrům. Věnuje se poetismu, dadaismu¹⁴² i surrealismu¹⁴³. V roce 1966 se v Brně konala velká výstava o Franzi Kafkovi. *Rovnost* o ní rozsáhle informuje. *Rovnost* v tomto směru možná nebyla průkopníkem, ale v 2. polovině 60. let ze stranických pozic podporovala svobodnější kulturní atmosféru.

Rozšíření prostoru pro literaturu na stránkách *Rovnosti* vedlo ke zvyšujícímu se počtu stran, zejména ve víkendových vydáních. Prostor mají především autoři spjatí s krajem: Oldřich Mikulášek, Jan Skácel, Jaroslav Tomeček, Jiří Mahen a další. Přibývá i zahraničních textů.

V roce 1966 a zejména v roce 1967 se *Rovnost* výrazně vylepšila, neboť propracovala zpravodajství z kulturního dění v Brně. V *Rovnosti* se objevují pravidelně recenze filmových a divadelních představení, v rubrice *Služba čtenářům* je přehled kulturního dění v Brně i kraji.

¹⁴⁰ Poprvé v *Rovnosti* 6. ledna 1967. (*O módě*, *Rovnost*, ročník 82, číslo 6, vyšlo 6. ledna 1967, s 5).

¹⁴¹ Viz *Rovnost*, ročník 82, číslo 4, vyšlo 4. ledna 1967, s 1.

¹⁴² *Dada proměněné v a F*, *Rovnost*, ročník 82, číslo 140, vyšlo 11. června 1967, s 5.

Od léta 1967 *Rovnost* zavádí srpen jako měsíc letního čtení.¹⁴⁴ Je to spojeno s větším počtem literárních příloh, ale také snahou odlehčit zpravodajství. Součástí snah o přitáhnutí čtenářů je akce, kdy v některých vydáních *Rovnosti* vycházejí vstupenky na film Kleopatru.¹⁴⁵ Tato „marketingová“ akce měla úspěch a *Rovnost* ji později opakuje.

V roce 1967 už *Rovnost* v několika případech podpořila kulturu ve sporech s mocí na svých stránkách. *Rovnost* tak přinesla rozhovor s televizním autorem Jindřichem Fairaizlem, který v něm obhajuje svůj pořad *Malované děti*, dosti kritizovaný ve stranických kruzích.¹⁴⁶

V minulosti neobvyklým bylo například i zveřejnění kritického stranického hodnocení týkajícího se *Hosta do domu*.¹⁴⁷ Stalo se tak sice téměř dva měsíce po události, ale přesto šlo z hlediska prolamování způsobů informační politiky strany v kraji o zřetelný posun.

5.2.2 *Rovnost* jako svědek rozmáhajícího se cestovního ruchu

Rozšířená možnost cestovat, a to i do kapitalistických zemí, byla jedním z jevů, který provázel postupné uvolňování poměrů v Československu zejména v 2. polovině 60. let. Možnost srovnávat oba systémy přispívala k oslabování ideologické pozice socialistického režimu, který v mnohém zaostával.¹⁴⁸ Svědectví na stránkách *Rovnosti* může sloužit jako doklad zajímavého sociálního fenoménu.

Rovnost věnovala mimořádnou pozornost především sousednímu Rakousku. Tak například upozorňuje na rozmáhající se silvestrovské cestování z Vídně do ČSSR.¹⁴⁹ Do Vídně se jezdilo i z ČSSR, především za krajany. Na Silvestra 1967 tu českým krajanům hrála Jiřina Bohdalová a Lubomír Lipský.¹⁵⁰

Rovnost věnuje pozornost česko-rakouským vztahům, které se ve 2. polovině 60. let rozvíjejí i na úrovni krajů.

¹⁴³ *Od poetismu k surrealismu*, *Rovnost*, ročník 82, číslo 148, vyšlo 20. června, s 3.

¹⁴⁴ Akce je vyhlášena 30. července 1967. *Rovnost*, ročník 82, číslo 182, vyšlo 30. července 1967, s 1.

¹⁴⁵ *Rovnost*, ročník 82, číslo 184, vyšlo 2. srpna 1967, s 1.

¹⁴⁶ *O televizní publicistice*, *Rovnost*, ročník 82, číslo 145, vyšlo 15. června 1967, s 5.

¹⁴⁷ *Stanoviško předsednictva KV KSČ ke kulturně politické a ideové linii časopisu Host do domu*, *Rovnost*, ročník 82, číslo 54, vyšlo 3. března 1967, s 4.

¹⁴⁸ Podrobná reportáž o životě v Rakousku včetně informací o mzdách, cenách bydlení, nájmu a dalších podrobnostech vyšla v *Rovnosti* např. 9. května 1965: *Strípky z Vídně*, *Rovnost*, ročník 80, číslo 111, vyšlo 9. května, s 2.

¹⁴⁹ *A ted' zase do díla*, *Rovnost*, 1966, ročník 81, číslo 2, vyšlo 2. ledna 1966, s.1.

¹⁵⁰ *Silvestr ve Vídni*, *Rovnost*, 1967, ročník 82, číslo 2, vyšlo 2. ledna 1967, s.2.

*Na lince Brno – Vídeň jezdí autobusy Rakouské spolkové pošty, do Vídně zase autobusy ČSAD. Partnerství rakouských i našich dopraváků se už změnilo v přátelství, potvrzené vzájemnými návštěvami.*¹⁵¹

Zaměření na Rakousko se odráželo i v zavedené nepravidelné rubrice *Jednou týdně zajímavost z Vídně*. Poprvé se objevuje v roce 1965 a pokračuje i v dalších ročnících. Žádná jiná země podobný „luxus“ vlastní rubriky ve sledovaném období neměla.

Rozvíjející se kulturní vztahy podpořil *Týden českého filmu*, který se koná ve Vídni.¹⁵² V březnu 1966 se v Rakousku odehrávalo hokejové mistrovství světa. *Rovnost* informovala o zájezdech Čedoku.

5.2.3 Zahraniční zpravodajství na stránkách Rovnosti

Zahraniční zpravodajství bylo jednou z oblastí, kterou se *Rovnost* snažila rozvíjet. V době, kdy se částečně zlepšuje možnost využití zahraničních zdrojů, uveřejňuje na svých stránkách materiály od zpravodajů z Francie, Itálie i Rakouska.

Rovnosti se vyčítalo malé zastoupení zpravodajství ze zemí socialistického bloku.

Sovětský tisk oficiálně fungoval jako vzor, ale přetiskování oficiálních materiálů v *Rovnosti* se dělo jen výjimečně.¹⁵³

Největší část tematické agendy zahraničního zpravodajství tvoří materiály související se zahraniční politikou KSČ, případně SSSR. Ve sledovaném období byl tisk mobilizován především proti válce ve Vietnamu a „americkému agresorovi“. *Rovnost* v tomto směru zcela zachovává oficiální rétoriku.¹⁵⁴

Za určitý pokus o jiný úhel pohledu (alespoň z hlediska rétoriky) lze považovat přetištěné materiály francouzského *L'Humanité*.¹⁵⁵

Podobně je tomu i během Šestidenní války mezi Izraelem a arabskými zeměmi v červnu 1967. Státy východního bloku označily Izrael za agresora, a ačkoli v československé společnosti nebylo přijetí tohoto postoje zcela jednotné, *Rovnost*

¹⁵¹ *Malá kronika*, *Rovnost*, 1967, ročník 82, číslo 5, vyšlo 5. ledna 1967, s 3.

¹⁵² Vídeň a naše filmy, *Rovnost*, ročník 81, číslo 55, vyšlo 3. března 1966, s 5.

¹⁵³ *Z úvodníku moskevské Pravdy: O stranickosti tvůrčí práce*, *Rovnost*, ročník 80, číslo 217, vyšlo 10. 9. 1965, s 5.

¹⁵⁴ Odsouzení Vietnamské agrese – dopisy ze závodů (39, 14. 2. /1).

¹⁵⁵ *Rovnost*, ročník 82, číslo 41, vyšlo 15. února 1967, s 4.

vystupuje v duchu prohlášení komunistického vedení a do svého zpravodajství přebírá materiály ČTK.¹⁵⁶ A v duchu československé politiky podporuje sovětskou politiku.¹⁵⁷

Stejně jako v případě Vietnamu je i zde využito zahraničních materiálů. Prostřednictvím citací vybraných západních listů (vesměs levicových) je konflikt podán alespoň v základních souvislostech.¹⁵⁸

5.2.4 Brněnské veletrhy a zrod *Večerníku Rovnosti*

Pozornost, kterou *Rovnost* věnovala Mezinárodnímu strojírenskému veletrhu v Brně i dalším veletrhům v průběhu sledovaného období výrazně stoupala. Souviselo to i s jejich vzrůstající rolí, která byla dána snahou Československa oživit především svůj zahraniční obchod.

Zatímco v roce 1965 je jeho vyjádřením především *Večerní Rovnost*, vydávaná během čtrnácti dní veletrhu, v roce 1967 se zpravodajství o veletrhu promítá v novinách od začátku roku. *Rovnost* průběžně referuje o přípravách pořadatelů i jednotlivých podniků¹⁵⁹.

V roce 1967 zaměřuje *Rovnost* pozornost i na další událost na brněnském Výstavišti, Veletrh spotřebního zboží Brno 67. Tato výstava se těšila velké pozornosti. Pro československé občany byla zajímavá tím, že zde bylo možné v omezené míře získat jinak nedostupné zboží.

Brněnské kontraktační a prodejní výstavy spotřebního zboží mají krátkou tradici. Přesto však třetí ročník znovu potvrzuje jejich potřebnost a dokládá, že našly své místo v našem hospodářském životě, že jsou přijímány se stále širším zájmem veřejnosti. (Výstaviště dokořán, Rovnost, ročník 82, číslo 121, vyšlo 21. května 1967, s 1)

V souvislosti s rozmachem veletrhů se zlepšuje i způsob jejich propagace. V roce 1967 vydává krajský výbor Svazu čs. novinářů zábavný magazín *EX* – více jak 200 stránek k veletrhu Brno 1967. Na magazínu se podílejí brněnští novináři.

¹⁵⁶ Prohlášení představitelů socialistických zemí: Podpora arabským národům. *Rovnost*, ročník 82, číslo 139, vyšlo 10. června 1967, s 1 a 2.

¹⁵⁷ Podpora sovětského návrhu, *Rovnost*, ročník 82, číslo 143, vyšlo 14. 6. 1967, s 2.

¹⁵⁸ Zhořklé jablko sváru, *Rovnost*, ročník 82, číslo 143, vyšlo 14. 6. 1967, s 2.

¹⁵⁹ Viz např.: *Letos na výstavišti*, *Rovnost*, ročník 82, vyšlo 5. ledna 1967, s. 1.; *Veletržní trumfy*, *Rovnost*, ročník 82, číslo 70, vyšlo 3. dubna 1967, s 1.

Od stále se zlepšujícího veletržního zpravodajství byl už jen krok k založení samostatného večerníku. Jeho vznik do značné míry odrážel situaci ve sdělovacích prostředcích v 2. polovině 60. let. Vznikl z potřeby rychle informovat, přinášet informace obratem, reagovat – což byly požadavky úzce spjaté s akcemi typu mezinárodních veletrhů v Brně. Klasický deník v tomto nestačil, a nový titul (příloha) přinášela možnost, jak se obsahově odlišit.

5.2.5 IV. sjezd Svazu čs. spisovatelů na stránkách Rovnosti

Rok 1967 byl rokem zostřujících se sporů a prvních otevřených konfliktů s mocí. Vybrané události jsou v odborné literatuře v souvislosti s Pražským jarem obvykle představovány jako signalizátory sílícího všeobecného odporu. Charakterizuje je to, že se sice udály, v zasvěcených kruzích se o nich diskutovalo, ale veřejná diskuze byla minimální.

IV. sjezd Svazu československých spisovatelů v roce 1967 (27. – 29. června 1967) se stal významnou společenskou událostí. Výrazně překročil hranice pouhého setkání stavovské organizace. Události, které se na kulturní frontě v průběhu 60. let hromadí, vyvrcholily na tomto sjezdu v otevřené vystoupení významné skupiny osob proti oficiální linii vedení státu, politice a programu KSČ. Sjezd byl v tomto směru prvním významným otřesem, který v mnohém předznamenal pozdější dění během tzv. Pražského jara 1968. Způsob, jakým o tomto konfliktu referovaly sdělovací prostředky (či spíše jejich mlčení), do značné míry vypovídá o pozici, v níž se v polovině roku 1967 nacházely.

Vztah mezi spisovatelem a mocí vyhrotila i významná mezinárodní událost – tzv. Šestidenní válka mezi Izraelem a arabskými zeměmi na Středním východě v červnu 1967. Socialistický blok se exponoval na straně arabských zemí, Izrael byl v československém tisku označován za agresora a celkově ostouzen. 20. června zaslali spisovatelé Arnošt Lustig, Luděk Pachman a Jan Procházka ÚV KSČ dopis¹⁶⁰, v němž vyjádřili jednoznačný nesouhlas s tímto postojem. Podobný postoj zastávali i někteří další spisovatelé.

¹⁶⁰ Dopis řešila porada spisovatelů-komunistů. Vedoucí ideologického oddělení ÚV KSČ Jiří Hendrych označil počín trojice spisovatelů za důsledek neinformovanosti. Rozhovor *Spisovatelé o Středním východě* pro Literární noviny 23.6. cenzura zabavila. (Kaplan 1997: 73)

Sjezd, jakožto akce, která měla v komunistickém režimu svoji zaběhlou podobu, byl pečlivě připravován a organizován, avšak zcela se vymkl režii komunistických funkcionářů¹⁶¹. K vyhocení situace přispěla kritická vystoupení¹⁶² některých spisovatelů¹⁶³ a také manifestační přečtení tzv. Solženicynova dopisu.¹⁶⁴

Sjezdovou „vzporu“ nenechala strana bez odezvy. Na základě závěrů Ústřední kontrolní a revizní komise (1. 9. 1967) se rozhodlo předsednictvo ÚV KSČ vyloučit z komunistické strany nejodbojnější spisovatele sjezdu – L. Vaculíka, A. J. Liehma a I. Klímu. J. Procházku zbavilo členství v ústředním výboru, M. Kundera a Pavel Kohout dostali stranickou důtku s výstrahou (Pecka – Belda – Hoppe 1998: 325).

Z hlediska dobového kontextu je třeba zdůraznit, že šlo o konflikt do značné míry „zákulisní“. Projevily se tu všechny rysy informačního monopolu a cenzurních prostředků, které vedení komunistické strany drželo v polovině roku 1967 ještě pevně v rukou. Veřejnost byla sdělovacími prostředky informována pouze kuse a ve zpravodajství a materiálech o sjezdu byly vyzdviženy oficiálně přijatelné vystoupení a materiály.

Odraz událostí na IV. sjezdu Svazu čs. spisovatelů byl proto v tisku minimální. Bylo tomu tak i v *Rovnosti*. Informaci o přípravách na IV, sjezd Svazu čs. spisovatelů přináší *Rovnost* poprvé 10. června 1967. Krátký text pouze anotuje událost a informuje, že se uskutečnil veřejný stranický aktiv brněnské odbočky Svazu československých spisovatelů jako součást příprav na sjezd.¹⁶⁵

¹⁶¹ V úvodním dni po uvítacím proslovu Viléma Zábrany vystoupil s prvním a z hlediska oficiálního ne zcela přijatelným příspěvkem Milan Kundera. Jeho požadavek na otevřený střet názorů a svobodu slova rozvinuli Pavel Kohout (žádal zrušení cenzury a novelizaci tiskového zákona) a další spisovatelé. Vrcholem se ale stalo až vystoupení Alexandra Klimenta a jeho zmínka o tzv. Solženicynově dopise, který ruský spisovatel adresoval květnovému sjezdu sovětských spisovatelů. Pavel Kohout vystoupil z pléna s tím, že má český překlad dopisu u sebe a že ho přečte. Předsedající Karel Ptáčník dal o návrhu hlasovat. Plénum, v němž mnozí podle Jiřího Hendrycha ani nevěděli, o čem jde, vyslovilo jednoznačně souhlas. Po přečtení dopisu opustil nejvyšší přítomný zástupce komunistické strany, tajemník ÚV KSČ Jiří Hendrych, s výhrůžnými poznámkami sjezdové jednání. Následovala ho většina dalších představitelů delegace ÚV KSČ. (Pecka – Belda – Hoppe 1998: 392 – 394)

¹⁶² Ludvík Vaculík mj. požaduje, aby spolu občané mohli mluvit jako rovný s rovnými. Svůj projev zakončuje zpochybněním samotného socialismu – „*kdyby sem přišli a nám všem položili jednu otázku – zda ten sen je uskutečnitelný, museli by pokládat za projev naší dobré vůle a zároveň nejvyšší občanské loajality, kdyby odpověď byla: nevíím.*“ (Pecka – Belda – Hoppe 1998: 309)

¹⁶³ Šlo zejména o vystoupení Milana Kundery, Pavla Kohouta, A. J. Liehma, Ivana Klímy, Ludvíka Vaculíka (členové KSČ), V. Havla (nestraníka), která vyvolala ve vedení strany mohutný odpor (Pecka – Belda – Hoppe 1998: 309).

¹⁶⁴ Solženicynův dopis byl určen Sjezdu spisovatelů SSSR (22. – 27. května 1967). Nebyl ale oficiálně publikován a nebyl ani čten na sjezdu. V dopise protestuje Solženicyn proti cenzurním zásahům a proti znemožňování vlastní spisovatelské tvorby.

¹⁶⁵ *Rovnost*, ročník 82, číslo 139, vyšlo 10. června 1967, s 1.

V průběhu sjezdu informuje *Rovnost* o prvním dnu sjezdu prostřednictvím převzaté zprávy ČTK s tím, že úvodní projev vedoucího stranické delegace Jiřího Hendrycha přináší *Rudé právo*.¹⁶⁶

Následující den, kdy došlo k vyhocení, už následuje vlastní zpráva¹⁶⁷, podepsaná zkratkou *em*. Tato zkratka patřila Bohumilu Marčákovi. Zpráva s titulkem *Nesouhlas s částí diskuse* mj. konstatuje, že v diskusi vystoupil Jan Skácel. Dále říká, že Miroslav Válek přečetl sjezdu dopis několika spisovatelů (Mináč, Matuška, Glazarová, Lustig, Drda a jiní), kteří vyslovili nesouhlas s částí diskuze.

Dopis poukazuje na to, že ne ve všech případech se probírají otázky, k jejichž projednání byl sjezd svolán, na žádoucí úrovni a že způsob, jak jsou některé otázky v diskusních příspěvcích nastolovány, má politikářský aspekt. (Nesouhlas s částí diskuse, Rovnost, ročník 82, číslo 155, vyšlo 29. 6. 1967, s 1)

O den později *Rovnost* završuje informování o sjezdu zprávou o přijatých usneseních.

V úvodu včerejšího zasedání přednesl vedoucí delegace ÚV KSČ Jiří Hendrych prohlášení, v němž jménem delegace zaujal stanovisko k některým sjezdovým vystoupením. Byl zvolen nový výbor, schválen dopis ústřednímu výboru.

(Spisovatelé mají po sjezdu, Rovnost, ročník 82, číslo 156, vyšlo 30. 6. 1967, s 1 a 5)

5.3. Mimořádná čísla Rovnosti při příležitosti významných výročí

Komunistický režim udržoval a propagoval svoji ideologii celou řadou prostředků. Veřejné manifestace, oslavy výročí minulosti, přehlídky, oslavy životních jubileí významných osob spjatých s historií nebo současností komunistického boje a hnutí, byly jedním z nich. Do jisté míry jsou takové akty oporou každého státu a vlády, míra a forma, jakou jim přikládal komunistický režim, je ovšem výjimečná (Krakovský

¹⁶⁶ *Sněmovní spisovatelské obce*, Rovnost, ročník 82, číslo 154, vyšlo 28. června 1967, s 1.

2006). Měly celou řadou úkolů a funkcí – byly formou manifestace sounáležitosti lidu s oficiálním režimem a jeho hodnotami (oslava 1. máje jako svátku práce), poděkováním zasloužilým „bojovníkům“, předvedením úrovně socialistického Československa (viz např. Spartakiády, vojenské přehlídky při příležitosti výročí osvobození republiky). (Macura 1992)

Jako součást a opora oficiální propagandy byly pečlivě připravovány často dlouho dopředu, stranické vedení jejich zajištění a provedení věnovalo velkou pozornost.¹⁶⁸

Fungovaly přitom na celostátní, ale i regionální a místní úrovni, nezdědka se významná kulatá výročí v oficiální řeči režimu stávala hlavním mottem pro určité období (např. rok 1965 je označován jako rok dvacátého výročí osvobození republiky, rok 1967 jako rok padesátého výročí VŘSR), tato označení se opakovala v oficiálních projevech, objevovala se v dokumentech, a to často relativně dlouho před vlastní událostí.¹⁶⁹ Význam, který režim těmto „událostem“ přikládal se pochopitelně promítl i do pozornosti, kterou mu musely věnovat oficiální média.

Vedle pravidelných velkých výročí, mezi něž lze počítat zejména 25. únor jako datum definitivního uchopení moci komunisty v Československu, 1. květen jako svátek práce, 9. květen jako datum osvobození republiky Sovětskou armádou, 7. listopad jako výročí Velké říjnové socialistické revoluce (VŘSR), existovala v oficiální ideologii celá řada „menších“ výročí a významných dnů upevňujících např. vztahy s bratrskými zeměmi (den Polské lidové republiky, den Maďarské lidové republiky ale i den Vietnamské republiky a další) nebo s určitými profesemi (Den železničářů, Den horníků apod.), patřil sem i obzvláště zdůrazňovaný Mezinárodní den žen. Soustava těchto výročí a dnů tvořila síť, která se pravidelně odrážela v obsahu sdělovacích prostředků¹⁷⁰ (Macura 1992).

Oslavy velkých výročí byly pečlivě dopředu plánovány a i těmto přípravám byla ve stranickém tisku věnována pozornost. Oslavy byly rovněž už v průběhu roku

¹⁶⁷ *Nesouhlas s částí diskuse*, Rovnost, ročník 82, číslo 155, vyšlo 29. června 1967, s 1.

¹⁶⁸ V Jihomoravském kraji uděluje základní směrnice Rovnosti KV KSČ. Viz MZA, fond KSČ – Jihomoravský krajský výbor, Brno (G593). Protokoly z 18. schůze předsednictva KV KSČ v Brně ze dne 26. 1. 1967. Hodnocení Rovnosti v uplynulém období a základní rysy koncepce listu v roce 1967. Kart. 100, Inv. č. 52, Arch j. 532, č listu 33 – 52.

¹⁶⁹ Tamtéž. Srovnej viz např. projev krajského vedoucího tajemníka Martina Vaculíka *Do jubilejního roku republiky* (Rovnost, ročník 80, číslo 1, vyšlo 1. ledna 1965, s 1).

¹⁷⁰ Srovnej např. *Den československého raketového vojska*, Rovnost, ročník 82, číslo 13, vyšlo 15. ledna 1967, s 1 a další.

doprovázeny různými provoláními a závazky, o nichž tisk referoval.¹⁷¹ Průběhu a zajištění oslav byl přikládán velký význam i v SSSR. Důležité texty projevů musely být předkládány předem. Nedostatky a pochybení byly sovětskou stranou československým představitelům vytýkány.¹⁷²

Zobrazení a forma, jimiž byly tyto události ve stranickém tisku pojímány, měly často tradiční schéma. Text ve formě zdravice, pozdrav delegace komunistických funkcionářů, výňatek z projevu vedoucího funkcionáře. Obrazový doprovod tvořila fotografie nebo grafika či výtvarné ztvárnění v duchu socialistického realismu. Pounorový tisk se legitimuje svým metajazykem, jehož základními znaky jsou fráze a ustálená rčení (Gabrielová – Marčák 1999: 159).

Stejně jako vedoucí a odpovědní představitelé režimu (zejména zástupci stranické ideologie) věnovaly přípravě „výročních“ čísel výjimečnou pozornost i redakce stranického tisku. *Rovnost* pod vedením šéfredaktora Bohumila Marčáka se snaží od roku 1966 tradiční schéma socialistického realismu narušovat. Opřela se přitom o tradici dělnických *Májových listů*. Ty byly vydávány při příležitosti dělnických prvních májů ve Vídni i českých zemích už na konci 19. století.¹⁷³

5.3.1 Eduard Milén a typografická podoba *Rovnosti*

Eduard Milén (18. 3. 1891 – 19. 5. 1976), vlastním jménem Eduard Müller, byl významným československým malířem a grafikem, jehož tvorba a typografické zásady se výrazně podílely na podobě řady periodik, především předválečných *Lidových novin*¹⁷⁴. V 60. letech začal spolupracovat s *Rovností*, a právě jeho ruka dala podobu mimořádným stranám *Rovnosti* v mnou sledovaném období let 1966 – 1968.

¹⁷¹ *Rovnost* např. informovala o závazku První brněnské strojírny k oslavě 50. výročí VŘSR (*Probuzená iniciativa*, *Rovnost*, ročník 82, číslo 66, vyšlo 29. března 1967, s 1) nebo o O štafetě míru a přátelství, která při téže příležitosti projížděla Moravou. (*Štafeta jarem Moravy*, *Rovnost*, ročník 82, číslo 118, vyšlo 18. května 1967, s 1)

¹⁷² Tak např. v únoru 1968 při příležitosti 20. výročí vítězství komunismu v ČSSR první tajemník KS SSSR Leonid Brežněv vytýkal Alexandru Dubčekovi, že v projevu jsou *kontrarevoluční žvásty* (Pauer 2004: 35).

¹⁷³ *Májové listy*, *Rovnost*, ročník 81, číslo 104, vyšlo 1. května 1966, s 3.

¹⁷⁴ Milénova grafika se v průběhu let objevuje rovněž jako obrazový doprovod v brněnských časopisech *Salon*, *Bibliofil*, *Host do domu*, stejně jako v ilustracích pro děti, kterými zdobil časopisy *Brouček*, *Mateřídouška*, *Vlaštovička*. (Gabrielová – Marčák 2002: 51 a 115)

Eduard Milén se k novinám dostal v roce 1916, kdy začíná spolupracovat s *Lidovými novinami*.¹⁷⁵ Napevno se stal členem redakce v roce 1921. Náplní jeho práce přitom nebyly jen samotné kresby, dohlížel na celou typografickou úpravu listu, volbu písma, uspořádání jednotlivých stran, úpravy textu, sazby a další (Pernes 1993: 77-79).

Milén přeměnil *Lidové noviny* na kultivovaný, typograficky přehledný list. Jako výtvarný redaktor vtiskl *Lidovým novinám* vzácně čistou grafickou podobu konkurující nejlepším zahraničním listům (Gabrielová – Marčák 2003: 120).

Vedle působení v *Lidových novinách* (po válce *Svobodných novinách*) vyučoval i na typografické škole, byl hlavním spolupracovníkem časopisu *Grafický obzor*, od roku 1946 docentem umělecké výchovy a tvorby na PedF UJEP v Brně, od roku 1948 profesorem umělecké výchovy a tvorby tamtéž (Slovník českých a slovenských výtvarných umělců 2002: 307).

Vedle tvorby pro noviny vytvořil i nespočet knižních obálek především pro nakladatelství Borový. Rovněž dlouhodobě spolupracoval s brněnskou Polygrafií, věnoval se tvorbě plakátů. Jeho kresby byly *lyricky účinné, kresebně svižné* (Gabrielová – Marčák 2002: 115), častou tematikou bylo Brno.

S *Rovností* začíná Eduard Milén spolupracovat v polovině 60. let. Za jeho příchodem do listu stál Bohumil Marčák. Prvním výrazným Milénovým grafickým počinem bylo zpracování první strany při příležitosti výročí 1. máje v roce 1966¹⁷⁶. V dalším období se stal pravidelným tvůrcem mimořádných stran¹⁷⁷, a výrazně tak odlišil list od ostatních deníků té doby. Bohumil Marčák na Milénovo působení vzpomíná takto:

Získal jsem Miléna na typografickou úpravu. Proč tenkrát? Tenkrát se nosilo jedno, když deník tak jednota, když... spisovatel tak psací stroj a když chtěli být umělci tak prdýlka modelky... My jsme byli tvrdě proti patosu... Byla to volná spolupráce. On si prostě vybíral, co chce dělat. Já sám jsem mu řekl: „Pane Milén, Rovnost je vám k dispozici, vyberte si jaké téma, co chcete.“ On si skutečně vybíral a velice nám pomohl v jedné věci, že jsme

¹⁷⁵ Pro *Lidové noviny* ho objevil Arnošt Heinrich, když Milén v Brně vykonával vojenskou službu (Pernes 1993: 75).

¹⁷⁶ *Rovnost*, ročník 81, číslo 104, vyšlo 1. května 1966, s 1 a 3.

¹⁷⁷ Eduard Milén vytvořil jako první věc stranu k 1. máji 1966. Květnové číslo k výročí osvobození republiky sovětskou armádou téhož roku je vyzdobeno Milénovou grafikou celé. Milanova grafika provází prvomájová vydání *Rovnosti* i v roce 1967 a 1968. V roce 1968 vyzdobil titulní stranu při příležitosti oslav založení republiky 28. října (Příloha 7 a 8).

slavnostní čísla, třeba k prvnímu máji nebo k různým oslavám, státním svátkům a tak mohli udělat s Milénem a nepustili jsme si na stránky Rovnosti takové ty zaťaté pěsti a fráze... Jak se tomu říká třímasmus, poněvadž vždycky někdo něco nadiktoval, co třímat - buďto dítě nebo prapor, zvláště platil rudej... (Rozhovor autora s Bohumilem Marčákem, Brno, 9.1. 2006)

Využití Miléna pro ztvárnění mimořádných čísel nebylo objevem *Rovnosti*. Tímto způsobem zpracovával mimořádná vydání už v předválečných *Lidových novinách* (Švrček 1959: 8). Milénem zpracované strany vyvolaly velkou reakci u čtenářů, proto např. redakce v květnu 1967 po prvomájovém čísle s holubicemi na titulní straně zařazuje rozhovor s Milénem¹⁷⁸ jako reakci na tento zájem.

Grafická a obrazová podoba *Rovnosti* ve sledovaném období nebyla jen záležitostí Eduarda Miléna. Na stránkách *Rovnosti* se objevovala pravidelně díla a příspěvky celé řady výtvarníků nebo fotografů. Za zmínku stojí například Vilém Reichmann, Karel Brunner, Miloš Spurný, Ladislav Novák, Jan Janča¹⁷⁹ nebo Věra Fridrichová.

Šedesátá léta přináší obnovený rozmach karikatury¹⁸⁰, a to i v brněnských časopisech – zejména jde o *Hosta do domu*. Postupně se uvolňující atmosféra těchto let je podmínkou její „nové vlny“, ve svobodomyšlnosti adekvátní uměleckému směřování filmu, hudby a divadla (Gabrielová – Marčák 2003: 30). Propojením s brněnskými výtvarníky a umělci se částečně přenáší tento jev i na stránky *Rovnosti*. Útočnost této karikatury spočívá v odvážném odmítání dosud protěžovaných dogmatických frází. Navíc od roku 1967 se role karikatury ještě více proměňuje a osvobozuje, kreslíři se proměňují na zapálené podporovatele tendencí osvobozujících kulturu (Gabrielová – Marčák 2003: 32).

V ročníku 80 (1965) tak lze například nalézt kreslenou satiru pravidelně na první straně. Hodnotící zpráva KV KSČ konstatuje v roce 1966 (ročník 81) i 300 kreslených vtipů převážně k zahraničně politickým otázkám.¹⁸¹

¹⁷⁸ *Na modré besedě s Eduardem Milénem*, *Rovnost*, ročník 82, číslo 105, vyšlo 2. května, s 4.

¹⁷⁹ Vkusně obrazově doplnil stránku k MDŽ v roce 1965 (roč. 80, č. 50, 7. března, 1965, strana 3), která se stala svým netradičním zalomením předobrazem pro následující mimořádná čísla.

¹⁸¹ MZA v Brně, fond KSČ – Jihomoravský krajský výbor, Brno (G593). Protokoly z 18. schůze předsednictva KV KSČ v Brně ze dne 26. 1. 1967. Hodnocení *Rovnosti* v uplynulém období a základní rysy koncepce listu v roce 1967. Kart. 100, Inv. č. 52, Arch j. 532, č listu 47.

5.3.2 Srovnání vybraných titulní stran Rudého práva a Rovnosti

Pro srovnání toho, jakým způsobem pojímaly *Rovnost* a *Rudé právo* zpracování titulních stran při příležitosti mimořádných výročí, jsem si nejdříve stanovil základní filtr. Na základě zkoumání obsahu *Rovnosti* a četnosti materiálů věnujících se jednotlivým výročím¹⁸² a na základě archivních materiálů jsem vybral čtyři základní data, která dále sleduji. Jednalo se chronologicky o 25. únor (převzetí moci v Československu komunistickou stranou v roce 1948), 1. květen (svátek práce), 9. květen (osvobození republiky od fašismu roku 1945) a 7. listopad (Velká říjnová socialistická revoluce v roce 1917). Sledoval jsem vydání v tento den, případně nejbližší den předcházející, pokud v daný den sledovaný titul nevycházel.

Časově jsem ohraničil srovnání *Rovnosti* a *Rudého práva* roky 1965 a 1967. Základní otázka zněla: mimořádné grafické zpracování titulní strany oproti standardním vydáním ano/ne?¹⁸³

Na základě zkoumání dvanácti stran *Rovnosti* a dvanácti titulních stran *Rudého práva*¹⁸⁴ ze sledovaného období lze konstatovat, že *Rovnost* využila mimořádného zpracování 3x, *Rudé právo* 7x.

Rovnost poprvé grafických prvků využila až v roce 1966, při zpracování prvomájového čísla. V následujících letech počet graficky zpracovaných čísel stoupá. *Rudé právo* použilo grafiku už v roce 1965, a to ve dvou případech.

Ze srovnání zpracování vybraných titulních stran lze usuzovat i na určitou hierarchii komunistických svátků. *Rovnost* i *Rudé právo* věnují největší prostor prvnímu máji, zatímco například čísla při příležitosti 25. února jsou upravena standardně. Zvláštní prostor dostávají především výročí „kulatá“. Šlo například o oslavu padesáti let, která uplynula od VŘSR v roce 1967.

¹⁸² Vybraná výročí byla často doprovázena řadou celostátních i krajských akcí. *Rovnost* o nich podrobně informovala často s velkým předstihem, ale zpracování nijak nevybočilo z obvyklého standardu. Srovnej např.: *Pojedou na Hrad*, *Rovnost*, ročník 80, číslo 45, vyšlo 21. 2. 1965, s 1.; *Slavnostní setkání – oslavy 19. výročí vítězství vyvrcholily na Hradě*, *Rovnost*, ročník 80, číslo 47, vyšlo 23. 2. 1965, s 1.

¹⁸³ Využití grafiky místo fotografie, využití barvy apod. Příklady titulních stran viz Příloha 7 a 8.

¹⁸⁴ Viz Příloha 9.

Grafické zpracování mimořádných čísel Rovnosti a Rudého práva v letech 1965 – 1967

1965				
	25. únor	1. květen	9. květen	7.listopad
<i>Rovnost</i>	ne	ne	ne	ne
<i>Rudé právo</i>	ne	ano	ano	ne
1966				
	25. únor	1. květen	9. květen	7.listopad
<i>Rovnost</i>	ne	ano	ne	ne
<i>Rudé právo</i>	ne	ano	ano	ne
1967				
	25. únor	1. květen	9. květen	7.listopad
<i>Rovnost</i>	ne	ano	ne	ano
<i>Rudé právo</i>	ne	ano	ano	ano
CELKEM				
	25. únor	1. květen	9. květen	7.listopad
<i>Rovnost</i>	0	2	0	1
<i>Rudé právo</i>	0	3	3	1

Z uvedeného srovnání vyplývá, že mimořádné grafické zpracování vybraných čísel nebylo záležitostí pouze *Rovnosti*. Ta naopak spíše *Rudé právo* doháněla. Umožnila jí to i nová rotačka, která byla instalována v průběhu roku 1965.

Pokud zaměříme pohled na jednotlivá graficky mimořádně zpracovaná čísla, lze postihnou určitý tematický odklon *Rovnosti* od *Rudého práva* (Příloha 7). *Rovnost* volí ideologicky méně zřetelné vyjádření – často formou květiny. Tento trend se prohlubuje, zejména v roce 1968 (Příloha 8). Naproti tomu *Rudé právo* ve sledovaném období často užívá typických symbolů srpu a kladiva nebo rudého praporu.

KAPITOLA ŠESTÁ

Rovnost a události roku 1968

V této kapitola se stručně věnuji *Rovnosti* v období Pražského jara. Pozornost je zaměřena i na události následující bezprostředně po srpnové invazi a to, jak jimi *Rovnost* procházela. Stručně nastiňuji i cestu krajského deníku k normalizaci. Definitivním signálem k návratu *Rovnosti* do pozice poslušného stranického orgánu bylo odvolání šéfredaktora Bohumila Marčáka v červenci 1969.

6.1 Rovnost a Pražské jaro

Zatímco mezi roky 1966 – 1968 se dá postupné uvolňování poměrů pozorovat v tištěných médiích zejména v kulturní rubrice, Pražské jaro je charakteristické také otevřeností do té doby zakonzervovaných rubrik politických. Změna politiky oficiálního režimu, k níž se schylovalo už v druhé polovině roku 1967, dostala konkrétní vyjádření na lednovém zasedání Předsednictva ÚV KSČ. To odvolalo z funkce prvního tajemníka ÚV KSČ Antonína Novotného a místo něj zvolilo Alexandra Dubčeka. Následovala řada změn v dalších funkcích a naplno se rozběhl reformní proces později označovaný jako Pražské jaro.

Reformní politika na jižní Moravě byla spojena s osobou Josefa Špačka. Tajemník Jihomoravského KV KSČ byl v lednu 1968 zvolen členem nového Dubčekova předsednictva.¹⁸⁵ *Rovnost* o změně informovala následující den, změnám ve vedení strany byla věnována prakticky celá úvodní strana a i část vnitřního obsahu. Vedle fotografie Dubčeka a jeho životopisu (bez signatury, zřejmě byl převzat z ČTK) nechybělo ani přetištění blahopřání vedoucích představitelů SSSR a také fotografie a krátká zpráva věnovaná osobnosti Josefa Špačka.¹⁸⁶

Média v reformním procesu hrála jednu z klíčových rolí. Novináři pracovali stále odvážněji a svobodněji, zvyšovala se nezávislost redakcí a naopak stoupala podpora ze strany obyvatelstva a čtenářů. Postupně byla oslabována cenzura, která se v průběhu Pražského jara stala pouze formální záležitostí a v červnu 1968 byla oficiálně zcela zrušena. Bohumil Marčák vzpomíná na období druhé a třetí čtvrtiny roku 1968 takto:

Nenechali jsme si do toho moc kecat. Prostě jsme si mysleli, že jsme dělali noviny, které odpovídaly demokratické společnosti (Rozhovor autora práce s Bohumilem Marčákem, Brno, 9. 12. 2006).

Na druhou stranu *Rovnost* jako stranický deník se stále drží linie vedení KSČ. Patrná je například ve zpravodajství o zahraničních událostech, jmenovitě o válce ve Vietnamu.¹⁸⁷ Naproti tomu existují i oblasti, kde se list začíná odchylovat. Projevilo se

¹⁸⁵ Viz vzpomínky Alexandra Dubčeka: *Když měli podpořit zásadní reformní politiku, byl jsem si jist jen dvěma z nich, Josefem Špačkem a Josefem Borůvkou. Zapůsobil na mě zejména vzdělaný Špaček, tajemník strany Jihomoravského kraje, který měl za sebou solidní politickou základnu* (Hochman 1993: 139).

¹⁸⁶ *Rovnost*, ročník 83, číslo 5, vyšlo 6. ledna, s 1.

¹⁸⁷ Srovnej např.: *Útok na Saigon*, *Rovnost*, ročník 83, číslo 27, vyšlo 1. února 1968, s 1. *Jsmo proti válce – protestní pochod vysokoškoláků*. *Rovnost*, ročník 83, číslo 35, vyšlo 10. února 1968, s 1.

to především v otázce nového zemského uspořádání, která vystoupila do popředí v souvislosti s plánovanou federalizací. Své záležitosti si chce spravovat i Morava a *Rovnost* těmto návrhům poskytuje značný prostor¹⁸⁸.

Rovnost v té době charakterizuje dřívější pestrost a volnost v kulturní sféře, ale její stránky poskytují podporu reformnímu křídlu KSČ i ekonomickým a hospodářským reformám. V tematické agendě a obsahovém složení je jasně patrný větší podíl materiálů věnujících se aktuálnímu dění a politice KSČ¹⁸⁹. Dochází k paradoxnímu jevu – zatímco roky 1965 – 1966 lze charakterizovat snahou o vytěšňování nezáživných projevů politických elit, v roce 1968 *Rovnost* opakovaně poskytuje prostor především politikům spojeným s reformou.¹⁹⁰

Pro zobrazení a zdůraznění významných politických události *Rovnost* využívá některých postupů, které v minulosti vyzkoušela například v rámci zpravodajství při brněnských veletrzích nebo při vydávání mimořádných čísel.¹⁹¹

Rostoucí politický a společenský kvas se v *Rovnosti* odrážel i v nové rubrice *Beseda u kulatého stolu*¹⁹², které přinášela diskusi s odborníky na aktuální témata (výstavba, mládež atd.). Díky zlepšení ekonomických podmínek se *Rovnost* opět rozšířila. V sobotu má osm stran, každou středu o dvě strany navíc. V sobotu se objevuje nová rubrika *Auto-moto*.¹⁹³ Na stránkách se snaží prosazovat nové obory, které byly donedávna zapovězené, což redakce zdůrazňuje. V sobotu vycházela pravidelně rubrika *Důvěrné rozhovory*,¹⁹⁴ zaměřená na psychologii. Vedl ji dr. Boleslav Bárta z oddělení klinické psychologie FF UJEP v Brně.

¹⁸⁸ Srovnej např.: *Nad mapou Moravy a Slezska*, *Rovnost*, ročník 83, číslo 101, vyšlo 27. dubna, s 3. *O Moravě a statutu Brna*, *Rovnost*, ročník 83, číslo 117, vyšlo 15. května, s 1. *Respektovat Moravu a Slezsko*, *Rovnost*, ročník 83, číslo 154, vyšlo 21. června 1968, s 1 a 3.

¹⁸⁹ Srovnej například složení titulní strany *Rovnosti* 12. března 1968. Jsou zde materiály s titulkou *Obrodný proces pokračuje, Strahov slovy ministra vnitra, Případ Šejna se studuje, O akčním programu srozumitelně*. *Rovnost*, ročník 83, číslo 61, vyšlo 12. března, s 1.

¹⁹⁰ Např. když byl v březnu Alexander Dubček na návštěvě Brna při příležitosti okresních konferencí KSČ, otiskla *Rovnost* celý jeho projev na dvou stranách. *Vedení společnosti není smyslem, ale službou strany společnosti*, *Rovnost*, ročník 83, číslo 66, vyšlo 17. března, s 4 a 5. Dokonce čtyřstránkový prostor dostal referát Josefa Špačka na krajské konferenci KV KSČ. *V čele obrodného procesu*, *Rovnost*, ročník 83, číslo 95, vyšlo 20. dubna, s 3 – 6.

¹⁹¹ Srovnej např. *Rovnost* referující o volbě prezidenta republiky z 30. března 1968. *Dnes na Pražském hradě*, *Rovnost*, ročník 83, číslo 77, vyšlo 30. března, s 1. *Prezident republiky zvolen*, *Rovnost*, ročník 83, číslo 78, vyšlo 31. března, s 1.

¹⁹² Poprvé vyšlo v *Rovnosti*, ročník 83, číslo 5, vyšlo 6. ledna, s. 3.

¹⁹³ Poprvé vyšlo v *Rovnosti*, ročník 83, číslo 5, vyšlo 6. ledna, s. 6.

¹⁹⁴ Tamtéž.

Na jaře *Rovnost* rozsáhle informovala o změnách v novinářské organizaci a především o jednání ÚV českého svazu novinářů a ÚV slovenského svazu novinářů v Brně.¹⁹⁵

Na stránkách *Rovnosti* dostává prostor i rehabilitace politických procesů. Případ Rudolfa Slánského sleduje osmidílná série reportáží *Zpověď prokurátora*.¹⁹⁶

Média se začínají v roce 1968 přibližovat jedné ze svých základních rolí v demokratické společnosti – být zastáncem demokracie a nezávislým obráncem veřejnosti. Příkladem tohoto posunu na stránkách *Rovnosti* může být zpravodajství z 8. dubna 1968 o neštěstí na brněnském sídlišti Černá Pole, kde se zřítila část stavby. *Rovnost* o celé tragedii, při níž zahynulo několik lidí, informuje hned druhý den včetně fotografie.¹⁹⁷ V dalších dnech se snaží důsledně podpořit vyšetření případu a potrestání viníků.¹⁹⁸

Od května začínají plnit stránky *Rovnosti* také materiály o mezinárodních souvislostech Pražského jara, tj. hlavně texty věnujícími se reakcím v SSSR a dalších státech socialistického bloku.

K některým stupňujícím se požadavkům na prohloubení reforem se *Rovnost* jakožto deník KV KSČ nepřipojila. Jde především o manifest *Dva tisíce slov*, který vyšel v červnu 1968 v *Literárních listech*, v dalších dnech ho otiskly i deníky *Práce*, *Mladá fronta* a *Zemědělské noviny*. *Rovnost* manifest neotiskla ani ho nekomentovala.

6.2 Rovnost a 21. srpen 1968

Reformní snahy v Československu ukončila invaze armád Varšavské smlouvy, 21. srpna 1968. Sovětský svaz, vedený snahou udržet si hegemonii ve východním bloku, se rozhodl, poté co selhala diplomatická naléhání na vedoucí komunistické představitele, vyřešit socialistický experiment z pozice moci. Okupace země měla být doprovázena i převzetím moci v politické rovině, ale pokus ustavit dělnicko-rolnickou vládu Aloise Indry selhal. Obyvatelstvo i média se postavily za dosavadní vládu a představitele v čele s Alexandrem Dubčekem. Vedení státu i KSČ vydalo protestní

¹⁹⁵ *Novináři: směr Brno*, *Rovnost*, ročník 83, číslo 67, vyšlo 19. března, s 1. *Kriticky o vlastní organizaci*, *Rovnost*, ročník 83, číslo 68, vyšlo 20. března, s 1. *Mimořádný sjezd ještě letos*, *Rovnost*, ročník 83, číslo 69, vyšlo 21. března, s 1 a 5.

¹⁹⁶ První díl vyšel v *Rovnosti* 26. března 1968. *Rovnost*, ročník 83, číslo 71, vyšlo 26. března, s 2.

¹⁹⁷ *Neštěstí v brněnském sídlišti*, *Rovnost*, ročník 83, číslo 85, vyšlo 9. dubna, s 1.

¹⁹⁸ *Proč padají stavařům stropy?*, *Rovnost*, ročník 83, číslo 87, vyšlo 11. dubna, s 1.

provolání *Všemu lidu Československé socialistické republiky*, které okamžitě převzaly tisk, rozhlas, televize a ve zvláštních vydáních i tisk.

Brno, jakožto významné centrum ČSSR, se stalo jedním z přednostních cílů invazních armád. První okupační jednotky se do města dostaly – podobně jako v Praze – letecky a byly jistěny některými československými důstojníky (Pernes 2005: 58). Invazní vojska bez odporu obsadila klíčové body ve městě. Pod jejich kontrolu se dostala hlavní pošta, nádraží, budovy krajského i městského výboru KSČ, jihomoravského KNV i Národního výboru města Brna, stejně jako některé budovy Československé televize a Československého rozhlasu v Brně. Brněnský rozhlas ale nebyl umlčen (Pernes 2005: 60).

Redakce *Rovnosti* byla rovněž obsazena a *Rovnost* 22. srpna 1968 v standardní podobě nevyšla.¹⁹⁹ Její roli přebírají různé ilegálně tištěné letáky nebo verze. Tehdejší šéfredaktor *Rovnosti* Bohumil Marčák na první srpnové události vzpomíná takto:

Byl jsem v srpnu na dovolené v Luhačovicích. Takže jsem to dozvěděl, až když už byla redakce obsazená. Prostě jsem ráno už nedostal spojení do redakce. Tak jsem udělal, co jsem udělat musel. Začal jsem vydávat v Luhačovicích Rovnost. Tak byl vydána první čísla Rovnosti, kde vyzývám jako šéfredaktor Rovnosti lidi, aby zachovali podporu Dubčekovi... Druhý den samozřejmě jsem jel do Brna, redakce byla obsazená a tak jsme fungovali v muzeu dělnického hnutí a asi i na dalších místech, ale to už přesně nevím.²⁰⁰ (Rozhovor autora práce s Bohumilem Marčákem 9. 12. 2006 v Brně)

Černobílé čtyřstránkové vydání s číslem 217 vyšlo v pátek 23. srpna a v této podobě pak vycházela i v dalších dnech. V prvních číslech převažují krátké informativní materiály o situaci, protestní články a úvahy, postupně přibývá „protiokupačního“

¹⁹⁹ Vydání *Rovnosti* z 22. srpna 1968 chybí ve svázaném ročníku *Rovnosti* v knihovně Národního muzea. To, že *Rovnost* skutečně nevyšla, potvrzují i zmínky v samotném deníku. Václav Máša z tiskárny Rudé právo Brno vzpomíná v září takto: *V našem podniku je všechno podřízeno jednomu – slunce a noviny musí vyjít.[...] Nesplnění úkolu nejenže se nedá omluvit, ale nepřichází v úvahu. Jen za 22. srpen nás snad čtenáři omluví.* (O práci brněnských tiskařů, *Rovnost*, číslo 239, vyšlo 22. září 1968, s 3.)

²⁰⁰ Marčákovu vzpomínku potvrzuje i vydání *Rovnosti* z 23. srpna 1968: *Na Gottwaldovsku vyšly v těchto dnech už tři čísla Rovnosti... V nejposlednějším čísle jsou rozhovory zastupujícího vedoucího tajemníka KV KSČ Alfreda Černého, Josefa Solaře a Ladislava Manouška.* (*Rovnost na Gottwaldovsku*, *Rovnost*, ročník 83, číslo 217, vyšlo 23. srpna 1968, s 3.)

humoru. Příspěvky nejsou zřejmě z důvodů bezpečnosti podepsány, maximálně je uvedena šifra redakce nebo zdroj zprávy.²⁰¹

23. srpna 1968 se zástupcům KV KSČ a Národního výboru města Brna podařilo dosáhnout dohody se sovětským velitelem města generálem Ivanovem. Na základě ní sovětští vojáci vyklidili i brněnskou redakci *Rudého práva a Rovnosti*, včetně tiskárny, která k nim přiléhala (Pernes 2005: 64).

Podobně jako na dalších místech republiky veřejnost bouřlivě protestovala proti okupaci. Největší skupina občanů se hned ráno 21. srpna zformovala na tehdejších náměstí Rudé armády před redakcí deníku *Rovnost* (Pernes 2005: 60). Lidé se snažili okupantům ztížit orientaci, v dalších dnech se při vyjádření odporu proti okupantům naplno projevila lidová „tvořivost“. Tak například brněnští občané přepsali tabuli označující náměstí Rudé armády na „náměstí Okupantů“.²⁰²

Pohřeb dvou obětí srpnové invaze v Brně 23. srpna se stal manifestací odporu a solidarity československé veřejnosti (Pernes 2005: 62).

Sovětská vláda požadovala od zástupců Československa a KSČ větší kontrolu médií. Prvním signálem k utužení poměrů i v žurnalistice byl tzv. Moskevský protokol, přijatý po sovětsko-československém jednání 24. 8. – 26. 8. 1968. Dohoda obsahovala i požadavek opětovného zavedení cenzury, výměnu ředitele televize a rozhlasu a další personální změny a kontrolu tisku a ostatních sdělovacích prostředků.

Svůj postoj k moskevské dohodě vyjádřil KV KSČ v Brně na zasedání pléna a předsednictva 27. 8. 1968 rezolucí, v níž m. j. vyslovil tyto základní požadavky: *Okamžitý odchod okupačních vojsk, Nepřipustit anulaci XIV. Sjezdu, Trvat na právu Československa jít k socialismu vlastní samostatnou cestou.*²⁰³ Pod vlivem této rezoluce vystupoval i tiskový orgán KSČ *Rovnost* a brněnská studia Čs. televize a Čs. rozhlasu.²⁰⁴ Tyto postoje a chování ve dnech bezprostředně následujících po invazi byly později jedním z dalších klíčových bodů, které rozhodovaly o osudu lidí během normalizačních čistek.

²⁰¹ Např. štáb okresního velitele Lidových milicí apod. (*Rovnost*, ročník 83, číslo 217, vyšlo 23. srpna 1968, s 3.)

²⁰² Fotografie v *Rovnosti*, ročník 83, číslo 217, vyšlo 23. srpna 1968, s 3.

²⁰³ MZA v Brně, fond KSČ – jihomoravský krajský výbor, Brno (G593). Mimořádné zasedání pléna a předsednictva KV KSČ v Brně ze dne 27. 8. 1968. Kart. č. 32, inv. č. 23. kart. č. 32, inv. č. 23. č. listu 34.

²⁰⁴ MZA v Brně, fond KSČ – jihomoravský krajský výbor, Brno (G593). Protokoly z 24. schůze předsednictva KV KSČ ze dne 16. 4. 1969. Hodnocení *Rovnosti* a její obsahové zaměření v příštím období. Kart. 109, inv. č. 54, arch. j. 706, č. listu 22.

6.3 Rovnost na cestě k normalizaci

Jedním z hlavních cílů normalizace²⁰⁵ byla maximální kontrola veřejného života a potlačení všech projevů odporu, a to rovněž v oblasti médií. Podmínky pro novinářskou práci se opět měnily. Vláda ustanovila Úřad pro tisk a informace. Svobodný projev médií začal být opět omezován. Změna, kterou to přineslo ve veřejné komunikaci, byla obrovská. Tehdejší vedoucí tajemník strany Alexander Dubček na to vzpomíná takto:

Slova, která se používala v jejich přirozeném významu, se náhle převrátila vzhůru nohama, což si vynutil zvrácený žargon, který nám vnutili Sověti (Hochmann 1993: 219).

Následující dobu lze charakterizovat postupným ústupem reformistů z pozic. A to jak po stránce kádrové, v politice, tak i v dalších oblastech společnosti. Na mediální scéně vyvolalo pobouření listopadové pozastavení týdeníku *Reportér* i týdeníku *Politika*. Protesty proti těmto krokům, měly stále častěji charakter formálních vystoupení, která proces nastupující normalizace snad dokázala zbrzdit, ale nikoli změnit. *Rovnost* v té době bojuje hlavně sama za sebe. Pod dlouhým váháním nakonec přistupuje redakce na vydávání plánovaného večerníku i ve změněné situaci.

Myšlenka vydávat tento večerník vznikla z úsilí o účast v upřímném politickém zápase, který se před tragickým srpnovým dnem rozvíjel. [...] Rozhodli jsme se, že i v nových podmínkách přikročíme k jeho vydávání. I když je svoboda tisku omezena, i když obsah novin není vždy určován redakcí, ale také tím co dovolí vnější opatření. Jen nemlčet! To byl pocit, který nás dovedl ke konečnému rozhodnutí: vyjít!

(Bohumil Marčák: *O smyslu věci*. RT Moravský večerník, ročník 1, číslo 1, vyšlo 1. října 1968, s 1.)

RT – Moravský večerník Rovnosti začal vycházet 1. října 1968. Vychází v pondělí až pátek a je večerním vydáním *Rovnosti*. Večerník měl menší formát než *Rovnost* a ve srovnání s deníkem je vidět i řada dalších rozdílů obsahových: Večerník

²⁰⁵ Vymezení období „normalizace“ není zcela jednotné. Pro tuto práci používám tento termín pro označení období počínající srpnovou invazí 1968. Je možné se setkat s použitím termínu „normalizace“ pro označení období, které započalo dubnovým plénem ÚV KSČ roku 1969 a nástupem Gustáva Husáka do funkce generálního tajemníka (viz Končelík – Trampota 2006).

používá větší titulky, jeho náplní jsou krátké zprávy hlavně z Brna, věnuje se kriminálním případům. Má čtyři strany, první a poslední je od úvodního čísla barevná. Snaží se ještě více o aktuálnost, přináší více rozhovorů. Často dává zprávy na titulní straně do rámečku, aby je tak ještě zvýraznil. Na titulní straně používá větší fotografie, často i dvě. Zaměření je zřejmé – večerník má přinášet nejaktuálnější zpravodajství a zároveň sloužit jako servis pro čtenáře. To splňuje rozšířený program kultury a zábavy v Brně, více prostoru než v „denní“ Rovnosti je věnováno módě. Zůstává zachována jedna strana sportu. Večerník rovněž upoutává na *Rovnost* v případě jejích zajímavých vydání.²⁰⁶

Budoucí linii ovládnutí sdělovacích prostředků naznačilo už listopadové zasedání ÚV KSČ, které přijalo rezoluci o hlavních úkolech strany.

Odpovědní pracovníci masových komunikačních prostředků musí orientovat působení tisku k spoluvytváření zásadní názorové jednoty socialistických sil. ... Všichni pracovníci sdělovacích prostředků bez ohledu na stranickou příslušnost mají však odpovědnost za ochranu státních zájmů, plnění politického programu volených státních orgánů i vlády a Národní fronty, odpovídají za to, aby sdělovací prostředky působily výhradně v socialistickém duchu. [...] V případech, kdy pracovníci sdělovacích prostředků nerespektují základní zájmy státu a socialismu a politiku svých organizací, je nutné důsledně vyvodit organizační a kádrové závěry. (citováno podle Vondrová – Navrátil 2001: 596)

Rovnost se přesto dál hlásí k polednové politice. I podle normalizátorů k závěrům lednového pléna přistoupila velmi zdrženlivě, až odmítavě. *Nástup k realizaci listopadového plána byl provázen četnými nedostatky, váhavostí, rozpaky i bezradností.*²⁰⁷ Vážným nedostatkem podle hodnotící zprávy byl přitom už kusý výtah rezoluce listopadového pléna, která nebyla otištěna v plném rozsahu. Celkové zaměření *Rovnosti* během listopadu mělo více charakter názorové konfrontace než sjednocování se na pozitivní (rozuměj normalizační) politice.²⁰⁸

²⁰⁶ Srovnej např. RT Moravský večerník, ročník 1, číslo 47, vyšlo 5. prosince 1968, s 1.

²⁰⁷ MZA v Brně, fond KSČ – jihomoravský krajský výbor, Brno (G593). Protokoly z 24. schůze předsednictva KV KSČ ze dne 16. 4. 1969. Hodnocení *Rovnosti* a její obsahové zaměření v příštím období. Kart. 109, inv. č. 54, arch j. 706, č. listu 23.

²⁰⁸ Tamtéž.

Rovnosti je dále přičítáno k tíži, že ve srovnání s dalšími krajskými sdělovacími prostředky proti ní bylo vzneseno nejvíce kritických připomínek. Jde například o to, jakým způsobem *Rovnost* informuje o aktivitách Veřejné bezpečnosti v Brně, vyčítá se jí nepřiměřený prostor, který poskytla Palachovu upálení. Kritika dále míří i směrem ke komunistům v redakci, sdruženým v základní organizaci, kterou *je třeba aktivizovat*.²⁰⁹ Nejbližším úkolem redakce je zvýšit podíl informací ze socialistických zemí a více využívat materiálů KV KSČ.²¹⁰ Redakce má dále věnovat pozornost normalizaci vztahů mezi ČSSR a dalšími socialistickými zeměmi, například i tím, že rozšíří prostor pro kvalitní informace ze socialistických zemí. Má proto vytvářet vlastní zdroje těchto informací a změnit jejich proporce v porovnání se zprávami z kapitalistického světa.²¹¹

Poslední měsíce roku 1968 jsou provázány stupňujícím se tlakem na redakci. Do redakce přichází větší množství výhružných dopisů. Není ojedinělým jevem, že anonymové vyhrožují fyzickou likvidací nejen redaktorům, ale i jejich rodinným příslušníkům. Znění některých anonymů je zachováno:

*Pane Marčáku! Zasílám vám tentokrát Pravdu, abyste se naučil rusky, poněvadž to budete potřebovat na Sibiři, kam se hodně brzy dostanete společně s vámi podobnými.*²¹²

Právě šéfredaktor Bohumil Marčák byl pod tlakem, který se stupňoval. Sám vzpomíná, že nejhorší období prožíval v lednu 1969 po upálení Jana Palacha.²¹³

Objevily se výhružky rodině, jak jsem se dozvěděl později, organizované pravděpodobně státní bezpečností. Měl jsem strach hlavně o svého syna, protože v období Palacha začaly chodit anonymy žádající, aby to syn provedl taky. To byly organizované provokace, které měly vytvářet těžkou atmosféru pro mojí rodinu. (Rozhovor autora práce s Bohumilem Marčákem, Brno, 9. 1. 2006)

Poslední pozice reformistů z období Pražského jara pak smetly události v dubnu 1969. Změny odstartovaly tzv. hokejové události²¹⁴ 28. března 1969. Československo

²⁰⁹ Tamtéž.

²¹⁰ Tamtéž.

²¹¹ Tamtéž, č. listu 37.

²¹² MZA v Brně, fond KSČ – jihomoravský krajský výbor, Brno (G593). Protokoly z 24. schůze předsednictva KV KSČ ze dne 16. 4. 1969. Hodnocení *Rovnosti* a její obsahové zaměření v příštím období. Kart. 109, inv. č. 54, arch j. 706, č. listu 34.

musí čelit nátlaku ze SSSR, který hrozil opětovným vojenským zásahem. Předsednictvo ÚV KSČ reagovalo 2. dubna prohlášením, které lze považovat za úvod do kvalitativně odlišné epochy (Doskočil 2006: 128).

Text prohlášení mimo jiné předznamenal osudy nelояálních novinářů – komunistů. Tedy i Bohumila Marčáka.

Předsednictvo ÚV velmi kriticky posoudilo politickou a morální zodpovědnost, kterou za vznik krizových situací a trvajících politické napětí v zemi má činnost sdělovacích prostředků. [...] Předsednictvo se dále rozhodlo volat k odpovědnosti komunisty-novináře, kteří vystupují na stránkách tisku, v rozhlasu a v televizi v rozporu s politikou strany.
(citováno podle Vondrová – Navrátil 2003: 283)

Zasedání ÚV KSČ v polovině dubna stvrdilo definitivní porážku Pražského jara odvoláním Alexandra Dubčeka z funkce prvního tajemníka KSČ. Na jeho místo byl zvolen Gustáv Husák, změnilo se i Předsednictvo ÚV KSČ, které mj. opouští i Josef Špaček. Byla odsouhlasena další kádrová opatření na pacifikaci sdělovacích prostředků.

Otázkou Rovnosti se předsednictvo KV KSČ zabývalo už 17. 4. 1969 na své mimořádné schůzi reagující na plenární zasedání KV KSČ, kde na redakci *Rovnosti* tvrdě zaútočila krajská kontrolní a revizní komise (KKRK). Soudruh Filipenský mj. vyslovil požadavek na odvolání Bohumila Marčáka.

*Bud' šéfredaktor je schopen splnit, nebo není schopen splnit, a závěr může být jen jeden: kádrový závěr.*²¹⁵

Několikahodinová bouřlivá diskuze, kdy *Rovnost* obhajoval Bohumil Marčák i jeho zástupce Jiří Šigut a někteří členové předsednictva, nakonec vedla k tomu, že předsednictvo písemný návrh KKRK odmítlo, respektive ho vrátilo k dopracování.²¹⁶ Zásah proti redakci byl ale už jen otázkou času.

Předsednictvo ÚV KSČ 6. května na své schůzi ukládá komunistům v institucích, které vydávají noviny a časopisy, řídí rozhlas, televizi a ČTK, aby mj.

²¹³ Student Filozofické fakulty Univerzity Karlovy Jan Palach se upálil na protest proti kapitulantské politice 16. ledna 1969.

²¹⁴ Československá hokejová reprezentace porazila na mistrovství světa Sovětský svaz. Během oslav v ulicích byla zdemolována budova sovětského Aeroflotu. Podnět k celé akci dali zřejmě agenti státní bezpečnosti.

²¹⁵ MZA v Brně, fond KSČ – Jihomoravský krajský výbor, Brno (G593). Mimořádná schůze předsednictva krajského výboru KSČ ze dne 19. 4. 1969. Kart. 109, inv. č. 54, arch j. 707, č. listu 10.

²¹⁶ Tamtéž, č. listu 10 a dále.

provedli rozbor kádrového obsazení vedoucích míst v redakcích z hlediska požadavků vyplývajících z politické linie nového vedení strany a státu a na základě rozboru přijali potřebná organizační a kádrová opatření. Zvláštní pozornost musí být v tomto směru věnována krajským, okresním a závodním časopisům (Vondrová – Navrátil 2003: 366).

Uvedené pokyny měly být naplněny do 31. 7. Bohumil Marčák skončil oficiálně jako šéfredaktor deníku *Rovnost* 1. 7. 1969, kdy o jeho odvolání rozhodlo plenární zasedání KV KSČ Jihomoravského kraje. Mezi šéfredaktory krajských komunistických deníků vydržel nejdéle.²¹⁷

Jako šéfredaktor Bohumil Marčák ještě „zažil“ v *Rovnosti* uveřejnění *Slova do vlastních řad*.²¹⁸ Tento dokument, který otisklo *Rudé právo* 17. května 1969, se stal významným normalizačním testem loajality novinářů k obnovenému režimu KSČ. Svě podpisy v dalším průběhu připojovali novináři z dalších redakcí.

Proces normalizace postupoval dál, po potlačení projevů odporu při výročí srpnové invaze byla na zářijovém zasedání ÚV KSČ naplánována očista strany prostřednictvím výměny stranických legitimací. Na základě stranických čistek dochází i ke kádrovým změnám v redakcích. Očista strany byla prováděna formou pohovorů, a to komisemi zřízenými pro tento účel.

I v Brně začaly krátce po dubnu 1969 čistky mezi funkcionáři krajského výboru KSČ, odejít museli postupně všichni stoupcí reformní, tzv. polednové politiky (Pernes 2005: 66). V rámci „obnovování pořádku“²¹⁹ bylo podobně jako Bohumil Marčák postiženo tisíce dalších.

Svůj postoj k Pražskému jaru oficiální moc vyjádřila konzistentně v dokumentu *Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti po XIII. sjezdu KSČ z prosince 1970*. Proces restaurace režimu završil v roce 1971 XIV. sjezd KSČ, který zbavil pozic poslední proreformní zástupce. Deformované přehodnocení *Rovnosti*, které se stalo kánonem hodnocení činnosti deníku v období před Pražským jarem a během něj, obsahoval projev tajemníka jihomoravského KV KSČ Oldřicha Klíčnicka z 15. srpna 1970.

²¹⁷ Nejprve byl odstraněn proreformní šéfredaktor ostravské *Nové svobody* L. Bublík (22. 4.), následovali vedoucí redaktoři Jihočeské pravdy J. Šesták (15. 5.), severočeského *Průboje* E. Frič (20. 5.), středočeské *Svobody* J. Fučík (22. 5.), východočeské *Pochodně* M. Bednář (2. 6.), Západočeské *Pravdy* J. Vencovský (11. 6.) a jihomoravské *Rovnosti* B. Marčák (1. 7.). (Československo v letech 1966 – 1971 1993).

²¹⁸ Prohlášení vzniklo 13. května v redakci *Rudého práva*, bylo výzvou k podpoře normalizačního režimu a pokání za chyby politiky po lednu 1968.

²¹⁹ Termín, který pro normalizační procesy výstižně zvolil Milan Šimečka (Šimečka 1990).

V redakci nahrazovali marxisticko-leninskou teorii buržoazně-liberálními nebo pseudorevolučními frázemi. [...] Zříkali se zásad ve prospěch nenáročného měšťáckého vkusu v honbě za špatně chápanou popularitou. [...] Úplně zpochybňovali na stránkách Rovnosti zásady marxismu-leninismu.[...] Rovnost značně napomáhala ideově-politické rozkolísanosti, pomáhala otupovat třídní vědomí pracujících, rozbít soustavu socialistických hodnot. (citováno podle Franěk 1975: 149)

6.3.1 Výzkum čtenářů Rovnosti

Postavení *Rovnosti* v období po srpnové invazi mohou pomoci dokreslit výsledky výzkumu čtenářů *Rovnosti*, který byl realizován na základě usnesení předsednictva KV KSČ Jihomoravského kraje ze dne 24. 10. 1968. Výsledky zpracovala katedra sociologie Filozofické fakulty UJEP v Brně. Výzkum byl prováděn anketním lístkem, který byl otištěn 21. 3. 1969. Během čtyř dní bylo shromážděno 5241 odpovědí. Na otázku *Ve kterém období jste měl pocit, že Rovnost nejlépe vyjadřuje Vaše názory?* odpověděli čtenáři takto: Leden až srpen 1968: 67,9 %. V dnešní době: 15,9 %. Před lednem 1968: 7,6 %. Anketní lístky často doplňovaly připomínky od výzev *Bojujte s cenzurou* až po hlasy *Vyměňte redaktory i s Marčákem*.²²⁰

Kdo byli čtenáři *Rovnosti*? Podle závěrů výzkumu to byli z 80 % muži, kteří si vesměs *Rovnost* předpláceli (69,9 %) nebo kupovali ve stáncích PNS (21,3 %). Zajímavým zjištěním výzkumu bylo, že *Rovnost* čtou ve velké míře nečlenové KSČ (45,8 %)²²¹. Závěr zprávy vyvozený z několika údajů zněl, že tři čtvrtiny čtenářů *Rovnosti* jsou stabilní dlouhodobí čtenáři (tj *Rovnost* čtou více než 5 let).

Mezi rubrikami se těšily největší oblibě zprávy ze zahraničí (20%), zpravodajství a komentáře ze života Jihomoravského kraje a ČSSR (19, 8 %), zatímco zemědělská problematika (4,8 %) a kultura (11,6 %) byly na spodní části žebříčku.

Zajímavým faktem je i zjištění vyplývající z porovnání četby a odběru *Rovnosti* a *Večerníku Rovnosti* (*RT – Moravský večerník Rovnosti*), z něhož vyplynulo, že čtenáři večerníku se nerekrutují ze stálých odběratelů *Rovnosti*.

²²⁰ MZA v Brně, fond KSČ – jihomoravský krajský výbor, Brno (G593). Protokoly z 24. schůze předsednictva KV KSČ ze dne 16. 4. 1969. Hodnocení *Rovnosti* a její obsahové zaměření v příštím období. Kart. 109, inv. č. 54, arch j. 706, č. listu 27 – 34.

²²¹ Redakce *Rovnosti* se snažila tímto faktem argumentovat, když hájila svůj málo „politický a ideologický“ obsah, ale události po dubnovém zasedání ÚV KSČ spěly k zásadním кадровým opatřením.

Uvedený výzkum, jehož vypovídající hodnotu sami autoři vzhledem k šíři záběru a časovému tlaku, pod nímž vznikal, zpochybňují²²², přinesl pro redakci sice příznivý signál v tom, že by *Rovnost* nadále měla podle čtenářů *umožňovat širokou diskusi čtenářů a nejen otiskovat oficiální stanoviska*, ale stranické vedení si pro argumentaci proti stávající redakci našlo jiný. Relevance výzkumu přitom nebyla důležitá, stranická kritika se odpíchla od názoru poloviny respondentů, kteří soudí, že *Rovnost* nedostatečně informuje o stranických záležitostech a zasedáních KV KSČ.

²²² MZA v Brně, fond KSČ – jihomoravský krajský výbor, Brno (G593). Protokoly z 24. schůze předsednictva KV KSČ ze dne 16. 4. 1969. Hodnocení *Rovnosti* a její obsahové zaměření v příštím období. Kart. 109, inv. č. 54, arch j. 706, č. listu 27 – 34.

ZÁVĚR

Tato diplomová práce představila deník *Rovnost* v 2. polovině 60. let minulého století. Sledovaný deník byl orgánem jihomoravského KV KSČ a z toho vyplývaly jeho hlavní úkoly. Podporovat politiku KSČ v rámci kraje, být nástrojem, který pomáhal KSČ prosazovat její zájmy. *Rovnost* tuto úlohu plnila v celém tomto období. Pokud během sledovaného období dochází k určité změně formy nebo způsobu, jakým je KSČ představována, je to dáno do značné míry změnou politiky a přístupu samotné strany, respektive jejího reformního vedení.

Postupné uvolňování direktivního stranického řízení médií nebylo pouze záležitostí jara 1968. Lze ho vysledovat zejména v druhé polovině 60. let. Proces postupné emancipace českého tisku se děl částečně v souladu s politikou KSČ. Strana čelila poklesu prodeje svého tisku a snaha o větší atraktivitu a pestrost byla jedním z prostředků, jak tento propad na úkor ostatních periodik zastavit. Souvisí s tím i celková otevřenější informační politika strany, která se začala prosazovat především na nátlak nižších složek strany a nových funkcionářů už od 1. poloviny 60. let. Vrcholem této proměny byl rok 1968, který přinesl zrušení cenzury a obnovil zpravodajskou roli médií i jejich postavení jakožto prostředku skutečně odrážejícího a sjednocujícího veřejné mínění.

Motivem určitého uvolnění stranických médií byla beze sporu i ekonomická otázka. Příjmy z vydávání *Rovnosti* tvořily důležitou část v položce příjmů jihomoravského KV KSČ. Pokles odběru stranického tisku byl v tomto směru hrozbou, a strana byla proto otevřenější k jistým obsahovým posunům. V souvislosti s rostoucím významem mezinárodních brněnských veletrhů mohla *Rovnost* vyzkoušet vydávání výrazně zpravodajsky zaměřené veletržní přílohy už od poloviny 60. let. Z této přílohy se vyvinul později večerník *RT Moravský večerník Rovnosti*, který v roce 1968 znamenal další výrazný posun stranického tisku směrem k větší pohotovosti, věcnosti, zábavě a političnosti.

Sledoval jsem ve své práci *Rovnost* v průběhu let 1966 – 1968 ve snaze ukázat, že šlo o souvislejší proces, který probíhal v delším období. Nebyl to nějaký dramatický skok, ale postupné přesouvání těžiště. Politické změny, které přinesl leden 1968 a další měsíce tohoto roku, byly vyjádřením situace, ke které špěla celá společnost v řadě oblastí.

Jedním ze signalizátorů změn, oblastí, kde lze vysledovat posouvání hranic možného, byla kultura. Na stránkách *Rovnosti* lze v 2. polovině 60. let zaznamenat aktivní podporu dosud zapovězených literárních stylů (surrealismus, konkrétní poezie apod.) a spisovatelů. Často se tak děje ve shodě s literárním časopisem *Host do domu*. Cestu, kterou otevřely kulturní časopisy, rozšiřuje v 2. polovině 60. let i krajský stranický tisk.

Ve srovnání s ústředním listem (*Rudé právo*) mohl být krajský list v některých případech výrazně „odvážnější.“ Srovnání způsobu, jakým *Rovnost* pod vedením šéfredaktora Bohumila Marčáka začala pojímat mimořádná vydání při příležitosti významných výročí komunistického režimu právě s Rudým právem, je toho dokladem. Posun od ideologického schematismu k dělnické tradici májových listů, důraz na kulturní rozměr a umělecké ztvárnění spojený s částečným odklonem od obvyklých politických frází umožnily – prostřednictvím grafiky především Eduarda Miléna – předložit čtenářům stranický deník v podobě, jaká v předchozích letech neměla obdoby. Jak ukazuje i příklad *Rudého práva*, zpracování mimořádných čísel mělo svoji tradici a nebylo nějakou specifickou záležitostí *Rovnosti*. *Rovnost* se ovšem lišila ve způsobu tohoto zpracování.

Dělo se tak přitom přes jisté kontroverze se souhlasem odpovědných pracovníků KV KSČ. Eduard Milén symbolizoval sice předválečnou tradici *Lidových novin*, ale zároveň byl i režimem přijímaným výtvarníkem.

Změny obsahu, kterými *Rovnost* prošla, byly podpořeny i technickým vývojem. Nová rotačka, posunutí uzávěrek a barevný tisk, to vše byly prostředky, které pomáhaly novinářům vytvářet atraktivnější obsah. K oživení přispělo i pestřejší zahraniční zpravodajství. Uvolnění poměrů, větší možnost cestovat a celkové otvírání se Československa západnímu světu mělo i své mezinárodní souvislosti. Pro praktickou žurnalistickou práci mělo význam v podobě rozšíření informačních zdrojů.

Různé formy personálního propojení, osobní antipatie a zápasy uvnitř jednotlivých celků (strana, jednotlivé redakce atd.) i napříč celou společností představují složitý labyrint vztahů a vazeb. Je nepochybné, že v tomto „mnohohlavém živoucím těle“ leží klíč k řadě postojů a rozhodnutí, které formovaly události 2. poloviny 60. let a později i Pražského jara.

Osobnost šéfredaktora Bohumila Marčáka byla pro podobu *Rovnosti* v tomto směru klíčová. Marčák shromáždil okolo redakce význačné brněnské osobnosti, výrazně

se angažoval i v novinářské organizaci, zejména při obnově demokratických principů v roce 1968.

Jedním z cílů této práce bylo představit reformní procesy, kterými procházela československá společnost v 2. polovině 60. let minulého století, z pohledu dichotomie centrum – periferie. Obraz *Rovnosti*, jejího obsahu i událostí, kterými procházela, podává svědectví o Brně i Jihomoravském kraji. Myslím, že práce *Proces postupné emancipace českého tisku na příkladu brněnské Rovnosti* je příspěvkem ke svědectví, že Pražské jaro dělali i brněnští novináři a politici.

Brno je po Praze považováno za „druhé centrum“ republiky. Literární, kulturní a umělecký život zde má širokou tradici, vždy doplňoval pražské centrum a často i sám udával směr. Z bohaté historie a novinářských tradic lze zmínit především skvělé období předválečných *Lidových novin*, dále pak časopisů jako byly ve své době *Host do domu*, *Blok*, *Index*, *Akord* a mnohé další. *Rovnost* pod vedením Bohumila Marčáka podle mého názoru tuto tradici doplňuje.

V Praze 20. května 2009

Martin Hruban

Resumé

Diplomová práce „Proces postupné emancipace českého tisku v letech 1966 – 1968 na příkladu brněnské Rovnosti“ se zabývá analýzou deníku Jihomoravského KV KSČ Rovnost v letech 1966 – 1968 s důrazem na její obsahové proměny.

Časové vymezení práce je ohraničeno lednem 1966 až lednem 1968. Pro potřebu srovnání a širší ukotvení tématu se práce dotýká i období bezprostředně předcházejícího a zejména následujícího – tedy Rovnosti v roce 1968 a 1969. Sledovat prudké společenské změny včetně proměny postavení médií v československé společnosti, ke kterým došlo v roce 1968 ovšem nebylo cílem této práce.

Údálosti tzv. Pražského jara 1968 představují významnou epochu pro vývoj médií v Československu. Krátké období svobody a rehabilitace žurnalistiky, stejně jako role, kterou většina médií sehrála bezprostředně po srpnové invazi 1968, patří k nejsvětlejším okamžikům v jejich historii. Tato práce se snaží poukázat na širší souvislosti změn, kterými československá společnost prošla před rokem 1968, a zdokumentovat je na obsahu deníku Rovnost. Cílem bylo poodhalit postupné posouvání hranic „možného“ a způsoby, kterými to vědomě i nevědomě dělala Rovnost.

Podrobná analýza Rovnosti a jejího obsahu potvrdila, že tzv. Pražské jaro nebylo jen důsledkem mocenského zápasu uvnitř KSČ, ale spíše výsledkem dlouhodobých celospolečenských procesů, v nichž hrálo roli nejen centrum, ale i regiony, kde např. v oblasti médií bylo možné dosáhnout některých změn dříve než v případě ústředního tisku (Rudé právo). Na příkladu stranického listu KV KSČ je zdokumentována snaha o postupné vymanění se z tuhého stranického řízení. Dělo se tak pomaleji a méně odvážnou formou než např. v kulturních časopisech, ale větší volnost a samostatnost při výběru spolupracovníků a při vytváření obsahu je zřejmá, stejně jako otupování tradičních ideologických schémat opakujících se např. při příležitosti významných výročí událostí tradičně komunistickým režimem oslavovaných.

Z oblasti novinářské práce se diplomová práce soustředuje i na základní podmínky výkonu novinářského povolání ve sledovaném období. Proměna Rovnosti byla do značné míry ovlivněna i osobností šéfredaktora Bohumila Marčáka, jemuž tato práce věnuje pozornost, stejně jako dalším podrobnostem týkajícím se chodu redakce.

Pozornost je věnována Rovnosti i jako významnému zdroji příjmů KSČ. Zhoršující se hospodářská situace v 60. letech vedla k postupnému zavádění „kapitalistických“ prvků do socialistického hospodářství, a to včetně řízení médií. Ekonomický faktor hrál vzhledem k podmínkám ve společnosti stále významnější roli a byl i jedním z podpůrných argumentů, kterým vedoucí pracovníci zdůvodňovali proměny obsahu. Ty provázely postupný ústup od ideologických pozic k větší pestrosti, zajímavosti, a tím i větší čtenářské přitažlivosti.

V případě Rovnosti tyto tendence dostaly vyjádření v podobě založení Večerníku, hledání vlastní grafické tváře, důrazu na pohotové zpravodajství a čtenářský servis. Tyto změny otevřely cestu „rozletu“ médií v roce 1968, na druhou stranu je třeba zdůraznit, že Rovnost jakožto stranický deník nezpochybňovala pozici KSČ, a pokud později podporovala politické změny, byly to změny, které iniciovala sama KSČ.

Summary

The thesis „The Process of the Gradual Emancipation of the Czech Press in the years 1966 – 1968 based upon the Rovnost (The Equality) daily, published in Brno“ deals with the analysis of the Rovnost daily of the South Moravian Regional Committee of the Communist Party of Czechoslovakia in the years 1966 – 1968 emphasising its contents and changes.

Time boundaries of the thesis are limited from January 1966 to January 1968. To enable comparisons and a broader determination of the issues, the work also concerns the immediately preceding and especially the following periods – thus Rovnost in the years 1968 and 1969. However, this work has not been targeted to follow the radical social changes, including the transformation of the media role, taking place in Czechoslovak society in 1968.

Events of the so called Prague Spring 1968 represent a significant period for media development in Czechoslovakia. The short interval of freedom and rehabilitation of journalism and, at the same time, the role played by the majority of media immediately after the August invasion in 1968 belong to the fairest moments in their history. This work seeks to refer to a broader relation of changes which occurred in Czechoslovak society before 1968 and aspires to document them based upon contents in Rovnost. The aim is to disclose the gradual shifting of boundaries of „what is possible“ and the methods used consciously and unconsciously by Rovnost.

A detailed analysis of Rovnost and its contents confirmed that the Prague Spring took place not only as a consequence of the power struggle within the Czechoslovak Communist Party but more likely as a result of long term actions in the whole society where the role was performed not only in the centre but also in regions and, e.g. in the media, some changes could have been achieved earlier in regions than in the central press (Rudé právo / The Red Justice/). An effort to gradually disentangle rigid party controls is documented in the party daily of the regional committee of the Czechoslovak Communist Party. It happened slower and less bravely than, e.g., in cultural magazines, however, more freedom and independence at choosing collaborators and creating contents are obvious, as well as the deadening of traditional ideological patterns repeated during significant anniversaries traditionally celebrated by the communist régime.

As far as the journalist's work is concerned, the thesis also focuses on the basic conditions of the journalist occupation in the tracked period. The transformation of Rovnost was influenced to a large extent by the personality of the editor-in-chief Bohumil Marčák, who is also given attention in this work, as well as other details regarding daily operations in the newsroom.

Rovnost is also monitored as a significant source of income of the Communist Party of Czechoslovakia. A worsening economic situation in the sixties resulted in the gradual implementation of „capitalistic“ elements into the socialist economy including the media administration. Due to conditions in the society the economic aspect was more and more meaningful and was also one of the supportive arguments used by managers giving reasons for the transformation of contents. They involved the gradual retreat from ideological standpoints that resulted in a larger diversity, more interesting topics, and catchiness for readers.

These trends were manifested in Rovnost by setting up Večerník (The Evening Paper), by searching for their own graphic layout and stressing efficient news and readers services. These changes enabled „the flight“ of media in 1968. On the other hand, it is necessary to emphasize that Rovnost being a party paper did not dispute the position of the Communist Party of Czechoslovakia and, although it later supported political changes, these were changes initiated by the Communist Party itself.

Použitá literatura, prameny a zdroje

Metoda práce

BRIGGS, Asa; BURKE, Peter. *A Social History of the Media. From Gutenberg to the Internet*. 1. edition. Cambridge: Polity Press, 2002. 374 s. ISBN 0-745-62374-1

SCHULZ, Winfried - REIFOVÁ, Irena – KONČELÍK, Jakub – HAGEN, Lutz – SCHERER, Helmut. *Analýza obsahu mediálních sdělení*. 2. přeprac. vyd. Praha: Karolinum, 2004, 80-246-0827-8 .

VANĚK, Miroslav a kolektiv. *Orální historie: Metodické a "technické" postupy* (skriptum). Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filosofická fakulta, 2003. 78 s. ISBN 80-244-0718-3

Bibliografie a slovníky

KÖPPLOVÁ, Barbara et al.: *Dějiny českých médií v datech: rozhlas, televize, mediální právo*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2003. 461 s.

KUBÍČEK, Jaromír. *Padesát let komunistického tisku na Moravě*. 1. vyd. Brno: Blok, 1974. 217 s. ISBN neuvedeno

KUBÍČEK, Jaromír – ŠIMEČEK, Zdeněk. *Brněnské noviny a časopisy od doby nejstarší až do roku 1975*. 1. vyd. Brno: Universitní knihovna, 1976. 594 s. ISBN neuvedeno

KUBÍČEK, Jaromír – VLAŠÍN, Štěpán. *100 let literatury v Rovnosti*. 1. vyd. Brno: Rovnost: Státní vědecká knihovna: Muzejní a vlastivědná společnost, 1985. 387 s. ISBN neuvedeno

Nová encyklopedie českého výtvarného umění. Sv. 1. A – M. 1. vyd. Praha, Academia 1995, s. 546 s. ISBN 80-200-0521-8

Slovník českých a slovenských výtvarných umělců. Díl VIII. Man – Miž. Editor Alena Malá. 1. vyd. Ostrava: Výtvarné centrum Chagall, 2002. 357 s. ISBN 80-86171-13-2

ŠIK, Hynek. *Příspěvky k dějinám novinářství v českých zemích*. Část 1 – soupis jubilejních novin a časopisů, jubilejních záznamů a sborníků. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1972

Katalogy

BLODIGOVÁ, Alexandra – KOPPLOVÁ, Barbara – SEKERA, Martin – KONČELÍK, Jakub – KRYŠPÍNOVÁ, Jitka. *Dějiny českého novinářství a českých novinářských spolků*. Katalog Výstavy k dějinám českého tisku na území České republiky. 1. vyd. Praha: Státní ústřední archiv, Praha, 2002. 99 s. ISBN 80-86712-07-9

Katalog periodického tisku ČSSR 1966. Praha: Čs. ústředí knižní kultury, 1966.

Katalog periodického tisku ČSSR 1967. Praha: Ministerstvo kultury a informací, 1967.

Katalog periodického tisku ČSSR 1968. Praha: Úřad pro zisk a informace, 1968.

KSČ o tisku, rozhlasu a televizi (1945 – 1975). Uspořádal Zdeněk Hoření Praha: Novinář, 1976. 261 s. ISBN neuvedeno

FRANĚK, Otakar. *Výstava 80 let Rovnosti*. Katalog. Brno: Blok, 1965. 71 s. ISBN neuvedeno.

Základní literatura, monografie, sborníky

BUDÍN, Stanislav. *Sedmá velmoc*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1966. 195 s. ISBN neuvedeno

Československo roku 1968. Díl 1. Obrodný proces. Václav Kural (ed.). 1. vyd. Praha: Parta, 1993. 207 s. ISBN 80-901337-7-0

Československo roku 1968. Díl II. Počátky normalizace. Vojtěch Mencl (ed.). 1. vyd. Praha: Parta, 1993. 134 s. ISBN 80-901337-8-9

DOSKOČIL, Zdeněk. *Duben 1969. Anatomie jednoho mocenského zvratu*. 1. vyd. Brno: Doplněk; Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2006. 412 s. ISBN 80-7239-204-2

HOPPE, Jiří. *Pražské jaro v médiích. Výběr z dobové publicistiky. Prameny k dějinám československé krize 1967 – 1970*; sv. 11. 1. vyd. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR; Brno: Doplněk, 2004. 441 s. ISBN 80-7239-162-3

FRANĚK, Otakar. *Bojem zvítězila: Kapitoly z dějin Rovnosti 1885 – 1975*. 1. vyd. Brno : Blok, 1975. 173 s. ISBN neuvedeno.

GABRIELOVÁ, Bronislava – MARČÁK, Bohumil: *Kapitoly z dějin brněnských časopisů*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií: Georgetown, 2003. 173 s. ISBN 80-86251-07-1

GABRIELOVÁ, Bronislava – MARČÁK, Bohumil: *Kapitoly z dějin brněnských časopisů II*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií: Georgetown, 1999. 142 s. 80-210-3060-7

KAPLAN: Karel. *Kořeny Československé reformy 1968. I. Československo a rozpory v sovětském bloku. II. Reforma trvale nemocné ekonomiky*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2000, 323 s. ISBN 80-7239-061-9

KAPLAN: Karel. *Kořeny Československé reformy 1968. III. Změny ve společnosti a IV. Struktura moci*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2002, 425 s. ISBN 80-7239-135-6

KAPLAN: Karel. *Kronika komunistického Československa. Kořeny reformy 1956 – 1968: Společnost a moc*. 1. vydání. Brno: Barrister & Princípál, 2008. 828 s. ISBN: 978-80-87029-31-2

KAPLAN, Karel. „*Všechno jste prohráli!*“ (co prozrazují archivy o IV. sjezdu Svazu československých spisovatelů 1967). 1. vydání. Praha: Ivo Železný, 1997. 178 s. ISBN: 80-237-3549-7

KAPLAN, Karel – TOMÁŠEK, Dušan. *O cenzuře v Československu v letech 1945 – 1956*. 1. vydání. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1994. 183 s. ISBN 80-85270-38-2

KAŠÍK, Milan. *Podnikové noviny*. 2. vydání. Praha: Novinář, 1985. 172 s.

KAŠÍK, Milan – HOLINA, Vladimír. *Okresní noviny*. Část textu ze slov. přel. Jana Klepetářová. 1. vydání. Praha: Novinář, 1988. 168 s. ISBN neuvedeno

KŘIVÁNKOVÁ, Alena – VATRÁL, Jozef. *Dějiny československé žurnalistiky*. Díl 4. Český a slovenský tisk v letech 1944 – 1987. 1. vyd. Praha, Novinář: 1989, 223 s. ISBN 80-7077-036-8

MACURA, Vladimír. *Šťastný věk* (Symboly, emblémy, mýty 1948 – 1989). 1. vyd. Praha: Pražská imaginace, 1992. 126 s. ISBN 80-7110-100-1

MARČÁK, Bohumil. *Čas hledání a sporů. Z literárních zápasů brněnské Rovnosti v letech 1921 – 1928*. 1. vyd. Brno: Blok, 1966. 187 s. ISBN neuvedeno

OTÁHAL, Milan – NOSKOVÁ, Alena – BOLOMSKÝ, Karel. *Svědectví o duchovním útlaku 1969 – 1970*. Dokumenty. „Normalizace“ v kultuře, umění, vědě, školství a masových sdělovacích prostředcích. 1. vyd. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR: Maxdorf, 1993. 148 s. ISBN 80-85800-14-4

PAUER, Jan. *Praha 1968: vpád Varšavské smlouvy: pozadí, plánování, provedení*. Z něm. orig. Prag 1968: der Einmarsch des Warschauer Paktes přel. Milada Kouřimská, Milan Kouřimský. 1. vyd. Praha: Argo, 2004. 358 s. ISBN 80-7203-557-6

PECKA, J. – BELDA, J. – HOPPE, J.: *Občanská společnost 1967 – 1970: Sociální organismy a hnutí Pražského jara 1967-1970*. Prameny k dějinám československé krize 1967 – 1970; díl 2, sv. 1. vydání. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR; Doplněk, 1998. 545 s. ISBN 80-85270-80-3

PERNES, Jiří: *Svět Lidových novin 1893 - 1993: stoletá kapitola z dějin české žurnalistiky, kultury a politiky*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1993. 143 s. ISBN 80-7106-056-9

ŠPIRIT, Michael. *Tvář* (Pokus o historickou rekonstrukci). In *Tvář* (Výbor z časopisu). 1. vydání. Praha, Torst 1995. s. 671 – 735. ISBN 80-85639-61-0

ŠVRČEK, Jaroslav B: *Eduard Milén*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství československých výtvarných umělců, 1958. 30 s. ISBN neuvedeno

VONDROVÁ, J. – NAVRÁTIL, J. – MORAVEC, J.: *Komunistická strana Československa: Pokus o reformu (říjen 1967 – květen 1968)*. Prameny k dějinám československé krize 1967 – 1970, sv. 9, díl 1. Praha-Brno: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR: Doplněk 1999. 579 s. ISBN 80-7239-056-2

VONDROVÁ, Jitka – NAVRÁTIL, Jaromír: *Komunistická strana Československa: Konsolidace (květen srpen 1968)*. Prameny k dějinám československé krize 1967 – 1970, sv. 9, díl 2. Praha-Brno: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR: Doplněk 2000. 485 s. ISBN 80-7239-065-1

VONDROVÁ, J. – NAVRÁTIL, J.: *Komunistická strana Československa: Kapitulace (srpen listopad 1968)*. Prameny k dějinám československé krize 1967 – 1970, sv. 9, díl 3. Praha-Brno: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR: Doplněk 2001. 698 s. ISBN 80-7239-093-7

VONDROVÁ, J. – NAVRÁTIL, J.: *Komunistická strana Československa: normalizace (listopad 1968 . září 1969)*. Prameny k dějinám československé krize 1967 – 1970, sv. 9, díl 4. Praha – Brno: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR: Doplněk 2003. 698 s. ISBN 80-7285-031-8

Československo v letech 1966 – 1971. *Přehled událostí – chronologie*. Materiály komise vlády ČSFR pro analýzu událostí let 1967 – 1970. Zpracovali: URIANEK, Karel; MICHÁLKOVÁ, Marie. Praha, 1991, verze 3

Články v časopisech a příspěvky ve sbornících

BLÁHOVÁ, Kateřina. *Mezi literaturou a politikou. Souvislosti českého literárního života 1958 – 1969*. Soudobé dějiny, 2002, roč. 9, č. 3 – 4, s. 495-520. ISSN 1210-7050

CUHRA, Jaroslav. *Československo a Vatikán za Pražského jara*. In *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu*. Svazek I. Sestavili Zdeněk Kárník a Michal Kopeček. 1. vyd. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR: Dokořán, 2003. ISBN 80-86569-60-8. s 253 – 270.

JIRÁK, Jan – KÖPPLOVÁ, Barbara. K vývoji novinářského povolání. Sborník Národního muzea v Praze. Řada C, Literární historie. 2006, roč. 51, č. 1 – 4, s. 19-27. ISSN 0036-5351.

KAPLAN, Karel. *Cenzura v Československu v letech 1945 – 1970*. In *Studie*, 1983, ročník VI (1983), číslo 90 strana 461 – 479.

KONČELÍK, Jakub. *Média pražského jara; Zrod reforem a demokratizace novinářské práce*. Sborník Národního muzea v Praze, řada C – Literární historie, 2008, roč. 53, č. 1 – 4. ISSN 0036-5351. s. 65 – 70.

KONČELÍK, Jakub – TRAMPOTA, Tomáš. *Rudé právo v kontextu reforem konce 60. let : metodické poznámky ke kvantitativní analýze*. Praha: UK FSV, 2006. 25 s. Pražské sociálně vědní studie. Mediální řada, MED-008. ISSN 1801-5999.

KOPEČEK, Michal. *Obraz vnitřního nepřítele – revizionismus na stránkách Otázek míru a socialismu v letech 1958 – 1969*. Svazek I. Sestavili Zdeněk Kárník a Michal

Kopeček. 1. vydání. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR: Dokořán, 2003. s 225 – 252. ISBN 80-86569-60-8.

KRAKOVSKÝ, Roman. *At' žije 1. máj! Rituál oslav Svátku práce*. In Dějiny a současnost, roč. 28, č. 1, 2006, s. 17 – 20.

PERNES, Jiří. *Okupace Brna v srpnu 1968 a její oběti*. In *Sovětská okupace Československa a její oběti*. Sestavil Hynek Fajmon. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005. ISBN 80-7325-048-9. s 58-66.

ROHLÍKOVÁ, Slavěna. *Strana, stát a masmédia*. In *Manipulátoři. O technikách bojů lži proti pravdě a nenávisti proti lásce*. Vědečtí redaktoři Ladislav Bittmann a Hermenegilda Symůnková. 1. vydání. Praha: FSV UK ; Boston: Boston University, 1992. s 52–85. ISBN 80-7066-621-8

SYMUNKOVÁ, Hermenegilda. *Rudé právo a opozice*. In *Manipulátoři. O technikách bojů lži proti pravdě a nenávisti proti lásce*. Vědečtí redaktoři Ladislav Bittmann a Hermenegilda Symůnková. 1. vydání. Praha: FSV UK ; Boston: Boston University, 1992. s 87 – 122. ISBN 80-7066-621-8

TOMEK, Prokop. *Rušení zahraničního vysílání pro Československo*. In *Securitas Imperii*. Sborník k problematice zahraničních vztahů čs. komunistického režimu. Editor Jan Tábořský. 1. vydání. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2002. ISBN 80-902885-5-3. s. 334 – 367.

KUBÍČEK, Tomáš. *Literární časopisy šedesátých a sedmdesátých let. Myšlení o literatuře*. In *Kulturní periodika na Moravě: XXIV. mikulovské sympozium 17. – 18. října 1996*. 1. vyd. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost; Mikulov: Státní okresní archiv Břeclav, 1996. ISBN 80-85048-67-1. s. 11 – 17.

Kvalifikační práce

CHMEL, Zdeněk. *Anketa v krajském tisku se zaměřením na Anketu v Rovnosti v letech 1963 – 1967*. Praha: Univerzita Karlova v Praze. Fakulta sociálních věd a publicistiky UK, 1968.

KONČELÍK, Jakub. *Média a Pražské jaro; Kontrola a řízení tisku v souvislostech československé krize konce 60. let*. Praha: Univerzita Karlova v Praze. Fakulta sociálních věd. Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií, 2008. 334 s. Školitelka disertační práce Doc. PhDr. Barbora Köpplová, CSc.

MÜLLEROVÁ, Michaela. *Krajský deník Průboj 1968 – 1969*. Praha: Univerzita Karlova v Praze. Fakulta sociálních věd. Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií, 2007. Vedoucí diplomové práce PhDr. Jakub Končelík, Ph.D.

PODBRANÝ, Jaroslav. *Moderní grafické prvky v krajském deníku Rovnost*. Praha: Univerzita Karlova v Praze. Fakulta sociálních věd a publicistiky UK, 1969.

ŠRÁMKOVÁ, Barbora. *Brněnský kulturní život a jeho odraz v krajském denním tisku*. Praha: Univerzita Karlova v Praze. Fakulta sociálních věd a publicistiky UK, 1968.

Internetové zdroje a databáze

Sbírka zákonů Československé socialistické republiky [databáze online]. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, 2005. [cit. 20. 05. 2009]. Dostupné z URL: <<http://web.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/>>

Pražské jaro 1968. Projekt Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR. [databáze online]. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007-. [cit. 20. 05. 2009]. Dostupné z URL: <<http://www.68.usd.cas.cz/>>

Slovníková příručka k československým dějinám 1948 – 1989 [dokument online]. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2006. [cit. 20. 05. 2009]. Dostupné z URL: <<http://www.usd.cas.cz/slovníková-příručka-k-československým-dějínám-1948-1989>>

Slovník české literatury po roce 1945. Projekt Ústavu pro českou literaturu AV ČR. [databáze online]. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR. 2006 – 2008. [cit. 20. 05. 2009]. Dostupné z URL: <<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/>>

ŠMÍD, Milan. *Rozhlas, noviny a televize v období Pražského jara*. Referát na Mezinárodní konferenci "Pražské jaro 1968: literatura – film – média". [online]. Praha: Louč, me-zine o médiích, žurnalistice a dalších věcech života. 20.05.2008. Dostupné z URL: <<http://www.louc.cz/08/1960520.html>>

Paměti a memoárová literatura

HAVLÍČEK, Dušan. *Jaro na krku: zážitky ze zákulisí sekretariátu ÚV KSČ od června do prosince 1968*. 1. vyd. Praha: ÚSD AV ČR, 1998. 229 s. ISBN 80-85270-82-X

HIRŠAL, Josef. *Let let*. Pokus o rekapitulaci 1966 – 1968. 3 díl. 1. vydání. Praha: MF, 1994. 436 s. ISBN 80-204-0459-7.

HOCHMAN, Jiří: *Naděje umírá poslední*. Vlastní životopis Alexandra Dubčeka. 1. vydání. Svoboda – Libertas, Praha, 1993. 293 s. ISBN 80-205-0351-X.

ŠIMEČKA, Milan. *Obnovení pořádku* .1. vydání v ČSFR. Brno : Atlantis, 1990. 208 s. ISBN 80-7108-002-0.

Archivní materiály

Moravský zemský archiv v Brně (MZA)

Fond KSČ – Jihomoravský krajský výbor, Brno (G593). Protokoly z 17. schůze předsednictva KV KSČ v Brně ze dne 12. 1. 1967. Hodnocení kulturně politické a ideové linie literárně kritického časopisu *Host do domu* a stanovisko redakce a redakční rady. Kart. 100, Inv. č. 52, Arch j. 532, č listu 26 – 32.

Fond KSČ – Jihomoravský krajský výbor, Brno (G593). Protokoly z 18. schůze předsednictva KV KSČ v Brně ze dne 26. 1. 1967. Hodnocení Rovnosti v uplynulém období a základní rysy koncepce listu v roce 1967. Kart. 100, Inv. č. 52, Arch j. 532, č. listu 33 - 54.

Fond KSČ – Jihomoravský krajský výbor, Brno (G593). Protokoly z 24. schůze předsednictva KV KSČ ze dne 16. 4. Hodnocení Rovnosti a její obsahové zaměření v příštím období. 1969. Kart. 109, inv. č. 54, arch j. 706, č. listu 22 – 45.

Fond KSČ – Jihomoravský krajský výbor, Brno (G593). Mimořádné zasedání pléna a předsednictva KV KSČ v Brně ze dne 27. 8. 1968. Kart. č. 32, inv. č. 23.

Fond KSČ – Jihomoravský krajský výbor, Brno (G593). Protokoly z 25. schůze předsednictva KV KSČ ze dne 5.5. 1967. Činnost krajské organizace Svazu československých novinářů v letech 1966 – 1967 a příprava koncepce na příští období. Kart. 101, inv. č. 52, arch j. 540, č. listu

Státní ústřední archiv v Praze

Fond ÚV KSČ, členská evidence vyřazených, spis. materiál č. 3794.

Další prameny

Rozhovor autora práce s bývalým šéfredaktorem Rovnosti Bohumilem Marčákem, Brno, 9. 12. 2006.

Host do domu 1966 - 1967

Rovnost 1965 – 1968

RT Moravský večerník Rovnosti 1968

Rudé právo 1965 - 1967

Literární noviny 1967

Seznam použitých zkratk

Obvyklé zkratky

apod.	a podobně
arch j.	archivní jednotka
atd.	a tak dále
č.	číslo
inv.	inventární
kart.	karton
mj.	mimo jiné
např.	například
s	strana
tzv.	takzvaný

Další zkratky

čs.	československý
ČSSR	Československá socialistická republika
ČÚTI	Český úřad pro tisk a informace
FF	filozofická fakulta
hal.	haléř
HSTD	Hlavní správa tiskového dohledu
Kč	koruna československá
KKRK	krajská kontrolní a revizní komise
KSS SSSR	Komunistická strana Svazu sovětských socialistických republik
KSČ	Komunistická strana Československa
KV	krajský výbor
MDŽ	Mezinárodní den žen
MV	městský výbor
MZA	Moravský zemský archiv
NDR	Německá demokratická republika
NSR	Německá spolková republika
PaedF	pedagogická fakulta

PNS	Poštovní novinová služba
RT	Rovnost
RVHP	Rada vzájemné hospodářské pomoci
SČSN	Svaz československých novinářů
SČSS	Svaz československých spisovatelů
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
UJEP	Univerzita Jana Evangelisty Purkyně
ÚPS	Ústřední publikační správa
USA	United States of America
ÚV	ústřední výbor
VDR	Vietnamská demokratická republika
VŘSR	Velká říjnová socialistická revoluce

Seznam příloh

Příloha č. 1: Porovnání odběru stranického tisku (obrázek/archivní dokument)

**Příloha č. 2: Vývoj odběru stranických deníků: Rudé právo a Rovnost
(obrázek/archivní dokument)**

**Příloha č. 3: Zpřesněný plán rozpočtu KV KSČ v Brně na rok 1967
(obrázek/archivní dokument)**

**Příloha č. 4: Bohumil Marčák - Členská evidence KSČ
(obrázek/ archivní dokument)**

Příloha č. 5: Grafické štočky vybraných rubrik Rovnosti 1965 – 1968 (obrázek)

Příloha č. 6: Titulní strana RT – Moravský večerník (obrázek)

**Příloha č. 7: Srovnávání vybraných titulních stran Rovnosti a Rudého práva při
příležitosti významných dnů a svátků v letech 1965 - 1967 (obrázek)**

Příloha č. 8: Další netradičně zpracované titulní strany Rovnosti (obrázek)

Přílohy

Příloha č. 1: Porovnání odběru stranického tisku (obrázek/archivní dokument)

Porovnání odběru stranického tisku (Rudé právo a Rovnost) s odběrem ostatních deníků

	stranický tisk		Index 1966/68	ostatní tisk		Index 1966/68
	1966	1968		1966	1968	
Brno město	73.730	63.690	93,2	53.310	92.930	174,3
Blansko	17.800	15.730	88,5	8.920	11.500	129,-
Brno venkov	25.680	23.910	93,1	15.020	19.000	133,1
Břeclav	18.380	17.290	94,-	11.070	13.170	118,9
Gottwaldov	21.350	18.820	88,1	15.740	21.300	135,3
Hodonín	20.170	13.070	89,6	12.560	15.720	125,1
Jihlava	14.330	12.100	84,4	8.870	12.530	141,-
Kroměříž	13.930	12.260	88,-	10.470	12.920	123,-
Prostějov	15.350	14.000	91,2	10.270	12.600	122,7
Třebíč	15.520	13.540	87,2	10.420	13.100	125,7
Uh. Hradiště	13.220	15.660	85,9	11.080	13.610	122,8
Vyškov	14.370	12.300	85,6	7.630	9.710	127,3
Znojmo	13.340	16.990	92,6	10.060	11.700	110,4
Žďár n. Sáz.	16.450	14.000	85,1	10.680	14.180	132,8
	303.620	273.360	90,-	196.110	274.040	139,7

1224/OV

**Příloha č. 2: Vývoj odběru stranických deníků: Rudé právo a Rovnost
(obrázek/archivní dokument)**

Porovnání odběru stranického tisku (Rudé právo a Rovnost) s odběrem ostatních deníků

	stranický tisk		Index 1966/68	ostatní tisk		Index 1966/68
	1966	1968		1966	1968	
Brno město	73.730	63.690	93,2	53.310	92.930	174,3
Blansko	17.800	15.730	88,5	8.920	11.500	129,-
Brno venkov	25.680	23.910	93,1	15.020	19.000	133,1
Břeclav	18.380	17.290	94,-	11.070	13.170	118,9
Gottwaldov	21.350	18.820	88,1	15.740	21.300	135,3
Hodonín	20.170	13.070	89,6	12.560	15.720	125,1
Jihlava	14.330	12.100	84,4	8.870	12.530	141,-
Kroměříž	13.930	12.260	88,-	10.470	12.920	123,-
Prostějov	15.350	14.000	91,2	10.270	12.600	122,7
Třebíč	15.520	13.540	87,2	10.420	13.100	125,7
Uh. Hradiště	13.220	15.660	85,9	11.080	13.610	122,8
Vyškov	14.370	12.300	85,6	7.630	9.710	127,3
Znojmo	13.340	16.990	92,6	10.060	11.700	110,4
Žďár n. Sáz.	16.450	14.000	85,1	10.680	14.180	132,8
	303.620	273.360	90,-	196.110	274.040	139,7

1224/0V

Příloha č. 3: Zpřesněný plán rozpočtu KV KSČ v Brně na rok 1967

(obrázek/archivní dokument)

Zpřesněný plán na rok 1967

Tabulka č. 1

		KV KSČ	OV+městV	Rovnost	OSŠ	MDH	Celkem
Agitace, školení schůzová činnost	plán 1967	832,1	3.359,8	-	-	79,-	4.320,9
	zpřesněný	832,1	4.011,7	-	-	79,-	4.972,8
Mzdy pracovníků	plán 1967	3.689,7	14.113,-	1.006,3	1.050,6	221,5	20.081,1
	zpřesněný	3.589,7	14.213,-	1.006,3	1.050,6	221,5	20.081,1
Organizační a ho- spodářské výdaje	plán 1967	1.752,2	4.731,9	1.086,2	958,6	168,8	8.697,7
	zpřesněný	2.030,6	4.940,7	881,1	1.023,6	183,5	9.059,5
Existenční za- jištění posluchačů	plán 1967	-	-	-	3.454,2	-	3.454,2
	zpřesněný	-	-	-	3.454,2	-	3.454,2
Honoráře a odměny pracovníkům mimo ev. stav	plán 1967	-	-	320,-	-	-	320,-
	zpřesněný	-	-	390,-	-	-	390,-
Náklady tisku	plán 1967	-	-	5.358,4	-	-	5.358,4
	zpřesněný	-	-	6.887,3	-	-	6.887,3
Náklady stravování	plán 1967	-	-	-	740,-	-	740,-
	zpřesněný	-	-	-	670,-	-	670,-
Investice a ge- nerální opravy	plán 1967	2.533,5	1.417,8	7,5	13,6	21,6	3.994,-
	zpřesněný	3.496,-	1.116,7	16,8	15,-	21,6	4.666,1
Výdaje LM	plán 1967	387,1	2.069,8	-	-	-	2.456,9
	zpřesněný	359,9	1.775,8	-	-	-	2.135,7
Prostředky zá- klad. organizací	plán 1967	32,8	3.614,7	-	-	-	3.647,5
	zpřesněný	29,4	3.801,-	-	-	-	3.830,4
Výdaje celkem	plán 1967	9.277,4	29.307,-	7.778,4	6.217,-	490,9	53.070,7
	zpřesněný	10.387,7	29.358,9	9.181,5	6.213,4	505,6	56.147,1

Příjmy ze přís- pěvkové známky	plán 1967	327,9	36.147,3	-	-	-	36.475,2
	zpřesněný	293,6	38.014,-	-	-	-	38.307,6
Ostatní příjmy	plán 1967	236,5	64,-	-	620,3	27,-	947,8
	zpřesněný	266,-	69,3	20,-	550,3	42,-	947,6
Tržby za časopisy	plán 1967	-	-	10.359,-	-	-	10.359,-
	zpřesněný	-	-	12.637,4	-	-	12.637,4
Tržby za inzerci	plán 1967	-	-	304,-	-	-	304,-
	zpřesněný	-	-	1.356,-	-	-	1.356,-
Příjmy celkem	plán 1967	564,4	36.211,3	11.163,-	620,3	27,-	48.586,-
	zpřesněný	559,6	38.093,3	14.013,4	550,3	42,-	53.248,6
Přebytek + Schodek -	plán 1967	-8.713,-	+6.904,3	+3.384,6	-5.596,7	-463,9	-1.484,7
	zpřesněný	-9.823,1	+8.224,4	+4.831,9	-5.663,1	-463,6	-2.898,5
Rozdíl proti plánu		-1.115,1	+1.320,1	+1.447,3	- 66,4	+ -,3	+1.586,2

1398/OV

Moravský zemský archiv v Brně, fond KSČ – Jihomoravský krajský výbor, Brno
(G593), kart. 101, inv. č. 52, arch. j. 540, č. listu 97

Příloha č. 4: Bohumil Marčák - členská evidence KSČ (obrázek/archivní dokument)

Evidenční štítek

WYLOUČEN 0142-74 bez leg

vše v rámciku vyplní výbor organizace tiskacím písmem předem.

M A R Č Á K

Bohumil

ČKPK

1. Příjmení: M A R Č Á K
Jméno (křestní): Bohumil

2. Den, měsíc a rok narození: 1.12.1924 místo narození: Olomouc

3. Národnost: česká 4. Stav: ženatý 5. Náboženství: kř.k.

6. Bydliště: Brno, Zábovřeská Horova č. 26b okres: Brno

7. Původní povolání: redaktor 8. Nyní zaměstnan jako: redaktor
sídlu závodu: ul. 9. května

8. Rovnost

U živnostníka a obchodníka počet zaměstnanců:
U rolníka počet ha, které obhospodňuje: počet zaměstnaných sil:

9. Členství: ROH, ČSM, SČSP, JSEŽ, Sokol, JZD, ČSČ, družstvo spotřební
Funkce v nich: **SPIS.MATERIAL 3794**
Jiné org.: SČN 136882 (zaškrtni)

10. Ve které pol. straně byl dříve členem, od kdy, do kdy a jaké měl funkce: V žádné

11. Nynější funkce v KSČ: předseda místní org. I-11, instr. kr. BSS, člen kr. sboru ref. člen okr. ideové komise v Zab. člen dělnické rady - kult. komise

12. Veřejné funkce: člen dělnické rady - kult. komise

13. Při prověřování r. 1948-1949 byl(a) prověřen(a):
Kladně, se závěrečným závěrem jako kandidát se 1. rokem zájmu (vhodně zaškrtni)
prověřován(a) byl(a) v organizaci: Záv. org. Rovnosti 10-03 okres: Brno

V Brně dne 20.9. 1990

vlastnoruční podpis člena

Státní ústřední archiv v Praze, fond ÚV KSČ, členská evidence vyřazených, spis. materiál č. 3794

Příloha č. 5: Grafické štočky vybraných rubrik Rovnosti 1965 – 1967 (obrázek)

Ročník 80 (1965)

Ročník 81 (1966)

Ročník 82 (1967)

Příloha č. 7: Srovnávání vybraných titulních stran Rovnosti a Rudého práva při příležitosti významných dnů a výročí v letech 1965 - 1967 (obrázek)

Rovnost, 1. máj 1965 (Rovnost, ročník 80, číslo 103, vyšlo 1. května 1965, s 1) Sváté práce

Rudé právo, 9. květen 1965 (Rudé právo, ročník 45, číslo 127, vyšlo 9. května 1965, s 1)
 Dvacet let od osvobození republiky

Proletkii všech zemí, spojte se!

ROVNOST

ORGÁN JIHO-MORAVSKÉHO KRAJSKÉHO VÝBORU KSČ
DOPISŤELŤ RÁDU REPUBLIKY A PÁDU PRÁCE

ROVNOST 30. 50 HAL. • NEDELE 1. KVĚTNA 1966 • ČÍS. 104 • 80C. 81

KRESBA EDUARD MILEN

ZÁLEŽÍ NA KAŽDÉM Z NÁS

JOSEF ŠPAČEK

Náš První máje oslavil již dvacet let počet praktického uskutečňování socialistických předstev socialistické společnosti. Letošní První máj je navíc charakteristickým mimořádným třetím dnem strany a všech pracujících o doprovázení základních otázek dalšího rozvoje socialistické společnosti, k němuž byly položeny základy XII. sjezdem strany. Současné a rozvíjející se výhledy aktivita komunistů i ostatních pracujících v přípravě na XIII. sjezd strany a významné vítězství plnění, snili nad socialistickou společností psoucí.

Trhací sjezd strany, navazující na sjezd XII. sjezdu, je rozhodující momentem rozvoje našeho socialismu. Jeho základem je rychlý a neustávající rozvoj národního hospodářství, který přivede na ráda společenské přeměny práce. Vývoj do budoucna má být odrazem na úspěšný rozvoj socialistické společnosti záleží na dvou základních činnostech: na splnění výroby a na podílu každého z nás.

Díky naší práci, technické a organizační výroby vznikla průmyslová výroba v I. čtvrti roku se zvýšila se stejným objemem výrobků jako v II. čtvrti, tj. o více než 4 miliardy Kčv. V jednom kvartalu pak o 10,1 %. Vytvořila hrubého domácího produktu o 6,3 % a čistý zisk o 11,2 %. Zvýšení produktivity je, že přiměřeně rostou v rozvíjející se společnosti před tím, než začne být předpokladem pro úspěšnou realizaci a rekonstrukci národního hospodářství. Příměří letošní rok přináší úspěšný první krok navazující nové soustavy třetí a čtyřtříleté výroby národního produktu ať v průběhu roku. Již dnes začíná orientace kolektivů závodů i individuálních pracovníků na hospodářskou, kvalitativní a technickou úroveň výroby. Soustředila se iniciativa na počest XIII. sjezdu, výrobní závazky, její předstev plnění výroby o 320 miliard korun, a toho 500 miliard pro export, snížili náklady

o více než 25 miliard korun. Díky zvýšení technické úrovně a kvality řady výrobků a podílu práce na ní. Mimořádně ušetrí v průmyslu i v ostatní průmyslu v zemědělství. Ve zrušení a v rozvoji čtyřletého domácího roku prodal tržeb národního produktu o 2,079.000 litrů více, o 0,564 o více a o 0,217.000 více více. A přesto zvýšení výroby zemědělské výroby je jedno z základních úkolů rychlého rozvoje naší společnosti. Podíváme se na několik příkladů. V roce 1962, v roce socialistického zemědělství, došlo k tomu, že v zemědělské výrobě bylo vyrobeno 2,900.000 tun, z toho téměř milion tun z koštické výroby. Proto v příštím období stát musí být – vyvíjet ráda zemědělské výroby. Tak, aby byla rostoucí výroba zemědělské výroby. Časné řešení tohoto úkolu vyžaduje, aby se na něm podílela všechna odvětví národního hospodářství, přičemž i v zemědělství za nás možná významnou povolojeme vyvíjet ekonomických odvětví řízení a ráda ústavní výroby při demokratické vyvíjet našich přírodních a ekonomických podmínek.

Program je tedy spíše, jeho realizace přineseně nebude ani jednodušší, ani bez problémů a úkolů. Hlavní úkol XIII. sjezdu, jehož obsahem na podílu každého z nás, na podílu každého orgánu a jednotlivce i na podílu každého pracovníka. Vyvíjet proto každý svou práci podílejí pro úspěšný program úsvitu výroby naší socialistické společnosti, který vyvíjí XIII. sjezd strany.

Náš postoj a snil je tedy v současném globální soustředěnou na vypracování a zabezpečení rychlého rozvoje socialistické společnosti. Křikotvornosti by však byla uvažovat k problémům mezinárodně politického vývoje je proto, že základním předpokladem realizace našich plánů je mír ve světě a zrušení imperialistického aparátu. Tím více nepřehlédnutelně musí být otázka, kdy se objeví výroba je postavením socialistického státu agresivních sil imperialistů proti národní samostatnosti naší demokracie a socialismu. Základní předstev imperialistů a mnohých úrovních postavení vyvíjet výroby a proto imperialistů v čele s USA přelstí k otevřenému útoku. Čarvotní útokem imperialistů obléhá jsou plány imperialistů na rozpoutání termojaderné války, teroristické útoky proti národní demokracii a socialistické společnosti, imperialistů, milice, ruku a rozvednou a zejména zanedbá, bez hradě agresie USA ve Vietnamu, převládají často i socialistické států.

Náš samé výroby přelstí se internacionální postavení vůči národním demokraciím a socialistickým států ve světě. K tomu i na nále mobilizovat výrobu veřejné služby proti imperialistům a spolu s celým socialistickým lidem i materiálně podporovat hrubou výrobu tak tak dříve, dokud nebude mezinárodní situaci zastavit vyvíjet a odlišnost tam, odkud přelstí. Nezapomínáme ani na bezpečí západoněmeckého militarismu, jehož agresi imperialistů spojení států v Evropě rovně se přímou nepřátelstvím a nepřátelstvím a spojenci se socialistickým státem.

Opomíjí naši samé zárukou úspěšnosti výroby a dalšího rozvoje socialismu a komunismu ve světě je internacionální jednotka dělnické třídy mezinárodně komunistického hnutí. Neustávající vývoj společnosti musí jednota v naší práci agrárního plánu imperialistů vyvíjet díru na národním XIII. sjezdu KSČ předstev všech socialistických dělnických a komunistických státní.

JINDŘICH HOŘEŠÍ HUDBA NA NÁMĚSTÍ

Dnes všechny cesty sem vedou a svedou!

Sadivá náměstí, smetliže spáchu a ryku, tržitiže fahrání, denních lopotení a udýcháných zvuků, časem a kroky a vozy otevřel města lysina

pohádkovitě se mění. Je to jen smavá mýlina. Cos marné tu, srdce, jindy hledalo, vzduchem teď? ohvěja. Dav lidí, jak slunečný proud by je nos, dobrovolně sam spěje. Tvoří se kola a kola, lidský les.

A do toho lesa orchestr hudbou volá. Zní tíše však z lesa odezva.

Kam jen se poděl věrejší shon, kam dni každodenních klam, kde vzal jen každý ten ton silu zakladná, ze syrová přítomnost s tváří jak maska spadla

a vrátit se boji, že všichni tu stojí, lík dezertérů Skutečna?

Tíse jen, tíse zní odezva, veselá píseň dokola, okolo stola.

Kamenné srdce města zaplálo! Života bído, Života bído, ty nejsi dědična.

VITĚZSLAV NEZVAL TY AŤ JSI KDOKOLIV

Ty ať jsi kdokoliv souduhu já té znám My všichni známe se Ty hochu od rolaček

A ty ty nemluvný jenž chodíš vřidky sám a ty jenž zpíváš si na střeších jako ptáček

Nas nikdy nedělil lepší ži horší lat ani ta malíček jiz narývají rýmy To tys mně navinul svůj elektrický drát

pro moje myšlenky jež chtějí být též tvými

My z měst my z kanvka my z hor my odkudkoli jak malá kolečka včleněná do soukoll velkého kardanu společných osudů

vyvezem lidský vřk který se bethal pásky

do šťastných údolí šťastnější rovnoběžky

Ty ať jsi kdokoliv já znám té soudruhu!

KAREL TOMAN KVĚTEN

Jsem všichni, s ženami a dětmi a se snem předků. Jsem slunce přivítat, jež vyvolala ze tmy

medlitu věrných pokolení a práce.

V rasané trávě tančí naše děti, bratrský řetěz rukou spjal je v kruh. V té hudebnosti záští není a z jejich písní zpívá družný duch a mluví k otčům.

Nab nikdy bojovník, ať z plukem jde, nebo bují v kav, vřidit obou-li nesmi zhrdat bratrem.

Rovnost, 1. máj 1966 (Rovnost, ročník 81, číslo 104, vyšlo 1. května 1966, s 1) Svátek práce

ROVNOST

DENÍK JIHOHRÁVSKÉHO KRAJSKÉHO VÝBORU KSČ
NOSITEL ŘÁDU REPUBLIKY A ŘÁDU PRÁCE

1. KVĚTNA 1967 ČÍSLO 104 • ROČNÍK 82

TKS 30 • 50 HALERO

Pravděř všech zemí, spojte se!

197

1921/67-ii

KRESLIL EDUARD MILEN

V Ý Z V A

FRANTIŠEK HALAS

V kopolích tvého bezu
a v prvních růžích tvých
se květně s tebou vezu
do končin spanilých

Pojďte se mou vůlí
s budoucnem v soulađu
mohu vám rovnou říci
kudy jít k pokladu

Cesta se valem krátí
Lenin ji naznačil
je na vás dodělati
na co sám nestačil

Ten poklad září stále
proč časem zaspíte
více chtít a nenadále
se všeho zmocníte

V kopolích tvého bezu
a v prvních výkřicích
se květně s tebou vezu
s průvodem budoucích

VZNEŠENÉ LIDSKÉ CÍLE

JOSEF SPAČEK, vedoucí tajemník Jihomoravského KV KSČ

Spolu s významnými a složitými proměnami celé naší socialistické společnosti a jednotlivých stránek jejího života mění se i charakter takových dnů, jako je 1. máj. Rada let uplynula již od doby, kdy Jan Neruda napsal: „... Klidným, teletným dělnické, přefetné, nepřehlédné a vřadily se do lidského řádu, aby již provzdu stejným postupem šly s námi ostatními do vznešenými lidskými cíli, stejně oprávněni, stejně obtíženi, stejně blaženi.“

Diouhý byl výčet všech Prvních májů a hlavních požadavků proletariátu, které jménem svým i jménem všech ostatních pracujících na prvomájových manifestacích prosazoval. Odrážel by celou historii od vzniku revolučního dělnického hnutí až po vítězství socialismu. Všechny manifestace od minulosti až po dnešek však spojovala v jednotný řetěz nedělitelného boje za socialismus a za šťastný život nejen dělnické třídy, ale všech pracujících, myšlenka bojové solidarity prvního internacionálního soudruztví dělnické třídy, jednoty všech pracujících. Po definitivní porážce buržoazie nesou prvomájové manifestace stále více počet přehlídek výsledků politických a ekonomických přeměn, spojených se socialistickou výstavbou a rozvojem socialismu.

Od roku 1945 jsou první květnové dny tradičně i životem připomínkou slavných dnů osvobození naší vlasti Sovětskou armádou. Tím vřeleji příní rozkvětu posíláme sovětským lidem letos, kdy jejich země oslaví pól století cesty ke komunismu. Padesáté výročí Velké říjnové socialistické revoluce je i naším velkým svátkem, s nímž je spjato vítězství socialismu v naší zemi, naše bezpečnost a jistota budoucnosti.

Možná, že budoucnost přinese nové formy prvomájových manifestací. Ale nazrvalo už stane 1. máj spojen s bojem za základní požadavky pracujících, za socialismus a komunismus. Stejně tak zůstává dost důvodů pro to, abychom právě v tento den vyjádřili svou solidaritu s bojem celého lidstva za demokratická práva pracujících, za svobodu národů, za vítězství míru a socialismu v celém světě. Další rozvoj socialistického Československa je neoddělitelný od boje ostatního lidstva proti imperialismu, za demokracii a socialismus.

Proto i letos na prvomájových manifestacích pozvedneme hlas především proti intervenci USA ve Vietnamu. Najbrutálnější intervenci se agresivní imperialistické síly snaží zastavit vývoj světa k socialismu. Ani zločiny jim však nemohou přinést vítězství. Světové veřejné mínění a odpor vietnamského lidu nakonec přinutí USA k jednání a odchodu z Vietnamu.

Do popředí naší pozornosti se spolu s bojem proti válce USA ve Vietnamu dostávají znovu otázky evropské bezpečnosti. V Evropě se především střetávají zájmy obou světových soustav, zde se koncentruje hlavní ekonomická síla socialismu i kapitalismu i jejich mocný vojenský potenciál. Evropa čeká na definitivní uznaní výsledků druhé světové války a poválečného vývoje v socialistických zemích a na likvidaci zůstatků druhé světové války. Hlavní odpovědnost za nedořešené evropské problémy padá na účet imperialistických kruhů západního Německa. Ony usilují o přístup k atomovým zbraňám, z jejich iniciativy odmítají evropské kapitalistické země neměnitelnou skutečnost existence Německé demokratické republiky, a třeba ne-

radý, klíčkují kolem hranic na Odrě a Nise. Evropská bezpečnost tedy vyžaduje aktivní zřah národů. Proto i karlovarská konference komunistických a dělnických stran podpořila každou iniciativu ve prospěch evropské bezpečnosti. Vyslovila se pro svolání konference šesti vřad evropských zemí, pro iniciativu konference evropských parlamentů, pro jednotlivé regionální dohody i dířů řešení v zájmu kolektivní bezpečnosti a odzbrojení. Stejně tak vyzvala k rozvíjení masových akcí všech mírumilovných obyvatel Evropy bez rozdílu. Její závěry jsou v plném soulađu se zájmy Československa.

Nále vnější problémy jsou předznamenány především prvními kroky při realizaci usnesení XIII. sjezdu, který určil další náš postup při upevňování a rozvoji socialismu v Československu. Start — za který považujeme minulý rok — není v kraji celkem špatný, stejně jako první čtvrtletí roku letošního, v němž se průmyslová výroba proti roku 1966 zvýšila o sedm procent. Celkem dobře se vytvářejí i předpoklady pro další rozvoj zemědělské výroby, rostlinné i živočišné.

Nelze však přehlížet, že jde pouze o start, o první kroky. V rozvoji hospodářství našeho kraje nebylo zatím dosaženo základního obratu k vysoké efektivnosti rozvoje národního hospodářství. Uplňmý dík patří při příležitosti 1. máje těm, kteří již dnes svým úsilím k dosažení tohoto základního obratu přispívají. I když jsme převážně, že národní úkoly celkové ekonomické reformy se podaří zvládnout, nemůžeme si zastřít, že jde o období mimořádně složité. Za výsledky roku 1966 a prvních měsíců letošního roku se utrývaly stále ještě negativní tendence extenzivního vývoje, nízký podíl produktivity práce na

Rovnost, 1. máj 1967 (Rovnost, ročník 82, číslo 104, vyšlo 1. května 1967, s 1)
Svátek práce

VSEM

PETROHRAD, STŘEDA 7. XI. 1917

0.00 V Zimním paláci zasedá Prozatímní vláda. Rozesílá rozkazy kozáckým plukům a velitelům učilišť. Žádá o svoji ochranu, navrhuje obsazení Smolného. Ve Smolném — centru revoluce — začíná společně jednání Ústředního výkonného výboru a delegáty II. všeruského sjezdu sovětů.

2.00 Neveliké ozbrojené skupiny obsazují nádraží, elektrárnu a vojenské zásobovací skladiště. Křižník Aurora neuposlech rozkazy admirality k vyplutí na moře a zakotvil u Nikolajevského mostu na dosah Zimního paláce.

5.00 Pokračuje obsazování důležitých míst — tiskáren, vodárny a dalších.

7.00 Rudogvardějci obsazují telefonní ústřednu, hlavní telegraf a Státní banku. Telefonní linky vojenského štábu a Zimního paláce jsou přerušeny nebo přepojovány do Smolného. Obsazování se obělo bez jediné rány — podobalo se spíše střídání stráží.

8.00 Ve Smolném stále zasedají skupiny delegátů sjezdu sovětů. Rozhoduje se o tom, postaví-li se toto shromáždění za bolševiky, nebo jejich odpůrce. Kerenský, šestatřicetiletý předseda Prozatímní vlády, svolává své ministry, Generální štáb hlásí, že petrohradská posádka přešla k bolševikům. Po vzlacích s jednotkami z fronty není ani potuchy.

9.00 Kerenský se rozhoduje odjet vstříc vlakům z fronty. Násedá do automobilu s ženskou vlničkou a proniká ozbrojenými hlídačkami. Ty se mu vrhají do cesty, ale stíhají se neodhodlaty.

10.00 Smolný vyhláší — Prozatímní vláda je seřazena. Státní moc přešla do rukou Vojenského revolučního výboru. Není to předbíhání události? Vláda je ještě na území Zimního paláce, funguje hlavní štáb, venkov se ještě nevyjádřil, sjezd sovětů dosud nezačal.

12.00 Všechna rozhodující místa ve městě jsou obsazena. Prozatímní vláda horečně organizuje obranu Zimního paláce. Posily přicházejí bez bojů. Hlídky kolem paláce se stále neodvažují použít zbraní.

14.35 Mimořádné zasedání petrohradského sovětu je zahájeno zprávou o sesazení Prozatímní vlády. Ve vášnivě řeči vyhláší V. I. Lenin — po čtyřicetém pobytu v podzemí — program revoluce.

16.00 Něvský prospekt je přeplněn více než kdy jindy. Klid na ulicích budí spokojenost. Práce ve vládních a veřejných úřadech byly sice v poledne přerušeny, ale mnoho obchodů je otevřeno. Vybrané občanstvo Něvského se směje představě, že bolševici uchopili moc. Cožpak takhle probíhá povstání?

17.30 Městem se šíří pověst, že Kerenský postupuje v čele armády od Pskova na Petrohrad. Ten však zatím v Ostrově a Pskově marně shání být i jen jediný oddíl, marně se dožaduje pomoci od generálů. Nakonec ujíždí před zatykačem, který na něj vydal místní bolševický sovět.

18.00 Zimní palác je úplně obklíčen. Vojska Vojenského revolučního výboru zaujímají pozice k rozhodujícímu útoku. Proti tisícům rudých stává vládní štáb 1500 obránců — oddíly posluchačů vojenských učilišť, setniny uralských kozáků, úderní oddíl železného praporu a 40 georgijských rytířů — invalidů.

18.20 Vojni Frolov a Galanin předávají Prozatímní vládě ultimatum Vojenského revolučního výboru — do 20 minut se vzdát. Vláda zvolila mlčení — na ultimatum neodpovídá.

19.00 Vydán rozkaz vzít střež budovy hlavního štábu, obklopující Zimní palác.

19.30 Výstřel je signálem k útoku, štáb je bleskurychle obsazen. Hlídky odevzdávají zbraně, důstojníci nekladou žádný odpor. K dobytí moci nad Ruskem zbývá jen sírka náměstí.

20.00 V centru města ubývá chodců. Výkladní skříně jsou však ještě osvětleny, kina otevřena, v divadle hrají Čajkovského balet Šipková růženka, Šaljapin zpívá Filipa v Donu Carlosovi.

21.00 Nové ultimatum obráncům Zimního paláce — vzdát se do deseti minut. Prozatímní vláda telegramem odmítá předat vládu sovětům.

21.40 Městem otrásl výbuch. Dělo z Aurory vypálilo slepý granát — poslední varování Prozatímní vlády. Kratce nato začíná přestřelka mezi obhájci a obíhateli Zimního paláce. Teprve nyní jsou první oběti tohoto povstání.

22.40 Zahajuje sjezd sovětů. Absolutní většina delegátů jsou Leninovi stoupenci. Stále však ještě existuje dvoji moc.

23.00 Děla Petropavlovské pevnosti začínají ostřelovat Zimní palác. Obnovuje se a sílí přestřelka, začínají útoky námořníků.

24.00 Je 8. listopadu. Vláda se stále drží. Skupiny námořníků, které se dostaly do Zimního paláce, jsou zajaty junkery.

1.00 Děla z pevnosti umlkla. Palác je obklíčen ze všech stran. Přítčí výstřel bude znamenat povel ke zteči.

1.30 Ticho protrhl výstřel z pušky. Tisíce lidí se dávají do běhu, pod kulkami junkerů padají další mrtví.

1.50 Rudá vojska vnikají do paláce, nastává bleskové obsazování.

2.10 Rudogvardějci pronikají až do té části paláce, kde zasedají ministři.

3.00 Sjezdu sovětů je oznámeno dobytí Zimního paláce. V Rusku je již jen jedna moc. Všeruský sjezd sovětů dělnických, vojenských a rolnických zástupců schvaluje novou vládu, Radu lidových komisařů v čele s Vladimírem Uljanovem — Leninem. Telegramy a depeše to oznamují všem vojenským útvarům a celé zemi.

JAN PILAŘ

Říjen 1917

Geologii lidské historie a její mramorové vránění změnil jak sopka. Nové horské šije zvrstvil a odkryl nové prameny.

I já jsem z jeho slojí zprohýbaných, z hieroglyfů málo čitelných, z pšeslíček něhy, z řeky slzi slaných, z tepla, jež na zamrzlé okno vdých.

Tím průzorem se dálka zdá mi blízká, bližší než roky mezi hvězdami. Trubačem byl jsem. A teď vtr píská, když zkouším přeladit své vyznění a v javorovém lese polohlase m slibují věrnost komus blízkému. Přes všechny jizvy život je jak báseň, slyším-li na volání ozvěnu.

Rudá měď stromů krvavě se blyští, krajem se táhne legendární dým. A já dál stoupám těžce po schodišti k obzorům blízkým, k pólům vzdáleným.

RUDÉ PRAVO

ORGÁN ÚSTŘEDNÍHO VÝBORU KOMUNISTICKÉ STRANY ČESKOSLOVENSKA

V ČETKY 7. LISTOPADU 1967 ČÍSLO 307 — ROČNÍK 48 (První číslo vyd. 1919) CENA 60 HAL.

MANIFESTACE PRAŽANŮ NA STAROMĚSTSKÉM NÁMĚSTÍ

Ideje Října jsou základem rozvoje naší socialistické společnosti

Na shromáždění promluvil soudruzi J. Hendrych a sovětsky vyslanec S. V. Červonniko ■ Oslavy ve všech větších městech republiky ■ Měsíc přátelství zahájen

Projev soudruha JIŘÍHO HENDRYCHA

Kvadrantky a soudruzi, vážení přátelé! Dnešního dne se připomínáme 50. výročí slavnostního zasedání v Kremle. To bylo v době, kdy se začínala nová etapa v historii naší vlasti. V té době se uskutečnilo velké vítězství nad buržoazním světem a byla zahájena cesta k budování socialistické společnosti. Dnešní den je pro nás velkým symbolem jednoty a spolupráce s lidem ostatních zemí. Věřím, že naše společná úsilí přinese brzkou vítězství nad všemi nepříteli lidstva.

NA POČEST 50. VÝROČÍ VELKÉHO ŘÍJNA SLAVNOSTNÍ ZASEDÁNÍ V KREMLU

50. výročí slavnostního zasedání v Kremle je velkým symbolem jednoty a spolupráce s lidem ostatních zemí. Věřím, že naše společná úsilí přinese brzkou vítězství nad všemi nepříteli lidstva.

Sláva 50. výročí Velké říjnové socialistické revoluce, ať žije KSSR

Rudé právo, 7. listopadu 1967 (Rudé právo, ročník 47, číslo 307, vyšlo 7. listopadu 1967, s 1)
 Padesát let od VŘSR

Příloha č. 8: Další netradičně zpracované titulní strany Rovnosti

Proletáři všech zemí, spojte se!

Č. 216 *instituce*

ROVNOST

DENÍK JIHO-MORAVSKÉHO KRAJSKÉHO VYBORU KSČ
 NOSITELÉ RADY REPUBLIKY A RADY PRÁCE
 PNS 30 • 56 HAL • STŘEDA 1. KVĚTNA 1968 • C. 104 • R. 83

200

1596/68-ii

227A-G3

Nakreslil Eduard Milén

SPÍCÍ LÁSKA

KAREL ČAPEK

Je žhavá zem, kde spálen žáry prudkými
 já zprahl jsem a žizni jazyk zčernal mi,
 třesčtění jalo mysl mou a fantomy
 v tvář dechly mi a kolem obstoupily mne.

Má láska nezná, nikdy nezná v touze své
 tu krutou zem a v žáru země podivné,
 kde spálené a nevyšívové slunce žhne,
 a její duše si je nikdy nepředstaví.

Neb její duše žije v chladu, jata snem,
 ve chladu liliovém; v světle průzračném
 tam láska v květech spí; je jistě někde zem,
 kde láska v květech spí, kde světlo krásnější
 než světla denní mysl konejší,
 a všechno zdání, sny a zapominání
 se mění v ticho; není někde zem,
 kde láska v květech spí?

Ó jaký div mne jal,
 kdo vzal mne sem a dal mi tento cit,
 po boku lásky své zde budu stále žít,
 ó jaký cit to byl, jenž dovedl mne sem?
 Po boku lásky své zde budu pro vždy žít,
 ó jaký div mně dal zde pro vždy žiti s ní,
 jak podivno, že pro vždy; jaký sladký div
 to štěstí vzbudil v ní,
 jak podivno, že může šťastná být!

Mne jiný poznal duch a pro vždycky mne jal,
 krev vnitřní ssal mi žáry prudkými,
 fantomy jiných zemí dechly ve tvář mou
 a pro vždy touhu svou do srdce vdechly mi.

1. MÁJ

Byla léta, kdy jsem považoval za své osobní neštěstí, že nedovedu vzplout, že vidím vždycky spíš rub věci kolem sebe, jejich odvrácenou tvář. Neměl jsem nikdy moc rád valící se zástupy ani tisícera ústa, společně vykřikující hesla. Vláčející prapory a hrudi, hrdě vypnuté před tribunou, mne neuváděly do vytržení — ale vždycky jsem docela rád pobíhal kolem, za spílím, lemujičím ulice, a viděl jsem bedničky od zeleniny, používané jako schůdky, unavené nohy, napolo vyzuté a konejšivé hladící jedna druhou, ruce, položené kolem boků, deštníky, zavěšené na větvích a lidí, kteří se v místě, kde se průvod rozpadal, trapně rozutíkávali, když splnil povinnost zúčastnit se hromadného radování s vědomím, že neradovat se bylo by podezřelé. Kdyby mne tam byli pustili, byl bych vlezl za tribunu i pod tribunu, abych slyšel, co si povídají muži na vrcholu moci, když kolem nich pochodují čtyřladvacetistupy. Měl jsem rád vedlejší ulice, kam jenom vzdáleně doléhal hukot průvodu; kde si vítr pohrával s poztrácenými pentlemi a kde bylo možné se zamyslet nad tím, že člověk může být jenom nedlouhou chvílí součástí jásařického zástupu, a pak se hned s úlevou stává zase jedincem se svými návyky, strastmi, láskami a nenávisťmi. Byla tu bohužel ještě jiná odvrácená tvář slavných prvních májů padesátých let, o níž až příliš věděli ti, kteří do ní nedobrovolně pohlédli. A z nich už mnozí první máj nikdy neuvídí. Historie může jednou zvážit míru jejich viny a nevinu, ale nikdo nevrátí zpět životy a nikdo nevrátí ztracená léta těm, kteří přežili, i když někteří z nich budou letos opět po letech na tribunách. Komunisté, vraždění a žalářování moci, kterou pomáhali nastolit, jsou snad nejtragičtější postavy dějin tohoto století.

To, co jsem jako dvacetiletý chlapec pokládal za své neštěstí, pokládám dnes za své štěstí. Do počtu vnitřní úlevy, osvobození, nadějí, které přinesly poslední události v naší zemi, můj se až příliš mnoho neklidu, úzkosti z budoucnosti a nářků. Dědicí, které nám zanechala minulá léta, zůsta se být břemenem k neunesení těžkým. Není takřka jediné oblasti v hospodářství i v kultuře, odkud by se neozývala varovná volání o neutěšeném, často havarijním stavu. A přece má i současná doba svou dosud odvrácenou tvář, která má rysy toho, več doufáme: že se nám po několika letech tvrdé a povětve práce podaří uskutečnit, co jsme chtěli od počátku — slušný, demokratický a socialistický stát, kde by se lidem dobře žilo a kde by se po všech stránkách cítili jako svobodní a plnoprávní občané. Stát, kde by se politické strany nebašterily o moc nad lidmi a institucemi, ale vedly rozumnými argumenty podloženou diskusi o tom, jak nejlépe využít schopností našich lidí a možností naší ekonomické základny. Zemi, kde by měl občan jistotu, že nemůže být odsouzen pro něco, co nespáchal, nemůže být stíhán za kritiku, kterou vyslovil nebo napsal.

Nemám rád velká slova a nikdy mne nepřesvědčovaly projevy, v nichž se hned po prvních úspěších předstíraly rážové perspektivy a gigantické, neuvěřitelně krásné projekty. Ale za touto ještě odvrácenou tvář dneška, která by měla být v budoucnosti stejná na líci i na rubu, stojím myslím za to podniknout nové, namáhavé putování.

Jan Trefulka

Rovnost, 1. máj 1968 (Rovnost, ročník 83, číslo 104, vyšlo 1. května 1968, s 1)

Svátek práce

ROVNOST

PADESÁTILETÉMU
ČESKOSLOVENSKU

DENÍK JIHO-MORÁVSKÉHO KRAJSKÉHO VYBORU KSČ

NOSITEL ŘÁDU REPUBLIKY A ŘÁDU PRÁCE

PNS 30 • 70 HAL. • 28.—27. ŘÍJNA 1968 • C. 278 • R. 83

DĚJINY Luďvik Kundera

- 1 Děj dobroděj i zloděj
vpečený v mléčné dráhy bájeslovi
zvrstvený do palisád středověku
oddělený od sloupů noci
střípek stříbra v očním koutku
všehomíra
kruh seření a dnění
- 2 Děni
nadlouho stojaté a náhle
pádění
Na bubny přší lijáky rad
i proradností
Nejzazší jas
nad strží stínů
Pro radu k sobě jít jak pro radost
obzírat zrání zrad
zrod příznaků i andělů
Děni se mění
- 3 v dějiny
V krajiny kúlů božích muk
zrcadel stromů pramenů
spanilých jízď povadlých praporů
v krajiny z polen do řěřava
v krajiny země za zády
Brát? Dávat? Odvolávat?
Žíznit a znát se ke svému
prosekávat mýtiny v pralesích
ptát se i ptát
Krajiny tmy a pádů
krajiny světla krajiny
zmrtvýchvstání
Dějiny

ČESKOSLOVENSKÝ PODZIM Jan Trefulka

Před padesáti lety vykořičilo několik malých národů ve středu Evropy samostatně za svými osudy. Nebylo jiné cesty. To, co je po staletí drželo pohromadě, se zhroutilo, ztratilo vnitřní sílu, žalář národů se rozpadl, a kdo by se byl chtěl tenkrát postavit proti vůli většiny, kdo by byl tenkrát předvídal důsledky a chtěl stmelit nestmelitelné, byl by smeten.

Padesátkrát zežloutlo a zrudlo listí na stránkách kolem Brna a lesy Vysočiny vydechly podzimní vlhkost, vonící po houbách, padesátkrát ze-sládko víno na vinicích jižní Moravy. Zljiť s námi pamětníci tehdejšího podzimu, kteří dodnes nezapomněli, jaký to byl pocit nadechnout se poprvé svobody v samostatném státě, nadechnout se za všechny genera-ce, které po tom léta a léta toužily. Dědici prvních Slovanů, kteří vy-tvořili stát, museli se o něj tisíc let ptít se svými sousedy, ze západu, z jihu, ze severu a nakonec i z východu. Všichni, kdo do Čech vstupovali, zaštitřovali se nějakým právem, které si stanovili sami, nějakým poslá-ním, za něž jsme my měli platit, nějakým dobrým úmyslem, za něž očekávali dík. Jenom jedni si ho opravdu zasloužili. Jejich hroby máme a budeme mít v úctě. Leč, vděčnost, s níž se počítá jako s povinností, stává se břemenem.

Náš jazyk zná slova oňavá a hebká, slova náplastí, slova, která léčí: láska, jablko, klín — list a poupě. A mnohá jiná. V příslovích českého lidu není snad jedině, které by připouštělo zoufalství a rezignaci. Jak však vyléčit pokořený cit? Jenom bláhoví mohou spoléhat na hojivou moc rozumu. Rozum jenom tlumí projevy bolesti, lékem zklamaného citu je

[Pokračování na str. 2]

EDUARD MILEN

